Zienswijzeverslag Energievisie

Het klimaat is aan het veranderen, de gemiddelde temperatuur op aarde stijgt. Het gevolg? Smeltende gletsjers en poolkappen, een stijgende zeespiegel, extreme droogte, het uitsterven van planten- en diersoorten, en uiteindelijk honger en oorlog. In Enschede willen we hier niet voor wegkijken, maar juist een bijdrage leveren aan de oplossing van dit probleem. De Energievisie beschrijft hoe we dat gaan doen.
De Energievisie heeft van 18 februari tot en met 31 maart ter inzage gelegen. Naar aanleiding daarvan werden er 336 reacties ingediend. Bewoners zijn daarbij vooral ingegaan op de mogelijkheden die de beleidsregels voor zonne- en windenergie bieden voor het opwekken van hernieuwbare elektriciteit in Enschede. Dit zienswijzeverslag vat die reacties samen en bevat een reactie daarop van het college van burgemeester en wethouders.
Een aantal onderwerpen zijn door een groot aantal insprekers aangekaart en/of raken de kern van het gevoerde betoog. Deze onderwerpen worden in deel 1 van dit verslag bondig samengevat en zijn daarna van een uitgebreide reactie voorzien. Het tweede deel van dit verslag bevat een integraal overzicht van de aangehaalde argumenten, met daarbij een verwijzing naar degene die het onderwerp heeft ingebracht en een bondige reactie.

1. Algemeen deel

In dit algemene deel bespreken we de onderwerpen:

I. Alternatieven
II. Draagvlak
III. Flora en fauna
IV. Kernenergie
V. Landbouw
VI. Landschap
VII. Milieueffectrapport
VIII. Planschade
IX. Volksgezondheid
X. Woongenot

I. Alternatieven

Veel bewoners hebben alternatieven aangedragen voor de plaatsing van windturbines langs de N18. Sommigen stelden daarbij een alternatieve windturbinelocatie voor (industrieterreinen, Airport Twente, zee, Duitsland). Anderen meenden dat de oplossing bestaat uit de inzet van andere bronnen (plaatsing zonnepanelen, inzet biomassa, toepassing geothermie).
Weerstand is er ook tegen de benutting van landbouwgrond voor het opwekken van zonne-energie. Een veel genoemd alternatief daarbij is de benutting van daken voor het opwekken van zonne-energie.

Antwoord:
De gemeenteraad stelde op 7 september 2020 de nota Uitgangspunten Energievisie vast. Daarmee werd ook het doel vastgesteld dat we met de Energievisie nastreven, te weten een stijging van minimaal 8 procent van het aandeel -op Enschedees grondgebied opgewekte- hernieuwbare energie in het totale energieverbruik in Enschede in de periode 2021 – 2030.

Energie kan op grootschalige wijze duurzaam worden geproduceerd met behulp van de zon, met wind, met biomassa en met warmte uit de bodem. Bij de vaststelling van de nota Uitgangspunten Energievisie sprak de raad uit dat:

- zij niet verwacht dat er in de periode 2021 – 2030 nieuwe technieken beschikbaar komen voor het opwekken van hernieuwbare energie,
- zij niet verwacht dat geothermie in de periode tot 2030 gaat bijdragen aan de energiedoelstelling en
- de groei van duurzame energie uit biomassa naar verwachting beperkt zal zijn, vanwege de maatschappelijke discussie die daarover is ontstaan.

Binnen die context kan de groei van het aandeel hernieuwbare energie alleen tot stand komen door de plaatsing van windturbines of zonnepanelen. Suggesties om daarbij in te zetten op buiten de gemeentegrenzen gelegen locaties wijzen we af. Zij dragen niet bij aan de door de gemeenteraad vastgestelde doelstelling. Ook zien we voor de gemeente geen rol weggelegd bij de totstandkoming van bijvoorbeeld windprojecten op zee. Er zijn voldoende bedrijven die bereid en in staat zijn daar windparken te realiseren. Het heeft geen maatschappelijke meerwaarde, als de Gemeente zich daarop ook zou toeleggen.

Zonne-energie wordt vaak genoemd als alternatief voor windenergie. Maar wanneer een windturbine wordt ingeruild voor zonnepanelen, blijft dat niet zonder gevolgen. Feit is dat windenergie tegen lagere kosten kan worden geproduceerd en dat een windturbine de transportcapaciteit van het elektriciteitsnet beter benut dan zonnepanelen. Kortom, een groter aandeel zonne-energie in de energiemix leidt tot hogere maatschappelijke kosten, met hogere energietarieven en/of belastingen voor inwoners tot gevolg.

Een eenzijdig op zonne-energie georiënteerd energiesysteem ondervindt bovendien veel ongemak van de wisseling van dag en nacht en de seizoenen. Door (ook) in te zetten op windenergie, wordt die disbalans op het elektriciteitsnet kleiner. Verder is relevant dat de toepassing van windenergie in het landelijk gebied zich beter laat combineren met de agrarische functie, dan bij de aanleg van een zonneveld het geval is.

Het (extra) benutten van daken voor zonnepanelen wordt regelmatig voorgesteld. Dit is weliswaar duurder dan de plaatsing van zonnepanelen op de grond (zonneveld), maar heeft als voordeel dat het niet ten koste van het landschap of de agrarische functie. Het gebruik van daken voor het leggen van zonnepanelen roept dan ook nauwelijks weerstand op. Om die reden wordt in de Energievisie voorgesteld maximaal in te zetten op de benutting van het potentieel aan zon op dak. We denken daarmee in de periode 2021 – 2030 het benutte aandeel zon op dak te kunnen verdubbelen (van 9 naar 20 procent).

II Draagvlak

Een grote groep inwoners betoogt in de zienswijzen dat er geen draagvlak is voor de bouw van 2 à 3 windturbines langs de N18. Het argument is ook gebruikt door inwoners van het buurtschap Broekheurne (in relatie tot de aanleg van een zonneveld) en door agrarische ondernemers (in relatie tot het gebruik van landbouwgrond voor de aanleg van zonnevelden).

Antwoord:

Draagvlak is een complex begrip, dat zowel op steun voor als op de afwezigheid van verzet tegen een plan, project of maatregel betrekking kan hebben. Voor zowel de steun als het verzet geldt dat die zich zowel in een passieve als actieve vorm kan manifesteren. Het stilzwijgend op afstand steunen van een 'groene' politiek maakt er net zo goed deel vanuit als het indienen van een reactie tegen het voorgestelde beleid, of een concreet project.

De gemeente hecht een grote waarde aan de opvatting van inwoners over het beleid dat zij voert en de maatregelen die zij neemt. Dat geldt ook voor de maatregelen die in de Energievisie worden beschreven. Bij de ontwikkeling van die beleidsmaatregelen zien we ons echter voor het volgende dilemma geplaatst. Enerzijds hebben we te maken met een breed levende wens in de samenleving om maatregelen te treffen die de opwarming van de aarde kunnen remmen. Dit vraagt echter om maatregelen die, in een dichtbevolkt land als Nederland, vrijwel altijd aan de belangen van een groep inwoners raken en dus pijn doen.

Gegeven deze situatie, is de inzet van de gemeente er enerzijds op gericht om hinder en ongemak voor de omgeving door energieprojecten zoveel mogelijk te voorkomen. Dat betekent bijvoorbeeld dat de gemeente er op let dat zonneparken goed worden ingepast, dat er met de exploitant van een windturbine afspraken worden gemaakt over het beperken van overlast door slagschaduw en dat windprojecten bijdragen aan een gebiedsfonds dat indirect weer ten goede komt aan de bewoners in de omgeving. Anderzijds borgen we dat omwonenden ook kunnen investeren in het betreffende energieproject, zodat ze ook kunnen profiteren van de opbrengsten van het project.

Daarnaast vinden we het belangrijk dat inwoners in een vroegtijdig stadium bij de planvorming worden betrokken, zodat er voor hen ruimte bestaat om invloed op het plan uit te oefenen. Dit kan gevolgen hebben voor bijvoorbeeld de inrichting van een terrein of de hoogte van installaties voor de opwek van hernieuwbare energie. Het kan ook leiden tot compensatie van schade, extra investeringen in het landschap of winstdeling. Ook willen we dat het participatieproces een open en transparant karakter heeft.

We realiseren ons dat de hiervoor beschreven handreikingen niet iedereen tevreden zal stellen en dat die ontevredenheid zich op een gegeven moment in de vorm van bezwaren (zienswijzen) kan manifesteren. In een dergelijke situatie zal de gemeente die bezwaren serieus bekijken en meenemen in de uiteindelijke belangenafweging.

III Flora en fauna

In de reacties wordt de plaatsing van windturbines in verband gebracht met de sterfte van insecten en vogels en de verstoring van andere dieren, zoals reeën. En over de plaatsing van zonnepanelen in een veldopstelling wordt opgemerkt, dat die ten koste gaat van het bodemleven.

Antwoord:
In algemene zin is bij de opstelling van de Energievisie en de daarbij behorende beleidsregels voor zonne- en windenergie met flora en fauna rekening gehouden door:

- het in de Energievisie tot uitdrukking gebrachte stimuleringsbeleid voor het plaatsen van zonnepanelen op daken, onbebouwde ruimtes in de bebouwde kom, langs de A35 etc.;
- geen mogelijkheden te bieden voor de plaatsing van windturbines en de aanleg van zonnevelden in het Natuurnetwerk Nederland en

- de plaatsing van zonnepanelen in een veldopstelling in het landelijk gebied afhankelijk te maken van de kwaliteit van het landschap.

De effecten van de plaatsing van windturbines op insectenpopulaties is volgens deskundigen van de Wageningen University Research (WUR) en de Vlinderstichting naar alle waarschijnlijkheid gering. Windturbines kunnen wel negatieve effecten hebben op vogels. Het aantal botsingen tussen vogels en windturbines valt echter mee, als je dit vergelijkt met bijvoorbeeld de gevolgen van het verkeer. Volgens schattingen sterven er door 1.800 Nederlandse windturbines zo'n 50.000 vogels per jaar, terwijl er in het verkeer jaarlijks 2 miljoen vogels sterven. Belangrijker dan botsingen is de verstoring door windturbines van voedsel-, rust- en broedgebieden. Hoe erg die verstoring is, hangt sterk af van de vogelsoort en de plek.
Bij de voorbereiding van de Energievisie is er een milieueffectrapport opgesteld. Daarin is onder meer gekeken naar de gevolgen voor de natuur bij de plaatsing van windturbines. In het milieueffectrapport wordt geconstateerd dat de in het geding zijnde windturbinelocaties in open landelijk gebied (grasland) en in de nabijheid van kleinere bosgebieden liggen. Aanvaringslachtoffers van vleermuizen en enige verstoring van weidevogels kan aan de orde zijn. Van slechts een tweetal turbines in dit grote gebied vallen de effecten naar verwachting mee. De beslissing om in de Energievisie twee zoeklocaties voor windturbines aan te wijzen langs de N18 is mede gebaseerd op de uitkomsten van het milieueffectrapport onderzoek.
Flora en fauna wordt in Nederland beschermd door de Wet Natuurbescherming (Wnb). Bepaalde ingrepen of projecten, zoals de aanleg van een zonneveld, kunnen gevolgen hebben voor beschermde flora en fauna en daarmee ook de planvorming. Daarom zal de gemeente, als zij overweegt om medewerking te verlenen aan een dergelijk verzoek en wanneer er mogelijk een effect wordt verwacht op beschermde soorten om ecologisch onderzoek vragen. Dat onderzoek bestaat in eerste aanleg veelal uit een verkennend onderzoek op de planlocatie. Daarmee wordt vastgesteld of er op de betreffende locatie vaste rust- en verblijfplaatsen van beschermde natuurwaarden kunnen voorkomen en of er ecologische effecten kunnen optreden. In sommige gevallen kan een uitgebreider onderzoek vereist zijn met toepassing van beschermende, mitigerende en in het uiterste geval habitat compenserende maatregelen. Voor ingrepen in of bij natuurgebieden, zoals een Natura 2000 gebied, wordt een uitgebreider onderzoek of een Natuurtoets uitgevoerd.
Uit beschikbare literatuur blijkt dat er zowel negatieve als positieve effecten kunnen optreden door de plaatsing van zonnepanelen in een veldopstelling. Wanneer de zonnepanelen worden verwijderd, kan de bodem zich weer herstellen, maar bodemherstel gaat traag. Om ernstige of onomkeerbare schade te voorkomen schrijven de Beleidsregels zonne-energie voor dat er voldoende ruimte tussen de panelen moet worden gelaten (maximaal 2/3 bedekking).

IV Kernenergie

Het onderwerp kernenergie staat vandaag de dag weer vaker in de publieke belangstelling. Door een aantal inwoners is kernenergie als alternatief genoemd voor de plaatsing van windturbines en de aanleg van zonnevelden op landbouwgrond. Een bijna even grote groep heeft zich hiertegen uitgesproken.

Antwoord:
Bij de vragen over de energiekeuzes voor toekomst is ook kernenergie weer meer in de belangstelling komen te staan. De Tweede Kamer heeft op 17 september 2020 een motie aangenomen waarin de regering is gevraagd om te onderzoeken:

- onder welke voorwaarden nationale en internationale marktpartijen bereid zijn om te investeren in kerncentrales in Nederland;

- welke ondersteuning van de overheid daarvoor nodig is;
- in welke regio's belangstelling is voor vestiging van een kerncentrale.

Het onderzoek is nu in volle gang. Wij vinden het beter om in de Energievisie niet vooruit te lopen op de uitkomsten van dit onderzoek en de discussie die daarna op landelijk niveau nog zal moeten plaatsvinden.

We stellen wel vast dat kernenergie niet op korte termijn, dat wil zeggen in de periode tot 2030, soelaas voor de energievoorziening zal gaan bieden. Uit de huidige Europese praktijkvoorbeelden blijkt dat van het moment van tekentafel tot daadwerkelijke elektriciteitsproductie doorgaans meer dan een decennium nodig is (*F*lammanville in Frankrijk, Hinkley-Point in Groot-Brittannië en Olkiluoto in Finland). Ook thoriumcentrales en kernfusiecentrales bevinden zich volgens de wetenschappelijke literatuur nu nog slechts in een experimentele onderzoeksfase en zijn de eerstkomende decennia niet concreet beschikbaar als het gaat om elektriciteitsproductie in Nederland. Wij zien in het kader van de Energievisie de optie kernenergie alleen al op grond hiervan niet als een bruikbare oplossing die op enigerlei wijze als alternatief binnen handbereik ligt voor de opgave hernieuwbare energie in Enschede tot 2030.

We stellen ook vast dat een kerncentrale om een groot industrieel ruimtebeslag vraagt en een grote hoeveelheid koelwater vereist. Beide zijn in Enschede niet in die omvang beschikbaar. We zien daarom in Enschede geen mogelijkheden voor de bouw van een kerncentrale.

V Landbouw

Vanuit de agrarische sector is kritisch gereageerd op de benutting van landbouwgrond voor het opwekken van zonne-energie. Dit leidt tot verstoring van de grondmarkt/verhoging grondprijzen en vormt een belemmering voor de verduurzaming/het voortbestaan van agrarische bedrijven.

Antwoord:
Om substantieel aan de gestelde energiedoelen bij te dragen, is het noodzakelijk om ook gronden in het landelijk gebied in te zetten voor de aanleg van zonnevelden. We sluiten agrarische gronden daarbij niet uit, maar hebben de voorkeur voor gronden die niet als natuur zijn ingericht of niet voor de landbouw in gebruik zijn, zoals grote wateroppervlakten, bermen van spoor- en autowegen en de luchthavenlocatie. De beleidsregels voor zonne-energie schrijven bovendien een gebiedsgerichte aanpak voor bij de ontwikkeling van een zonnepark met een oppervlakte van meer dan 2 hectare. Bij een integrale gebiedsaanpak worden de verschillende opgaven, kansen en beperkingen in een gebied naast elkaar gezet om daarmee vervolgens tot goed onderbouwde keuzen te komen. De wensen en mogelijkheden voor de landbouw zijn daarin een belangrijk onderdeel.
We onderkennen dat het streven naar een meer circulaire landbouw tot een extensiever landgebruik leidt en dat dit tot een toenemende behoefte aan landbouwgrond leidt. We merken echter op dat de energietransitie agrariërs ook kansen biedt. Zo kunnen de inkomsten uit een energieproject een agrarische ondernemer ook juist helpen de omslag te maken. Verschillende scenario's zijn hierbij denkbaar. Als de ontwikkeling van het project op grond van een agrarisch bedrijf plaatsvindt, zou dat ertoe kunnen leiden dat de betreffende ondernemer met de daaruit voortvloeiende inkomsten zijn bedrijf meer circulair kan inrichten. Ook valt te denken aan de situatie waarbij de ontwikkeling van een transformatiegebied leidt tot een grondruil, waarbij één of meer ondernemers hun bedrijf weten uit te breiden met vrijkomende gronden. En dan is er natuurlijk nog een scenario denkbaar waarbij de

projectlocatie voor het opwekken van energie wordt ingericht, maar die gronden voor een deel hun agrarische functie behouden, bijvoorbeeld door er schapen te weiden.

VI Landschap

Veel inwoners zien in de plaatsing van windturbines en de aanleg van zonnevelden in het landelijk gebied een aantasting van de kwaliteit van het landschap.

Antwoord:
De mens heeft het landschap in Nederland door de eeuwen heen naar zijn hand gezet, telkens wanneer nieuwe wensen en behoeften zich aandienden. Er werd ruimte gemaakt om voedsel te verbouwen, om te wonen. Later kwamen de dijken, kanalen en wegen en ontstonden er dorpen en steden. Nu is het de energietransitie die om ingrepen vraagt, die een stempel op het landschap drukken.

Bij de voorbereiding van de Energievisie heeft de kwaliteit van het landschap veel aandacht gekregen. HNS Landschapsarchitecten hebben de bestaande kwaliteiten van het landelijk gebied in beeld gebracht en vastgesteld in hoeverre de daarin te herkennen landschapstypen zich lenen voor het opwekken van zonne-energie. Ook kon worden teruggegrepen op de door hen, in opdracht van de provincie Overijssel uitgebrachte studie, 'Energie-opwekking in de landschappen van Overijssel'. Verder konden we bij de voorbereiding van de Energievisie gebruik maken van de informatie uit het voor de Energievisie opgestelde milieueffectrapport. Daarin worden voor verschillende alternatieven, waaronder het in de Energievisie uitgewerkte voorkeursalternatief, de gevolgen voor landschap en natuur geschetst.

Die aandacht voor het landschap komt onder meer tot uitdrukking door:

- de aanleg van zonnevelden en de plaatsing van windturbines uit te sluiten binnen het Natuurnetwerk Nederland;
- de in de Energievisie genoemde stimuleringsmaatregelen voor het leggen van zonnepanelen op daken, onbebouwde ruimtes in de bebouwde kom etc.;
- de omvang van een zonneveld afhankelijk te stellen van de kwaliteit van het landschap;
- de eis dat de aanleg van een zonneveld per saldo tot een verbetering van de landschappelijke en natuurwaarde van het gebied moet leiden;
- aan de inpassing van zonnevelden in het landschap een inpassingsstrategie te verbinden;
- bij de bouw van windturbines een afdracht aan het landschapsfonds verplicht te stellen.

Bij de keuze van de zoekgebieden voor windenergie hebben we ons in belangrijke mate laten leiden door het hiervoor genoemde rapport 'Energie-opwekking in de landschappen van Overijssel'. In dit rapport wordt gewezen op de mogelijkheid om met windturbines een locatie in het landschap te markeren, die vervolgens als oriëntatie of herkenningspunt gaat fungeren. In dit geval markeren de windturbinelocaties de N18.

VII Milieueffectrapport

Een aantal inwoners signaleerden dat onduidelijk is waarom het alternatief 'Natuur en landschap centraal' niet als voorkeursalternatief is vastgesteld. Dit alternatief uit het MER scoort beter dan het vastgestelde en in de Energievisie uitgewerkte voorkeursalternatief.

Antwoord
Het opwekken van energie kan gevolgen hebben voor het milieu. Die gevolgen kunnen bijvoorbeeld uit geluidhinder voor de omgeving, maar ook uit de aantasting van het landschap bestaan. Omdat de

gevolgen van de keuzes die hierbij worden gemaakt ingrijpend kunnen zijn, heeft de gemeente een milieueffectrapport laten opstellen.

Aanpak bij opstellen van het milieueffectrapport
In het MER worden de milieugevolgen van vijf alternatieven op twee ambitieniveaus ('basis' en 'maximale opbrengst') geschetst. De vijf onderzochte alternatieven geven het speelveld weer van de mogelijke opties voor het opwekken van duurzame energie. Bij vergelijking van de effecten van de verschillende alternatieven komt het alternatief 'Natuur en landschap', zowel op het ambitieniveau 'basis' als bij het ambitieniveau 'maximale opbrengst' het beste uit de verf. Het lijkt logisch dat dit alternatief dan ook wordt aangewezen als het 'voorkeursalternatief'. Het voorkeursalternatief komt echter niet alleen voort uit het milieueffectrapport maar is ook mede bepaald door verdiepende studies en politieke keuzes van college en raad van de gemeente Enschede. Het voorkeursalternatief in het MER bestaat daarom uit een combinatie van verschillende elementen van de vijf onderzochte alternatieven.

Toelichting op keuze voorkeursalternatief
In de periode 2019 - 2020 hebben college en gemeenteraad van Enschede in diverse bijeenkomsten en raadsdebatten discussies gevoerd over de invulling van de Energievisie voor de periode 2020 - 2030. In deze discussies zijn tal van informatiebronnen gebruikt waaronder het concept milieueffectrapport. In een aantal amendementen en moties zijn kaders gesteld aan de Energievisie en meer specifiek aan de locaties voor windenergie en de wijze waarop zonnevelden gerealiseerd dienen te worden.

I. Keuze windturbinelocaties in het VKA

Locaties afgevallen na verdiepende studie
Uit een verdiepende studie is gebleken dat het Grolsch-terrein en het Havengebied geen ruimte bieden aan 190 tot 230 meter hoge windturbines. Deze locaties waren opgenomen in het alternatief 'Natuur en landschap' en zijn vervolgens niet opgenomen in het VKA.

Amendement 'Geen windmolen aan de Windmolenweg Twekkelo'
Het amendement van 7 september 2020 ging in op de landschappelijke waarde van de omgeving Twekkelo. Na aanname van het amendement is de windmolenlocatie aan de Windmolenweg komen te vervallen. De locatie is daarom niet opgenomen in het VKA.

Motie 'Toetsen haalbaarheid 150 meter hoge windmolens'
Naar aanleiding van de motie 'Toetsen haalbaarheid 150 meter hoge windmolens' hebben er marktconsultatiegesprekken plaatsgevonden. Daaruit bleek dat marktpartijen onder de huidige omstandigheden niet geïnteresseerd zijn in de bouw en exploitatie van 150 meter hoge windturbines, omdat:

- deze windturbines een laag rendement hebben, dat door streven naar lokaal eigendom ook nog eens gedeeld moet worden;
- de beschikbaarheid van deze middelhoge windturbines op de markt beperkt is (ze worden nu al bijna niet meer gemaakt);
- de SDE++-regeling is juist gericht op grote windturbines (meeste kWh productie per euro subsidie).

In de kamerbrieven van 10 juli 2019 (DGKE/19144416) en 17 februari 2020 (DGKE-E/20023501) heeft minister Wiebes aangekondigd vanaf 2020 een aparte categorie voor turbines met een hoogtebeperking van 150 meter tiphoogte open te stellen, onder de voorwaarde dat deze

ontstaan door objectief vast te stellen beperkingen uit landelijke regelgeving. Voor de in het Havengebied gedachte windturbines biedt deze versoepeling helaas geen soelaas omdat deze windturbines niet onder de regeling vallen.

Voor overheden kan er een taak zijn weggelegd als de markt daarin niet voorziet (marktfalen). Een dergelijke aanpak wordt in deze situatie niet opportuun geacht. Het ontbreekt de gemeente aan de kennis en middelen om zich actief met het produceren van energie te gaan bezighouden. En ook de gemeente zou al spoedig aanlopen tegen de problemen, zoals die door de marktpartijen zijn geschetst.

Met het oog op de hiervoor genoemde overwegingen zijn de windmolenlocaties in het Havengebied geschrapt en niet opgenomen in het VKA.

Motie 'Proces en input Energievisie'
Dat de gebieden die in het MER met het nummer 6 (omgeving Rutbeek) en 7 (omgeving Eschmarke - Aamsveen) zijn aangeduid, zijn afgevallen, houdt voornamelijk verband met de op 10 december 2018 door de gemeenteraad aangenomen motie 'Proces en input Energievisie', waarbij nadrukkelijk is gevraagd rekening te houden met het op 11 november 2014 aangenomen amendement bij de behandeling van de Gids Buitenkans, waar geen nadere kaders voor het toestaan van windturbines, ofwel geen windenergie in het buitengebied, zijn gesteld.

Uiteindelijke voorkeurslocatie voor windturbines
Voor windenergie betreft het VKA twee voorkeurslocaties die samen ruimte bieden voor 2 of 3 windturbines, beide langs de N18. De voorkeur voor deze locaties houdt verband met het feit dat deze locaties, in vergelijking tot de overige onderzochte locaties, relatief goed scoren in het milieueffectrapport, en dat door de situering van deze locaties ten opzichte van de N18 de windturbines op deze plek fungeren als een 'baken' in het landschap, waarmee de toegang tot de stad vanuit het zuiden wordt gemarkeerd.

II. Keuzes ten aanzien van zonnevelden in het VKA

Amendement 'Vergroten bruto-omvang zonnevelden buitengebied'
In de nota Uitgangspunten Energievisie had het college voorgesteld op gronden met een hoge of zeer hoge kwaliteit, de maximale oppervlakte van een zonneveld te beperken tot maximaal 6 hectare. Via het amendement van 7 september 2020 heeft de gemeenteraad uitgesproken dit een te grote beperking te vinden. In plaats van het door de gemeenteraad voorgestelde alternatief (een maximumoppervlakte van 10 hectare) is ervoor gekozen om in het geheel geen maximum te verbinden aan de oppervlakte van een zonneveld.

Amendement 'Realiseren minimale ambitie duurzame energie per 2022'
Via dit amendement heeft de gemeenteraad op 7 september 2020 aangegeven dat een generiek verbod op het gebruik van esgronden voor de aanleg van zonnevelden wat haar betreft niet noodzakelijk is. Ontwikkeling van zonnevelden is niet per definitie uitgesloten maar er kan alleen ontwikkeld worden met inachtneming van de door de gemeente opgestelde ontwikkelingsstrategie.

Uiteindelijke voorkeurslocatie voor zonne-energie
Voor zonne-energie gaat het VKA uit van een aantal voorkeurslocaties voor het plaatsen van zonnepalen, deze bestaan uit:

a) daken, parkeerterreinen en andere onbebouwde ruimtes in de bouwde kom;
b) locaties langs de A35;
c) grote wateroppervlakten, voor zover deze niet voor de scheepvaart worden benut, de instandhouding van soorten en habitattypen zich daartegen niet verzet en het gebruik voor het opwekken van zonne-energie geen overwegende bezwaren van recreatieve aard ontmoet;
d) de Technology Base (bedrijventerrein vliegveldlocatie).

De voorkeur voor deze locaties sluit het gebruik van andere, in de groene ruimte gelegen locaties niet uit. Ook impliceert het noemen van deze voorkeurslocaties niet een volgtijdelijkheid. De voorkeur voor de benutting van onder a t/m d genoemde locaties zal tot uitdrukking komen in de vorm van stimuleringsmaatregelen.

In het landelijk gebied lenen zich niet alle gronden even goed voor het opwekken van zonne-energie. In het Natuurnetwerk Nederland wordt de aanleg van zonnevelden uitgesloten. De beoordeling van initiatieven voor andere locaties vindt plaats aan de hand van de Waarderingskaart Buitengebied Enschede en de daaraan gekoppelde ontwikkelingsstrategieën. De aanleg van grote zonnevelden, c.q. de clustering van zonnevelden in gebieden met een basiskwaliteit wordt geprioriteerd. Echter, ook op gronden met een hoge of zeer hoge kwaliteit worden zonnevelden toegestaan. Hiervoor liggen twee redenen ten grondslag, namelijk:

a) de exploitatie van een zonneveld kan bijdragen aan het beheer en onderhoud van het landschap; De inkomsten die voortvloeien uit een zonneveld kunnen door particulieren gebruikt worden voor het beheer en onderhoud van het landschap. In dit verband wordt gewezen op het rapport 'Inventarisatie van landgoederen in Enschede', een rapportage van het Overijssels Particulier Grondbezit. Daarin staat dat het produceren van energie kansen biedt voor het in stand houden van en nieuwe ontwikkelingen op landgoederen. Maatregelen op dit gebied zorgen voor een daling van de energiekosten en daarmee dalen de exploitatiekosten.
b) de wens gebruik te maken van de bestaande aansluit- en transportcapaciteit van HS/MS-stations van Enexis. Vanuit een oogpunt van energiesysteemefficiëntie is het gewenst om gebruik te maken van de aansluit- en transportcapaciteit van de bestaande netwerkstations van Enexis. Deze stations bevinden zich allemaal binnen de bebouwde kom. Als de nog resterende aansluit- en transportcapaciteit van deze stations benut moet worden, dan zullen er in de nabijheid van die stations mogelijkheden moeten worden geboden voor het aanleggen van een zonneveld. Als de afstand tussen een zonneveld en het dichtstbijzijnde punt waarop de energie op het netwerk kan worden ingevoed te groot is, drukken de aansluitkosten zo zwaar op de exploitatie van het zonneveld, dat het project onuitvoerbaar wordt. De in de stadsrand gelegen gronden hebben echter veelal een hoge, of zeer hoge kwaliteit.

Ten opzichte van de uitgangspunten in het MER heeft de gemeente Enschede besloten meer nadruk te leggen op het benutten van de mogelijkheden in het stedelijk gebied. De gemeente zal stimuleren dat meer zonnepanelen op daken, parkeerterreinen en andere onbebouwde ruimtes in de bouwde kom geplaats gaan worden. Hierdoor wordt de noodzaak van het

benutten van het buitengebied voor het bereiken van de duurzame energiedoelstelling verlaagd.

VIII Planschade

Verschillende inwoners hebben aangegeven te vrezen voor een waardedaling van de woning. Ook hebben enkele insprekers de verwachting uitgesproken dat ze inkomsten gaan mislopen. In beide gevallen als gevolg van de plaatsing van windturbines.

Antwoord:
De Wet ruimtelijke ordening (Wro) kent een regeling voor de schade die ruimtelijke plannen en besluiten (zoals bestemmingsplannen en projectafwijkingsbesluiten) kunnen veroorzaken. De regeling voorziet, als aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan, in een tegemoetkoming van schade, die bestaat uit de waardevermindering van onroerend goed, of inkomensschade.

Een schadevergoeding kan worden aangevraagd bij het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente. Dit moet schriftelijk. Het verzoek om vergoeding van de schade kan pas worden ingediend als de wijziging van het schadeveroorzakende besluit (meestal een bestemmingsplan, of een projectafwijkingsbesluit) volledig rond is.

Niet alle schade komt voor vergoeding in aanmerking. Schade die gerekend wordt tot het 'normaal maatschappelijk risico' blijft voor rekening van de aanvrager. Burgemeester en wethouders mogen bij de beslissing op de aanvraag verder rekening houden met de voorzienbaarheid van de schadeoorzaak. Daarmee wordt bedoeld dat, als de aanvrager met de schade-veroorzakende ontwikkeling bekend was, of bekend had kunnen zijn, en niettemin tot aankoop van bijvoorbeeld de woning overging, hij geen rechten meer aan de regeling kan ontlenen.

We verwachten niet dat de uitvoering van het voorgestelde beleid tot een groot aantal te honoreren schadeclaims gaat leiden. In een incidenteel zou daar echter wel sprake van kunnen zijn.

IX Volksgezondheid

Veel inwoners vrezen voor hun gezondheid als er 2, mogelijk zelfs 3 windturbines langs de N18 worden geplaatst in verband met overlast door geluid, slagschaduw en lichthinder.

Antwoord:
Om overlast door windturbines te beperken, heeft de Rijksoverheid regelgeving vastgesteld, namelijk het Activiteitenbesluit milieubeheer en de Activiteitenregeling milieubeheer. Tot de plaatsing van windturbines wordt alleen overgegaan, als een initiatiefnemer kan aantonen dat hij aan deze regelgeving kan voldoen. Die regels bieden onder meer bescherming tegen geluidsoverlast, slagschaduw en veiligheidsrisico's (zoals het afwerpen van ijs, of het breken van de mast). Een grote groep insprekers betoogt dat de wettelijke geluidsnormen niet afdoende tegen de risico's voor geluidsoverlast beschermen en dat plaatsing van de windturbines hierdoor gevaren voor de gezondheid van omwonenden met zich mee zou brengen. Daarbij wordt gewezen op verschillende onderzoeken en op afwijkende normen in andere landen.
Over de relatie tussen geluidsoverlast van windturbines en de volksgezondheid bestaan uiteenlopende opvattingen. Wij laten ons in deze kwestie leiden door publicaties van de GGD en het RIVM. Uit een advies van de GGD van 19 november 2020, blijkt dat er geen directe relatie is aangetoond tussen het wonen in de buurt van windturbines en hoofdpijn, hart- en vaatziekten ziekten, psychische problemen

en tinnitus (oorsuizen). Ook voor gezondheidseffecten veroorzaakt door elektromagnetische velden, infrageluid en trillingen van windmolens bestaat geen wetenschappelijk bewijs. Het hiervoor beschreven advies van de GGD is onder meer gebaseerd op het rapport 'Health effects related to wind turbine sound: an update' van het RIVM uit 2020. Dit rapport bevat een analyse van de wetenschappelijke literatuur die in de periode 2017 - 2020 over het effect van geluid van windturbines op de gezondheid van omwonenden is verschenen.
De GGD en het RIVM hebben aangekondigd de gevolgen van geluidhinder door windturbines op de volksgezondheid nader te willen onderzoeken. Wij zullen de vorderingen van dat onderzoek nauwgezet volgen en zo nodig tot bijstelling van het windbeleid besluiten.

X Woongenot

In verschillende bewoordingen hebben inwoners beschreven dat zij een aantasting van hun woongenot vrezen door de plaatsing van windturbines, dan wel de aanleg van zonnevelden in hun woonomgeving.

Antwoord:
De plaatsing van windturbines hebben een ruimtelijke impact. Ze zijn vaak al van verre zichtbaar en produceren geluid, slagschaduw en licht. Kenmerkend voor zonnevelden zijn het ruimtebeslag en de fysieke uitstraling.
Deze gevolgen kunnen niet (geheel) worden voorkomen. We kunnen er wel voor zorgen dat de hinder tot acceptabele proporties beperkt blijft, bijvoorbeeld door bij de ontwikkeling van een zonnevelden toe te zien op een goede landschappelijke inpassing en bij de afgifte van een vergunning voor een windturbine een stilstandsvoorziening te eisen. Verder zien we in het voorgeschreven overleg met de omgeving een goede mogelijkheid om tot oplossingen te komen, waar zowel initiatiefnemers als omwonenden vrede mee kunnen hebben.

2. Integraal overzicht van reacties

Proces

No	Samenvatting zienswijze	Antwoord
1.01	De gemeente heeft inwoners onvoldoende geïnformeerd over haar plannen. Inspreker: 1, 5, 47, 73, 80, 99, 145, 146, 155, 165, 198, 209, 211, 229, 235, 248, 283, 319, 320, 324	De gemeente is er zich van bewust dat de beleidsvoornemens die in de Energievisie worden beschreven een grote impact hebben op de leefomgeving van inwoners en het functioneren van onze samenleving. Omdat die maatregelen iedereen raken, heeft de gemeente de terinzagelegging van de Energievisie aangekondigd in het weekblad Huis aan huis en bekendgemaakt via haar eigen website. Ook vond er een aankondiging plaats via de sociale media. De bekendmaking van het voorgenomen beleid voldoet aan de eisen die onze Inspraakverordening en Algemene wet bestuursrecht daaraan verbinden.

		Verder merken we op dat er nog geen plannen zijn ontwikkeld voor de bouw van windturbines op deze locaties. In de beleidsregels voor windenergie zijn gebieden aangewezen, waar we de bouw van windturbines mogelijk achten. Als de gemeenteraad tot vaststelling van de beleidsregels voor windenergie overgaat en er zich een kandidaat meldt voor de bouw van een windturbine, dan ontstaat er een nieuwe situatie. Van de initiatiefnemer wordt dan verwacht dat hij over zijn voornemens in overleg treedt met de omgeving.
1.02	Er is in het proces onvoldoende om de mening van inwoners gevraagd. Inspreker: 1, 165, 235, 248, 283, 298	Bij de voorbereiding van de Energievisie is er op verschillende momenten gevraagd naar de mening van inwoners. Voor meer informatie hieromtrent verwijzen wij u kortheidshalve naar hoofdstuk 7 van de Energievisie.
1.03	Hoe borgt de gemeente dat omwonenden ook daadwerkelijk inspraak hebben op een projectvoorstel voor het opwekken van hernieuwbare elektriciteit? Kan de gemeente niet beter het initiatief daarvoor houden? Inspreker: 233, 299	De beleidsregels voor zonne- en windenergie bevat de verplichting voor een initiatiefnemer om overleg te voeren met de omgeving. De gemeente zal bij die contactmomenten niet altijd aanwezig kunnen zijn. Daarom verplichten we de initiatiefnemer om over dat overleg met de omgeving te rapporteren. De door hem/haar aangeleverde informatie is openbaar, zodat daarop ook controle mogelijk is. De ontwikkeling van een zonneveld dient, als het project bestaat uit een zonneveld van 2 hectare of meer, gepaard te gaan met een gebiedsgerichte aanpak. Dit is een aanpak waarbij wordt geïnventariseerd of, en zo ja, welke ruimtelijke vraagstukken er verder spelen in het gebied en waarbij de ontwikkeling van het zonneveld zo mogelijk gecombineerd wordt met de aanpak van andere ruimtelijk relevante vraagstukken. Bij zo'n gebiedsgerichte aanpak kunnen aanvullende eisen aan het ontwikkelingsproces verbonden worden. Maar we zullen er altijd op toezien dat er voor inwoners en belangenorganisaties gelegenheid is zich uit te spreken.

		We verwachten dat deze aanpak effectief zal zijn en mogelijkheden biedt voor lokaal maatwerk.
1.04	De gemeente moet de communicatie/participatie m.b.t. een groot energieproject niet overlaten aan een commerciële ontwikkelaar. En waaruit bestaat het participatiebeleid van de gemeente eigenlijk? Inspreker: 299	Na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2018 hebben alle twaalf politieke partijen in de gemeenteraad in gezamenlijkheid uitgesproken dat ze deze raadsperiode meer moeite willen doen om inwoners meer en beter te betrekken bij de opgaven en onderwerpen die in Enschede leven. Een speciale raadswerkgroep heeft hiervoor in juni 2018 een zogenaamd 'Enschede Akkoord' opgesteld. Daarin staat hoe de werkgroep denkt over de verbintenis tussen stad en politiek, hoe er om kan worden gegaan met politieke verschillen, hoe ook u als inwoner betrokken kan worden bij het aanpakken van de uitdagingen waar Enschede voor staat. Zie ook het antwoord bij 1.03.
1.05	De gemeente dient zich te houden aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. Insprekers: 46, 195	Het is juist dat de gemeente bij de voorbereiding en vaststelling van beleid gebonden is aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. En dat moet dus ook bij de -voorbereiding en- vaststelling van de Energievisie.
1.06	Lokaal draagvlak bij omwonenden moet een vereiste zijn voor de ontwikkeling van projecten. Inspreker: 8, 216, 219, 252, 286, 216, 219, 221, 235 Voor het plaatsen van zonnevelden is draagvlak nodig en dat krijgt u niet van bewoners van het buitengebied. Die zijn daar immers niet voor niets gaan wonen. Inspreker 325, 326	De gemeente vindt het belangrijk dat er onder inwoners draagvlak aanwezig is voor de maatregelen die in de Energievisie worden beschreven. De gemeente kan het ontstaan van draagvlak niet afdwingen, maar ze kan er wel voor zorgen dat de condities voor het ontstaan van draagvlak gunstig zijn. Dat betekent dat omwonenden in een vroegtijdig stadium bij de planvorming moeten worden betrokken, dat er voor de omgeving ruimte bestaat om invloed op het plan uit te oefenen en dat het participatieproces open en transparant plaatsvindt. Dit kan gevolgen hebben voor bijvoorbeeld de inrichting van een terrein of de hoogte van installaties voor de opwek van hernieuwbare energie. Het kan ook leiden tot compensatie van schade, extra investeringen in het landschap of winstdeling.

		In de door ons opgestelde beleidsregels hebben we hiervoor regels opgenomen. Als een plan, ondanks het voorgaande, toch bezwaren blijft oproepen bij omwonenden, dan zal de gemeente deze serieus bekijken en meenemen in de uiteindelijke belangenafweging.
1.07	Draag zorg voor een goede ruimtelijke ordening. Borg binnen een uitgebreide procedure (Wabo) dat het zonnepark geen nadelige gevolgen heeft voor bv omwonenden en flora en fauna. Inspreker: 233	De gemeente is zich bewust van deze wettelijke verplichting en zal daar in alle gevallen naar handelen.
1.08	De volgorde van voorbereiding en besluitvorming over diverse beleidsvisies is niet logisch. Het had meer voor de hand gelegen om eerst de Transitievisie warmte vast te stellen, omdat de elektriciteitsbehoefte van Enschede dan bekend zou zijn. Inspreker: 194, 243	U signaleert terecht dat er een nauwe samenhang bestaat tussen de Energievisie, de Transitievisie warmte en de Visie landelijk gebied. Die samenhang is er bovendien ook tussen de Regionale energiestrategie Twente enerzijds en de Energievisie en de Transitievisie warmte anderzijds. De samenhang tussen deze beleidsproducten vereist afstemming. Daarvoor is ruimte, omdat voorbereiding en besluitvorming in dezelfde periode plaatsvinden, met dien verstande dat de besluitvorming over de Transitievisie warmte in het najaar van 2021 plaatsvindt, terwijl de behandeling van de Visie landelijk gebied, de Energievisie en de Regionale Energiestrategie Twente in de raadsvergadering van 21 juni 2021 is voorzien. De gemeenteraad heeft op 7 september 2020, toen hij de nota Uitgangspunten Energievisie vaststelde, ervoor gekozen om zijn energiedoelstelling te koppelen aan het totale energieverbruik. In de periode 2021 – 2030 moet het aandeel hernieuwbare energie met minimaal 8 procent toenemen. De ambitie is dus niet gekoppeld aan het geprognosticeerde elektriciteitsverbruik. De Transitievisie warmte als eerste voorbereiden, ligt ook om andere redenen niet voor de hand. De Visie landelijk gebied is een

		gebiedsvisie, die onder meer ruimtelijke claims tegen elkaar afweegt, waaronder ook de ruimtevraag die samenhangt met de energietransitie. Het is daarom logisch de Visie landelijk gebied eerst, of gelijktijdig met de Energievisie te bespreken. En omdat de Transitievisie warmte als een uitwerking kan worden gezien van de Energievisie, ligt het ook de voor hand om de Transitievisie warmte niet vooruitlopend op de Energievisie door de raad te laten bespreken.
1.09	De Energievisie is de basis van een volledige opoffering van het buitengebied. Dit is in strijd met de in 2018 uitgevoerde enquête onder bewoners van buitengebied. Inspreker: 242	Wij delen uw visie hierop niet. In de Energievisie en de daarop gebaseerde Beleidsegels voor zonne- en windenergie hebben we een koers uitgestippeld, die niet alleen een basis vormt voor de aanpak van een groot maatschappelijk probleem, maar ook respect heeft voor het landschap, de natuur en de inwoners van het landelijk gebied. De Visie landelijk gebied, die het College op 20 april ter vaststelling aan de Gemeenteraad heeft aangeboden, laat zien dat ook met zorgvuldige inpassing van energiemaatregelen het buitengebied van hoge kwaliteit blijft.
1.10	De Energievisie noemt de ECBE nog. Die bestaat na de fusie met CEE (Coöperatie Enschede Energie) niet meer. Inspreker: 202	Dit is correct, de tekst van de Energievisie wordt op dit punt aangepast.
1.11	Wil graag samenwerken bij verdere planvorming en uitvoering, maar bepleit wel een lagere hoogte van de windturbine. Gevreesd wordt voor derving van inkomsten bij de komst van een windturbine met een hoogte van 200 tot 250 meter. Inspreker: 203	Wij stellen uw constructieve houding en de wens om uw bedrijfsproces verder te verduurzamen op prijs. Er bestaan nog geen concrete plannen voor de bouw van een windturbine op de in het geding zijnde locatie. In de beleidsregels voor windenergie is aangegeven dat, als er op deze locatie een windturbine wordt gebouwd, deze een tiphoogte van tussen de 190 en 230 meter mag hebben. Verschillen bij windturbines in hoogte en rotordiameter leiden tot grote verschillen in elektriciteitsproductie. Dat geldt eens te meer

		in de windluwe gedeelten van ons land, waartoe ook Enschede behoort. Grote windturbines produceren in vergelijking tot middelgrote en kleinere turbines veel meer elektriciteit tegen verhoudingsgewijs veel lagere kosten. De SDE++-regeling, een subsidieregeling van het Rijk, stimuleert met exploitatiesubsidies kostenefficiënte methoden voor de productie van duurzame energie en CO2-reductie. Plannen voor de realisatie van grote windturbines met een tiphoogte van meer dan 190 meter zijn daardoor veel kansrijker dan initiatieven voor de bouw van middelgrote of kleine windturbines. Daarom zetten we in Enschede in op de bouw van enkele grote windturbines. Zie ook het antwoord in deel 1 van dit zienswijzeverslag over het onderwerp planschade.
1.12	Voorgesteld wordt om een adviesorgaan (Buitengebied 2021) in het leven te roepen, die kan helpen de Energievisie snel operationeel te maken en het college gevraagd en ongevraagd van advies dient. Dit is een goed moment om beide visies m.b.t. buitengebied bestuurlijk te borgen Inspreker: 212 , 269, 305, 316	Het overleg met inwoners, bedrijven en bezoekers van het landelijk gebied is van groot belang. De gemeente vindt voor de versterking daarvan de instelling van een nieuw adviesorgaan niet voor de hand liggen. Een adviesorgaan voegt niet veel toe aan datgene wat al langer bestaat in de vorm van het Groenberaad en Stawel. Naar aanleiding van soortgelijke zienwijzen, die zijn ingediend bij de ontwerp-Visie landelijk gebied, heeft het College aan de Gemeenteraad het voorstel gedaan om met ingang van de volgende raadsperiode een Stadsdeelcommissie Landelijk Gebied in stellen, waardoor het landelijk gebied beter is ingebed in de besluitprocessen van de Raad. Het is aan de Gemeenteraad om over de instelling daarvan te besluiten. Dit zal niet eerder dan in de volgende raadsperiode zijn beslag kunnen krijgen.
1.13	Het getuigt van weinig respect voor de inwoners om een dergelijk belangrijk stuk ter inzage te leggen, wanneer er in verband met de coronamaatregelen zoveel	Het coronavirus houdt de wereldgemeenschap nu al meer dan een jaar in zijn greep. En om de gevolgen van deze crisis beheersbaar te houden, heeft de Rijksoverheid inderdaad vergaande beperkingen in het leven geroepen.

	beperkingen gelden. Dit is weinig transparant. Er ontbrak een laagdrempelig proces voor inwoners om te reageren. Inspreker: 205, 216, 219, 221, 235	Die beperkingen drukken inderdaad ook een stempel op de voorbereiding van dit stuk. In het pré-coronatijdperk zouden er ongetwijfeld één of meer inloopbijeenkomsten zijn georganiseerd, waarbij er voor iedereen gelegenheid zou zijn om zijn vragen en/of opmerkingen te maken. Daarvan hebben we nu moeten afzien. Maar er is wel op de normale wijze, dat wil zeggen via een publicatie in Huis aan huis en op de website, bekendheid gegeven aan de terinzagelegging van de Energievisie. Ook organiseerden we een energiecafé, waarbij er voor eenieder gelegenheid was om zijn vragen digitaal aan deskundigen voor te leggen. Uitstel van de terinzagelegging was bovendien geen reëel alternatief. Omdat de raad van de gemeente Enschede uiterlijk op 1 juli van dit jaar een besluit moet hebben genomen over de Regionale energiestrategie Twente. En dit besluit een visie op dit onderwerp op de eigen gemeente vereist, in Enschede in de vorm van de Energievisie.
1.14	De bewonersorganisaties Boekelo, Usselo en Twekkelo worden gepasseerd, zij zeten zich in voor zelfvoorzienende energieopwekking in het gebied. Inspreker: 155 Gemeente heeft weinig gedaan met de inhoud van de gesprekken die zijn gevoerd over het ontwikkelen van een buurtenergieplan voor Stadsdeel West. Inspreker 206	De gemeente en de Vereniging Behoud Twekkelo, Dorpsraad Boekelo en Buurtkring Usselo beogen tot een samenwerking te komen voor een buurtenergieplan (BEP). Vooruitlopend op het buurtenergieplan is overeenstemming bereikt over een intentieovereenkomst waarin voor partijen belangrijke onderwerpen t.a.v. deze gebiedsopgave benoemd zijn en hoe het proces wordt vormgegeven. Het BEP is een uitwerking van de Energievisie, die als pilot reeds gestart is op basis van de Nota van Uitgangspunten. De gemeente hecht grote waarde aan de betrokkenheid van partners in het gebied t.a.v. de gebiedsopgave en de betrokkenheid daarin zoals zij met genoemde intentieovereenkomst (en uiteindelijke samenwerkingsovereenkomst) beoogt.
1.15	Aangeven van locaties voor wind past niet bij de samenwerking met Boekelo m.b.t. buurtenergieplan. De locaties dienen niet te worden	Windturbines hebben door hun omvang een impact op de (wijde) omgeving. Besluitvorming over de bouw van windturbines vergt daarom afwegingen op stedelijk niveau.

	opgenomen, tenzij BUT zelf met concreet voorstel komt. Inspreker: 206	Het buurtenergieplan voor het stadsdeel West kan te zijner tijd worden gezien als een uitwerking van de beleidsregels voor zonne-energie voor het stadsdeel West. De beleidsregels voor windenergie blijven het kader vormen voor de toetsing van een aanvraag voor de bouw van een windturbine.
1.16	Hoe kan het dat het aanbod voor de RES al bekend gemaakt moet zijn voordat de Energievisie is vastgesteld? Inspreker 212, 316	De voorbereiding van een Regionale Energiestrategie voor Twente kent zijn eigen tijdpad, met landelijk bepaalde deadlines. Het college heeft in april 2020 met de concept-RES Twente ingestemd, onder de voorwaarde dat de gemeenteraad later zou instemmen met de nota Uitgangspunten Energievisie.
1.17	Loopt de Energievisie niet uit de pas met de Visie landelijk gebied, met name de beleidsregels? Beloofd is dat beide visies samen zouden optrekken Inspreker 212, 316	De Energievisie en de Visie landelijk gebied werden gelijktijdig opgesteld. De inhoud van beide visies is op elkaar afgestemd. Ook de Visie landelijk gebied gaat uit van de mogelijkheid dat er zonnevelden worden aangelegd in het landelijk gebied en verwijst daarbij naar de landschapswaardering en -strategie van de Visie landelijk gebied. En voor wat betreft de aanvaardbaarheid van kleine windturbines verwijst de Visie landelijk gebied naar de daarvoor opgenomen voorwaarden in de Beleidsregels voor windenergie. We houden ons dus aan de gemaakte afspraken.
1.18	Luister naar inwoners, wals niet over ze heen. Inspreker: 216, 219, 221, 235	Wij zijn ons bewust van de noodzaak daarvan. We zien ons hierbij echter ook voor een dilemma geplaatst. Enerzijds signaleren we een breed levende wens naar een duurzame samenleving en een aanpak van het klimaatprobleem. De daarvoor noodzakelijke maatregelen raken in sommige gevallen echter aan de belangen van individuen en groepen in onze samenleving. De uitvoering van de Energievisie vraagt daarom soms ook om pijnlijke keuzes. Wat u hierbij van de gemeente mag verwachten dat is dat uw grieven altijd serieus genomen worden en dat er altijd een

		gedegen belangenafweging plaatsvindt. Maar het eindresultaat kan er dus uit bestaan dat de gemeente de bezwaren van de omgeving naast zich neerlegt.
1.19	Informeer bewoners beter over de consequenties van de te maken keuzes bij het opwekken van hernieuwbare energie. Wijs op de consequenties voor de energierekening, het landgebruik, de landschapservaring en op het alternatief als zowel zonne- als windenergie wordt afgewezen: kernenergie binnen de gemeentegrenzen. Inspreker: 308	Wij zien de noodzaak daarvan in en zullen de consequenties van keuzes beter onder de aandacht brengen.
1.20	Beter communiceren dat windturbines veel meer opleveren dan zonnevelden! Inspreker: 222	Wij zien de noodzaak daarvan in en zullen de voordelen van het opwekken van windenergie beter in beeld brengen.
1.21	De Gemeente had meer onderzoek moeten doen naar alternatieven (waaronder Thorium). Inspreker: 19, 23, 48, 243, 323, 216, 219, 221, 235, 243	Onderzoeksbureau ECN heeft in beeld gebracht op welke wijze er in Nederland hernieuwbare energie kan worden opgewekt en tot welke bijdrage aan de nationale klimaatdoelstelling dit kan leiden (ECN/TNO Energievisie 2030, sept. 2016). ECN constateert dat er over de mogelijke bijdrage aan de doelstellingen en het potentieel van de bronnen, grote onzekerheden bestaan. Voor biomassa zijn die onzekerheden het grootst. De potentie daarvan kan variëren tussen weinig meer dan de huidige opwekcapaciteit tot het achtvoudige daarvan. Uiteindelijk kan op basis van het hierboven genoemde rapport de conclusie worden getrokken dat vier ‘werkpaarden’ substantieel kunnen bijdragen aan de realisatie van de nationale doelstelling (een reductie van de CO_2-uitstoot met 80 - 95% in 2050), namelijk: - elektriciteitsproductie met zon en wind; - biomassa; - geothermie;

		- CO_2 opslag (CCS) van energiecentrales op fossiele energie. In het maatschappelijk debat over de energietransitie wordt thorium regelmatig genoemd als een alternatieve bron van energie, waar niemand op tegen kan zijn. Thoriumcentrales bevinden zich volgens de wetenschappelijke literatuur nu nog slechts in een experimentele onderzoeksstatus en zijn de eerstkomende decennia niet concreet beschikbaar als het gaat om elektriciteitsproductie in Nederland. Zie ook het antwoord op zienswijzereactie 2.01, onder f.
1.22	De Gemeente heeft beperkingen vanuit opslaan van overcapaciteit, transport van energie en problemen rondom tegelijk opslaan van zonne- en windenergie onvoldoende meegenomen. Inspreker: 216, 219, 221, 235	Het is correct dat ons energiesysteem door de energietransitie afhankelijker wordt van het weer. Om vraag en aanbod onder alle omstandigheden op elkaar af te stemmen, moet ons energiesysteem flexibeler worden. Dat kan op verschillende manieren: door de opslag van elektriciteit in batterijen, door de productie van waterstof, door de beïnvloeding van de vraag naar elektriciteit (via zogenaamde smartgrids), door regelbare productie en door uitwisseling van elektriciteit met het buitenland. Dit ontslaat ons echter niet van de verplichting om in Enschede ruimte te bieden aan de uitbreiding van de productiecapaciteit voor zonne- en windenergie. Het is ook juist dat het elektriciteitsnet op dit moment niet is toegesneden op grootschalige decentrale opwek van zonne- en windenergie. Dit is bekend. En dat is waarom de Energievisie ook in maatregelen voorziet om onze elektriciteitsvoorziening toekomstbestendiger te maken. Uw visie dat dit onderwerp onderbelicht is gebleven in de Energievisie delen wij daarom niet.
1.23	De Energievisie wordt de grondslag voor toekomstig ruimtelijk beleid. Daarmee zijn planologische	De Energievisie en de daarop gebaseerde Beleidsregels vormen inderdaad het kader voor besluitvorming bij toekomstige planologische

	procedures na vaststelling niet of nauwelijks te beïnvloeden door burgers. Blz 66: reacties van de omgeving worden meegewogen" heeft dan ook geen waarde. Inspreker: 246	procedures. Maar die regels voorzien juist in betrokkenheid van de omgeving bij de planvorming en bevatten waarborgen dat hun inbreng ook serieus genomen wordt. Uw vrees wordt door ons dan ook niet gedeeld.
1.24	Het MER is 500 pagina's, belangrijk stuk, zit in bijlage. Is de terinzagelegging van dit MER ook de enige mogelijkheid hierop om te reageren? Zo ja, waarom is daarvoor dan geen aandacht in de publicatie van de Energievisie? Hetzelfde geldt voor de beleidsregels behorende bij de Energievisie Inspreker: 246	Het MER is opgesteld met het oog op de wens om de gevolgen voor het milieu op een adequate wijze te betrekken bij de besluitvorming over de Energievisie. Bij het opstellen van de Energievisie is met de uitkomsten van het MER ook rekening gehouden. Er komt geen nieuwe ronde waarbij nog eens op het MER kan worden gereageerd. Dat zou gelet op de rol van het MER, ook weinig zinvol zijn. In de bekendmaking in Huis aan huis van 17 februari jl. wordt nadrukkelijk vermeld dat het MER en de beleidsregels voor zonne- en windenergie kunnen worden ingezien en dat ook daarop kan worden gereageerd.
1.25	Het samenspel van natuur en mensen in het verleden biedt vaak ook antwoorden voor de toekomst. Ook voor de omgang met energieprojecten in het landschap. We pleitten ervoor om het verhaal van het landschap als uitgangspunt te nemen voor uw keuzes. Inspreker: 245	De ruimtelijke keuzes waarom de energietransitie vraagt, vereist een integrale afweging van veel belangen. Het landschap en de totstandkomingsgeschiedenis daarvan is daarbij belangrijk, maar niet richtinggevend in alle gevallen.
1.26	Graag werken wij met de gemeente Enschede aan beheer, herstel en versterking van het landschap. Hier liggen veel kansen om bestaande opgaven en regelingen te bundelen. Te denken valt aan de opgaven vanuit de bossenstrategie, stikstofopgave (GGA), CO2 compensatie door bedrijven en het gemeentelijke 170.000 bomenplan. Inspreker:	Van dat aanbod maken wij graag gebruik.

	245	
1.27	Leidende rol voor de buurtkringen in gebiedsgerichte aanpak. Dit lijkt logisch, maar buurtkringen zijn divers ingericht en vertegenwoordiging achterban is heel divers. Als ze daadwerkelijk een grote rol krijgen moet geborgd zijn dat iedereen vertegenwoordigd wordt Inspreker: 269	De gemeente zoekt de legitimiteit bij de gebiedsgerichte aanpak niet in de betrokkenheid van één of meer specifieke organisaties, maar in de wijze waarop het proces wordt georganiseerd. Dat proces moet waarborgen dat iedereen die dat wil, zijn inbreng kan leveren en dat alle belangen gewogen worden.
1.28	De aanwezigheid van Stawel is fijn, maar kruisbestuiving tussen Stawel en buurtkringen is niet altijd goed. Daarom is onafhankelijkheid van Stawel op dit moment te betwisten Inspreker: 269	Wij zien Stawel als een betrouwbare partner in het landelijk gebied. Maar de gemeente zal, hoe zeer de rol van Stawel in het landelijk gebied ook wordt gewaardeerd, bij de toepassing van publiekrechtelijke bevoegdheden uiteindelijk zelf afwegingen maken en tot besluitvorming komen. Zie ook ons antwoord bij 1.27.
1.29	Het stemt ons tevreden dat de landgoederen een goede plek hebben gekregen. Inspreker: 273	Dat is fijn om te lezen.
1.30	Neem vragen, zorgen en bezwaren serieus door ze op inhoud te wegen en te behandelen en plaats suggesties en voorstellen altijd binnen de context van het grote maatschappelijke belang van meer duurzame energie. Inspreker: 277	Dit advies nemen we ter harte.
1.31	Ik vind de stukken te ingewikkeld en te veel om voor een leek te bevatten. Inspreker: 234, 256, 278, 285	De maatregelen die in de Energievisie worden beschreven, hebben verstrekkende gevolgen. Dat geldt in het bijzonder voor de maatregelen die voorzien in de opwek van hernieuwbare elektriciteit. Dit vraagt enerzijds om uitgebreid onderzoek en anderzijds om een uitgebreide motivering van de gemaakte keuzes. Wij zijn ons ervan bewust dat de stukken die ter inzage zijn gelegd veel informatie bevatten. En ook dat die informatie niet altijd eenvoudig te doorgronden is. Om dit

		gebrek te compenseren hebben we de Energievisie van een publieksversie voorzien, waarin de de belangrijkste conclusies zijn opgenomen. Ook het milieueffectrapport bevat een (publieks-) samenvatting.
1.32	Politiek heeft voorgenomen alleen zon en wind op land te plaatsen als er voldoende steun voor is. Dit vereist overleg en rekening houden met bewoners Inspreker: 297	Wij zijn ons bewust van de noodzaak daarvan. We zien ons hierbij echter ook voor een dilemma geplaatst. Enerzijds signaleren we een breed levende wens naar een duurzame samenleving en een aanpak van het klimaatprobleem. De daarvoor noodzakelijke maatregelen raken in sommige gevallen echter aan de belangen van individuen en groepen in onze samenleving. De uitvoering van de Energievisie vraagt daarom soms ook om pijnlijke keuzes. Wat u hierbij van de gemeente mag verwachten dat is dat uw grieven altijd serieus genomen worden en dat er altijd een gedegen belangenafweging plaatsvindt. Maar het eindresultaat kan er dus uit bestaan dat de gemeente de bezwaren van de omgeving naast zich neerlegt.
1.33	Wij worden graag actief geïnformeerd over het vervolg van dit proces. Inspreker: 298	Wij zullen u informeren over het besluit van de gemeenteraad.
1.34	Er moet meer duurzame energie worden opgewekt. De Gemeente heeft daarbij een verantwoordelijkheid. Gemeente zou hier echter niet toe moeten verplichten, maar hierover het gesprek moeten aan gaan met haar inwoners. Maar bovenal vraag ik u om de durf te hebben het proces los te laten en alleen het einderesultaat (energie-opgave) vast te houden. Vb: zonnepark Bronckhorst. Inspreker: 299	Uw voorstel om het proces los te laten klinkt aantrekkelijk, maar kan ook tot vrijblijvendheid leiden. En die vrijblijvendheid valt moeilijk te combineren met de noodzaak om op korte termijn maatregelen te nemen die een verdere opwarming van de aarde beperken. Ten aanzien van de uitbreiding van de productiecapaciteit voor hernieuwbare elektriciteit, zien wij de volgende taken voor onszelf weggelegd: - scheppen van duidelijkheid over de voorwaarden waaronder er in Enschede zonne- en windenergie kan worden geproduceerd; - scheppen van duidelijkheid over het proces dat daarbij moet worden doorlopen;

		- faciliteren van vergunningprocedures die hiermee samenhangen.
1.35	Zienswijze 306 is namens een aantal bewoners van Zonnebeekweg en omgeving en richt zich op alle onderdelen van het bestemmingsplan, waaronder de toelichting, de regels en de bijbehorende onderzoeken Inspreker: 306	Vooralsnog is er van een (ontwerp-) bestemmingsplan geen sprake. Bestemmingsplannen kennen hun eigen totstandkomingsproces. Ook daarbij kunt u gebruik maken van de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen.
1.36	Dit proces goed gaan leiden vergt een sterke wethouderspost. Inspreker: 309 De energietransitie is complex proces; stel hiervoor een aparte wethouder aan, en binnen de raad een energiecommissie. Inspreker: 212, 316	Wij zijn ons bewust van de omvang en de zwaarte van dit dossier, maar zijn er ook van overtuigd dat dit dossier bij wethouder Van den Berg in goede handen is. Uw suggestie voor het instellen van een energiecommissie zullen wij ter overweging aan de raad meegeven.
1.37	U kunt het buitengebied niet opzadelen met zonnevelden of windmolens, met de beloften dat het gebied gekend wordt in een gebiedsaanpak en deze dan niet (of nauwelijks) uitvoeren omdat er ‘geen geld’ is (verwijzing naar uitspraak, geen geld, geen inzet). Inspreker: 311	Voor de gebiedsgerichte aanpak is al een (beperkt) budget beschikbaar. We gaan er vanuit dat ook het resterende deel door de gemeenteraad beschikbaar wordt gesteld.
1.38	Er is onduidelijke informatie / “propaganda” in omloop in de vorm van flyers, kunt u mij informeren over de daadwerkelijke plannen? Inspreker: 53	Deze flyers zijn niet door of in opdracht van de gemeente verspreid. Alle relevante informatie over de Energievisie is te vinden op www.enschede.nl/energievisie.

1.39	Waarom is er al met voorbereidende werkzaamheden gestart als het nog maar om een energie“visie” gaat? Inspreker: 68	Uit uw reactie valt niet te herleiden aan welke activiteit u refereert, maar in zijn algemeenheid merken wij op dat: a. het startsein voor de ontwikkeling van de Energievisie al in april 2017 werd gegeven; b. er gedurende de voorbereidingsperiode op verschillende momenten stukken openbaar zijn gemaakt, zoals de op 7 september 2020 vastgestelde nota uitgangspunten Energievisie; c. er ontwikkelaars zijn die de vaststelling van het beleidskader niet afwachten en op eigen initiatief met de voorbereiding van plannen starten. Dat laatste kunnen en willen we ook niet voorkomen. Maar we hebben met die ontwikkelaars wel afgesproken, dat de formele medewerking van gemeente aan hun plannen niet eerder is te verwachten, dan nadat de gemeenteraad over de Energievisie een besluit heeft genomen.
1.40	Er is een visie op de langere termijn dan 2030 nodig, want waar komen straks nog meer windmolens als die nodig zijn? Ik hoop dat de definitieve keuze na de volgende verkiezingen plaatsvindt en/of dat er een raadgevend referendum plaatsvindt Inspreker: 318	Het staat nog niet vast dat er in de periode na 2030 aanvullende locaties nodig zijn voor het opwekken van zonne- en windenergie. Daar nu al met een langetermijnvisie op vooruitlopen lijkt ons niet zinvol. Wij gaan er vanuit dat de raad nog voor het zomerreces tot vaststelling van de Energievisie zal overgaan. Van een raadgevend referendum is (vooralsnog) geen sprake.
1.41	Er staan op onze gronden windmolens en zonnevelden ingetekend. De gemeente heeft ons nooit gevraagd hoe wij hier over denken. Inspreker: 320, 324	We hebben gekozen voor een proces waarbij er voor iedereen tegelijkertijd gelegenheid is om zich uit te spreken over de beleidsvoornemens van de gemeente. De Energievisie en de beleidsregels voor zonne- en windenergie geven een indicatie van wat er aan ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk is. De Energievisie voorziet niet in een realisatieplicht. En vooralsnog zijn we ook niet van plan gebruik te maken van juridische instrumenten waarmee de medewerking van een grondeigenaar kan worden afgedwongen.

1.42	Goed dat we in Nederland plan hebben opgevat om bijdrage te leveren aan energietransitie (al is 't mondiaal gezien peanuts) maar dat dit via structuur van de RES gaat met uniforme regels is een slechte zaak. Elk gebied heeft eigen mogelijkheden. Inspreker: 321	In het Klimaatakkoord is gekozen voor een regionale aanpak, omdat sommige oplossingen voor het klimaatprobleem de gemeentegrens overstijgen. Dat speelt zowel bij de opwek van hernieuwbare elektriciteit (afstemming over locaties voor grootschalige opwek) als bij de verdeling van warmte uit bovenlokale warmtebronnen. Bij de ontwikkeling van de Energievisie heeft de gemeente echter ook heel nadrukkelijk gekeken naar de specifieke kenmerken van de bebouwing en landschappen binnen de eigen gemeente.
1.43	U heeft de taak om het mooie Twentse landschap te beschermen. Grote zonnevelden en torenhoge windmolens passen daar niet in. Dit standpunt moet u uitdragen naar Den Haag. Inspreker: 321	Wij zijn ons bewust van de kwaliteiten van het landelijk gebied en met de Visie voor het landelijk gebied denken we over een koers te kunnen beschikken, waarmee we die kwaliteiten ook voor toekomstige generaties zeker kunnen stellen. Tegelijkertijd constateren we dat er een grote groep in de samenleving aanwezig is, die zich zorgen maakt over de gevolgen van de opwarming van de aarde en die van ons om maatregelen vraagt. Dat heeft op landelijk schaal geleid tot de afspraak dat er op regionale schaal plannen voor het opwekken van zonne- en windenergie moeten worden gemaakt. Met de Energievisie geven we daar voor wat betreft de gemeente Enschede betreft een invulling aan.
1.44	Burgers moeten bij deze zeer omvangrijke en nooit eerder vertoonde operatie betrokken worden. Neem mensen mee, we hebben elkaar nodig. Inspreker: 215, 321	We onderschrijven uw visie op dit onderwerp. Hoofdstuk 7 (Communicatie en participatie) is een belangrijk onderdeel van de Energievisie.
1.45	Inwoners van het gebied waar de windmolens moeten komen, zijn niet geïnformeerd over de plannen. Dit stond in de Huis aan Huis, maar die komt niet in de gemeenschap tussen	De gemeente is er zich van bewust dat de beleidsvoornemens die in de Energievisie worden beschreven een grote impact hebben op de leefomgeving van inwoners en het functioneren van onze samenleving. Omdat die maatregelen iedereen raken, heeft de

	Usselerveenweg, Schaddendijk, Veldhaarweg. Inspreker: 319	gemeente de terinzagelegging van de Energievisie aangekondigd in het weekblad Huis aan huis en bekendgemaakt via haar eigen website. Ook vond er een aankondiging plaats via de sociale media. Inwoners die wekelijks geïnformeerd willen worden over de officiële mededelingen van de gemeente Enschede kunnen zich abonneren op een digitale Nieuwsbrief van de gemeente Enschede.
1.46	Leg intensief contact leg met bewoners in de Eschmarke, wanneer er daar ontwikkelingen gaan spelen. Het risico bestaat dat het MER als leidraad wordt gebruikt voor toekomstige ontwikkelingen in de Eschmarke. De huidige adviezen in het MER zitten verstopt in de bijlage van de bijlage hetgeen niet goed past bij de beoogde transparantie. De inspreker plaatst verder een aantal kanttekeningen bij het MER. Inspreker: 327	De beleidsregels voor zonne- en windenergie schrijven voor dat omwonenden in een vroegtijdig stadium bij de ontwikkeling van plannen moeten worden betrokken. Bij de ontwikkeling van een zonneveld met een oppervlakte van meer dan 2 hectare, stellen we een gebiedsgerichte aanpak verplicht. Bij zo'n proces wordt er niet alleen naar de energie-opgave gekeken, maar ook naar andere ruimtelijk relevante vraagstukken in dat gebied. De beleidsregels bevatten daarom volgens ons voldoende waarborgen voor betrokkenheid van inwoners. De voorbereiding van de Energievisie werd gecombineerd met het doorlopen van de procedure voor een milieueffectrapportage (MER). Het MER stelt de gemeente in staat om op een zorgvuldige en weloverwogen wijze een beslissing te nemen over de Energievisie. Nadat dit besluit is gevallen, is het de bedoeling dat de Energievisie richting geeft aan het handelen van de gemeente (en niet het MER). Die wens om zorgvuldig te werk te gaan heeft één keerzijde, namelijk dat er ook veel informatie beschikbaar is gekomen. Het is echter geenszins de bedoeling geweest om informatie te verstoppen. Voor een reactie over het MER verwijzen wij u naar de punten hoofdstuk 4 van dit verslag.
1.47	De Gemeente minacht haar burgers, daardoor ontstaat weerstand. In plaats daarvan moet er gewerkt	Wij zijn ons ervan bewust dat de maatregelen die in de Energievisie en de daarbij behorende stukken worden aangekondigd, in sommige

	worden aan draagvlak, samenwerking, transparantie, betrokkenheid en lokale projecten. De Gemeente moet zich richten op de doelen verduurzaming, draagvlak en participatie, in plaats van windmolens tot doel te zien. Inspreker: 216, 219, 221, 235, 329	gevallen ingrijpend zijn en aan het individueel belang van inwoners raken. Draagvlak voor het beoogde beleid kan niet eenvoudigweg worden afgedwongen. De gemeente kan wel gunstige voorwaarden scheppen voor het ontstaan daarvan. In hoofdstuk 7 van de Energievisie hebben we daarvoor een aanpak uitgewerkt.
1.48	Wij behouden ons het recht voor om eventuele gronden die op het moment van dit schrijven nog niet bekend zijn op een later moment alsnog aan te voeren. Inspreker: 11, 15, 21, 24, 25, 27, 28, 32, 35, 36, 37, 41, 43, 44, 49, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 183, 197, 217, 218, 223, 238, 259, 262, 264, 275, 282, 284, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 329, 330, 331, 332, 333, 329	Tegen de vaststelling van de Energievisie staat geen bezwaar of beroep open. Als u zich wilt verzetten tegen een bepaalde uitvoeringsmaatregel (zoals een afgegeven omgevingsvergunning), dan staat het u vrij om daarbij nieuwe argumenten aan te voeren.
1.49	Gemeente is nalatig wat betreft risicobeheersing, inclusief onderzoek, informatie en communicatie, blijft niet bij met trends en ontwikkelingen o.g.v. duurzaamheid, en gaat voorbij aan landelijke en regionale afspraken rond draagvlak en participatie. Rapport Berenschot, 2020 Inspreker: 216, 219, 221, 235	De voorbereiding van de Energievisie werd gecombineerd met het doorlopen van de procedure voor een milieueffectrapportage. Dit proces staat borg voor openheid, zorgvuldigheid en objectiviteit. Tijdens de voorbereiding van de Energievisie is er voor inwoners op verschillende momenten gelegenheid geweest om mee te denken en mee te praten. Uw suggestie dat de gemeente op dit punt tekortschiet, delen wij dan ook niet.

		Zie ook het antwoord onder 1.13
1.50	Identificatienummer NL.IMRO (voor indienen zienswijze) is onvindbaar Inspreker: 216, 219, 221, 235	Dat klopt inderdaad, maar gelukkig was het ook mogelijk om zonder dit nummer een zienswijze in te dienen.
1.51	We moeten leren van de negatieve ervaringen met windmolens elders in het land, bijv. Wierningermeerpolder, De Hoeksche Waard, de windmolens bij Deventer, in Friesland etc. Inspreker: 80, 163	We realiseren ons dat plannen voor het opwekken van windenergie in veel gevallen op weerstand stuiten. Maar we zien ook dat er na de realisatie van de plannen in veel gevallen ook acceptatie ontstaat. Dat verklaart waarom bijvoorbeeld de gemeente Deventer bij de voorbereiding van de Regionale energiestrategie West-Overijssel heeft aangekondigd meer windturbines te willen bouwen.
1.52	Ik wil weten hoe ik bezwaar kan maken tegen deze plannen Inspreker: 31	U heeft nu gereageerd op beleidsvoornemens van de gemeente Enschede. De reactie van u en anderen zal de gemeenteraad betrekken bij het voorstel om de Energievisie vast te stellen. Tegen dat door de gemeenteraad vast te stellen besluit kan geen bezwaar en beroep worden ingesteld. Als de vaststelling van de Energievisie leidt tot de indiening van concrete aanvragen, dan kan dit leiden tot besluiten (afgifte omgevingsvergunning, vaststelling bestemmingsplan) waartegen u wel bezwaar of beroep kunt instellen

Windenergie

No	Samenvatting zienswijze	Antwoord
2.01	Voor het plaatsen van windturbines in Usselo/Boekelo/Aamsveen bestaan goede alternatieven, zoals:	

	a. langs de landsgrens; Inspreker: 226	Regelgeving bepaalt in belangrijke mate waar windturbines geplaatst kunnen worden. In het milieueffectrapport dat ten behoeve van de Energievisie is opgesteld, zijn alle locaties beoordeeld die theoretisch (gelet op de harde beperkingen uit regelgeving) beschikbaar zijn voor het opwekken van windenergie. Uit het milieueffectrapport blijkt dat er in het zuidoostelijk deel van ons buitengebied, in de nabijheid van de landsgrens, inderdaad mogelijkheden bestaan voor het oprichten van enkele windturbines. Voor een toelichting op de keuze voor de zoekgebieden voor windenergie wordt op deze plaats verwezen naar de tekst onder het kopje Milieueffectrapport, in deel 1 van dit verslag.
	b. windturbines op plekken waar wel draagvlak is/in de Flevopolder; Inspreker: 169, 216, 219, 221, 235	Draagvlak is een complex begrip is, dat zowel op steun voor als op de afwezigheid van verzet tegen een maatregel betrekking kan hebben. Voor zowel de steun als het verzet geldt dat die zich zowel in een passieve als actieve vorm kan manifesteren. Het stilzwijgend op afstand steunen van een 'groene' politiek maakt er net zo goed deel vanuit als het indienen van een reactie tegen het voorgestelde beleid. De plaatsing van windturbines levert vrijwel altijd negatieve reacties op vanuit de omgeving en toch bestaat er behoefte aan energie van windturbines.
	c. windturbines op zee (kustgebied); Inspreker: 2, 38, 186, 199, 205, 206, 216, 219, 221, 235, 239, 240, 242, 243, 271, 279, 291, 297, 306, 318, 321, 329, 330, "Zie ook de uitspraken van Berno Strootman en Sigrid Kaag: wind hoort op zee. Als op land dan in de zuiderzeepolder, in grootschalige rechtlijnige landschappen."	De ruimte voor de Nederlandse kust voor windenergie op zee is niet onbeperkt, gezien ook andere functies op zee. De al gerealiseerde en geplande grootschalige windparken op zee voor de Nederlandse kust zullen sowieso al qua productiecapaciteit hard nodig zijn om de Europese doelstelling voor hernieuwbare energie in Nederland te halen. Plaatsing op land is daarnaast ook nodig en minstens net zo kosteneffectief als plaatsing op zee. Het produceren van elektriciteit in de nabijheid van de gebruikers op land beperkt verder de transportverliezen over het net. Al met al kan wind op zee alleen daarom geen

	Inspreker: 216, 219, 221, 235	vervanging zijn voor de opgave van windenergie op land waaraan ook Enschede een bijdrage dient te leveren op grond van het Klimaatakkoord. Beide opgaven, wind op zee én wind op land zijn nodig voor het behalen van de klimaat doelstellingen in 2030. Ook zien we voor de gemeente geen rol weggelegd bij de totstandkoming van bijvoorbeeld windprojecten op zee. Er zijn voldoende bedrijven die bereid en in staat zijn daar windparken te realiseren. Het heeft geen maatschappelijke meerwaarde, als de Gemeente zich daarop ook zou toeleggen.
	d. windmolens op industrieterreinen (zoals Havengebied, Marssteden, Grolsch)/ niet bewoonde gebieden of langs de N35/ plekken waar mensen geen last van hebben. Inspreker: 5, 7, 22, 29, 45, 46, 91, 92, 170, 190, 193, 196, 221, 235, 241, 260, 266, 281, 296, 306, 320, 324, 330	De gemeente heeft bij de voorbereiding van de Energievisie een milieueffectrapport op laten stellen. Daarin zijn meerdere potentiële windturbinelocaties beoordeeld op de gevolgen voor het milieu. Daarbij is onder meer gekeken naar de mogelijkheden in het Havengebied en bedrijventerrein De Marssteden. Uit die studie blijkt dat er in het Havengebied, onder een aantal nader beschreven voorwaarden, de plaatsing van 150 meter hoge windturbines mogelijk is. Uit een daarna uitgevoerde marktverkenning kwam echter naar voren, dat marktpartijen niet geïnteresseerd zijn in de bouw en exploitatie van ‘middelhoge’ windturbines. In die studie werd ook een mogelijkheid gezien voor de bouw van een windturbine bij bedrijventerrein De Marssteden, ten noorden van de Windmolenweg. Toen de gemeenteraad op 7 september 2020 de nota Uitgangspunten Energievisie besprak, is deze locatie echter komen te vervallen. De raad sprak toen uit dat de hoge landschappelijke en natuurlijke waarden van het betreffende gebied zich tegen de bouw van een windturbine verzette.
	e. op, of nabij het vliegveld; Inspreker:	Het opwekken van windenergie past niet in het profiel van de Technology Base. En er ligt geen zodanige aanpassing van het profiel in

	254, 255, 306, 308	het verschiet, dat de realisatie van windturbines wel mogelijk wordt.
	f. kernenergie; Inspreker: 2, 46, 51, 116, 169, 170, 266, 281, 283	Voor kernenergie als CO2 arme energiebron ontwikkelt zich de laatste tijd weer een toenemende belangstelling. Hier gaat hier in de eerste plaats om een landelijke discussie waarop de gemeente geen directe invloed heeft. Er moet ook worden geconstateerd dat kernenergie niet op korte termijn, dat wil zeggen tot 2030, voor de energievoorziening soelaas zal gaan bieden. Uit de huidige Europese praktijkvoorbeelden blijkt dat van het moment van tekentafel tot daadwerkelijke elektriciteitsproductie doorgaans meer dan een decennium nodig is (*F*lammanville in Frankrijk, Hinkley-Point in Groot-Brittannië en Olkiluoto in Finland.) Daarnaast zijn de bouwkosten een veelvoud gaan bedragen van de oorspronkelijke ramingen. Ook thoriumcentrales en kernfusiecentrales bevinden zich volgens de wetenschappelijke literatuur nu nog slechts in een experimentele onderzoeksstatus en zijn de eerstkomende decennia niet concreet beschikbaar als het gaat om elektriciteitsproductie in Nederland. Wij zien in het kader van de Energievisie de optie kernenergie alleen al op grond hiervan niet als een bruikbare oplossing die op enigerlei wijze als alternatief binnen handbereik ligt voor de opgave hernieuwbare energie in Enschede tot 2030.
	g. besparing/isolatie; Inspreker: 2, 51, 80, 106, 197, 216, 219, 221, 235, 241	In de Energievisie gaan we uit van het grondbeginsel van de Trias Energetica; dat wil zeggen op de eerste plaats het verminderen van energiegebruik, op de tweede plaats de energie die gebruikt wordt benutten uit hernieuwbare bron en waar dit ontoereikend is zo efficiënt mogelijk fossiele bronnen inzetten. Bij een maximale besparing zou het energieverbruik in Enschede kunnen worden teruggebracht van 10,8 Petajoule naar 7,8 Petajoule zo heeft ECN becijferd in een potentieelstudie. Dat is een enorme besparingsopgave, vooral in de gebouwde omgeving. Maar ondanks een grote inzet op isolatie en energiebesparing zal het toch ook

		nodig blijven om op hernieuwbare bronnen zoals zon en wind te gaan inzetten.
	h. subsidies voor bedrijven en particulieren (om ze aan te sporen tot verduurzaming); Inspreker: 2, 291, 318	Voor verduurzaming door particulieren en bedrijven zijn verschillende instrumenten (subsidies, financiering, fiscaliteit) beschikbaar die het gemeentelijk duurzaamheidsbeleid ondersteunen.
	i. Zon, niet nader gespecificeerd Inspreker: 61, 169, 172, 216, 219, 221, 235	Onze keuze om in Enschede ook ruimte te bieden voor het opwekken van windenergie is gebaseerd op de volgende overwegingen: - De kostprijs van windenergie is lager dan die van zonne-energie. Het uitsluiten van windenergie in de energiemix leidt tot hogere kosten die via de belastingen of in de energierekening tot hogere lasten voor inwoners en ondernemers leidt. - Zonne-energie kan maar een beperkt deel van de dag worden opgewekt. En de opbrengst is in de winter een factor 8 lager dan in de zomer. Door de productie van zonne-energie te combineren met de productie van windenergie, wordt de productie van hernieuwbare elektriciteit gelijkmatiger over het jaar gespreid. - Het landelijk gebied is grotendeels in gebruik voor landbouwdoeleinden. De landbouw kampt, zo is ook in dit zienswijzenverslag te lezen, met een eigen opgave; van haar wordt verwacht dat ze duurzamer gaat produceren. Dit betekent onder meer een extensiever gebruik van de grond. De verduurzaming van de landbouw laat zich daarom makkelijker combineren met de productie van wind- dan met zonne-energie. - Het gebruik van biomassa voor de productie van elektriciteit is de afgelopen jaren steeds meer onder vuur komen te liggen. Daarbij spelen twijfels over de duurzaamheid van deze oplossing, de beschikbaarheid van biomassa, de verdringing van voedselproductie en de schadelijke stoffen die vrijkomen bij de verbranding van biomassa een rol. In 2020

		heeft de Sociaal Economische Raad het kabinet geadviseerd het gebruik van biomassa voor de productie van elektriciteit en warmte af te bouwen. In verband met het voorgaande is in de Energievisie niet ingezet op een grootschalige uitbreiding van de productie van energie uit biogrondstoffen. - In april 2019 heeft HNS Landschapsarchitecten, in opdracht van de provincie Overijssel, een rapport uitgebracht, dat antwoord geeft op de vraag hoe de opwekking van hernieuwbare elektriciteit een plek kan krijgen in de landschappen van Overijssel. Op basis van dat rapport hebben wij geconcludeerd dat er ook in Enschede mogelijkheden zijn voor het opwekken van windenergie. Zonne-energie wordt vaak genoemd als alternatief voor windenergie. Maar wanneer een windturbine wordt ingeruild voor zonnepanelen, blijft dat niet zonder gevolgen. Feit is dat windenergie tegen lagere kosten kan worden geproduceerd en dat een windturbine de transportcapaciteit van het elektriciteitsnet beter benut dan zonnepanelen. Kortom, een groter aandeel zonne-energie in de energiemix leidt tot hogere maatschappelijke kosten, met hogere energietarieven en/of belastingen voor inwoners tot gevolg. Een eenzijdig op zonne-energie georiënteerd energiesysteem ondervindt bovendien veel ongemak van de wisseling van dag en nacht en de seizoenen. Door (ook) in te zetten op windenergie, wordt die disbalans op het elektriciteitsnet kleiner. Verder is relevant dat de toepassing van windenergie in het landelijk gebied zich beter laat combineren met de agrarische functie, dan bij de aanleg van een zonneveld het geval is.

	j. zonnepanelen op: - daken van omliggende stallen/schuren/bedrijven/landbouw-grond; Inspreker: 3, 4, 8, 14, 21, 28, 29, 38, 45, 46, 51, 73, 80, 105,106, 125, 139, 170, 190, 192, 197, 213, 214, 266, 275, 296, 298, 307, 318, 334 - Op daken van omliggende woningen; Inspreker: 14, 38, 51, 105, 106, 125, 170, 172, 213, 260, 281, 286	Naast windenergie is het zeker ook van belang zoveel mogelijk daken te voorzien van zonnepanelen om niet alleen tot 2030 maar ook daarna te voorziening in de energiebehoefte. Hiernaast zal het ook nodig zijn om hernieuwbare bronnen als wind en zon te gaan inzetten.
	k. zon op overdekte parkeerplaatsen, industrieterreinen en compacte windturbines op daken Inspreker: 213, 291	Wat ons betreft lenen parkeerplaatsen en daken van bedrijfsgebouwen zich heel goed voor de plaatsing van zonnepanelen. We zien er alleen geen alternatief in voor de plaatsing van windturbines. Dat geldt ook de eveneens genoemde windturbines op daken. Dat kan in een gegeven situatie een prima oplossing zijn, maar niet ter vervanging van de in het geding zijnde windturbines.
	l. Er moet iets gebeuren om de opwarming van de aarde tegen te gaan. Windmolens zijn echter niet de oplossing, we moeten veel meer gaan inzetten op zon op daken, dan zijn er minder windmolens nodig. Hiervoor moet een Twentse aanpak komen, door alle gemeenten Inspreker: 213	In het Klimaatakkoord wordt van regio's gevraagd om strategieën op te stellen. In 30 regio's worden op dit moment aan zogenaamde regionale energiestrategieën (RES'en) gewerkt. Ook Twente vormt zo'n regio. In de in voorbereiding zijnde RES Twente heeft, net als in onze eigen Energievisie, benutting van het potentieel aan zonne-energie op daken de hoogste prioriteit. Maar als we de opwarming van de aarde serieus nemen, zullen we op korte termijn ook op andere plekken aan de slag moeten. En daarvoor is in de Energievisie gekozen. En niet alleen met zonnepanelen.
	m. zonnepanelen langs de A35;	De omgeving van de A35 wordt in de Beleidsregels zonne-energie genoemd als een

	Inspreker: 14, 228	voorkeurslocatie voor het leggen van zonnepanelen. Om de kansen voor het opwekken van duurzame energie in deze omgeving nader te identificeren en vervolgens te verzilveren, is -in samenwerking met Rijkswaterstaat en de gemeenten Hengelo, Borne en Almelo- het project Duurzaamheidsroute A35 opgestart.
	n. zonnepanelen op water (bijvoorbeeld bij zandafgraving langs Haaksbergerstraat); Inspreker: 14	Grote wateroppervlakten worden in de Beleidsregels zonne-energie genoemd als een voorkeurslocatie voor het leggen van zonnepanelen.
	o. gebruik van algensoorten, drones & windbomen; Inspreker: 29, 190	Voor Nederland en dus ook Enschede beschouwt TNO-ECN de hernieuwbare bronnen zon, wind, biomassa en geothermie als de “werkpaarden” voor hernieuwbare energiewinning. De overige bronnen worden beschouwd als zogenaamde “dark horses” . Deze kunnen wetenschappelijk weliswaar interessant zijn maar leveren geen wezenlijke bijdrage aan het oplossen van de energiebehoefte zoals we die in Nederland en dus ook in Enschede kennen. Die alternatieve bronnen zijn er eenvoudigweg niet. Met andere woorden, wetenschappelijke verkenningen van alternatieve bronnen volgen we aandachtig en sluiten we niet bij voorbaat uit, maar we verwachten daar tot 2030 te weinig concrete resultaten van om daadwerkelijk in te kunnen zetten.
	p. biomassa; Inspreker: 38, 139, 214	Van alle duurzame energiebronnen is biomassa in Nederland de belangrijkste: biomassa zorgt voor 50 procent van de groene stroom, 80 procent van de groene warmte en 100 procent van de groene autobrandstof. In de periode 2020 – 2030 verwachten we echter in Enschede geen grote toename in de productie van energie uit biomassa. Biomassa vormt een secundaire hernieuwbare bron die in Enschede niet in onbeperkte hoeveelheid beschikbaar is en moet worden omgezet in bruikbare finale energie zoals elektriciteit. Naast de beschikbaarheid van biomassa spelen er rondom de inzet van biomassa als energiebron vragen over de

		importmogelijkheden, de concurrentie met de voedselketen en andere toepassingen in de sfeer van grondstof in plaats van energie. Energie uit biomassa is dus geen voor de hand liggende kandidaat om wind- (en zonne-) Energie te vervangen.
	q. aardwarmte; Inspreker: 38, 172, 243, 323	Ook aardwarmte wordt gezien als één van de bronnen voor energie. De beschikbaarheid ervan in de toekomst is nog onzeker en moet verder worden onderzocht, met name diepe geothermie. Dat zal dan ook vooral moeten voorzien in de warmtebehoefte in de gebouwde omgeving. Conversie van warmte naar elektriciteit (zoals bijvoorbeeld in geothermische energiecentrales op IJsland) ligt in de Enschedese situatie niet voor de hand.
	r. gas (eventueel in combinatie met waterstof in huidig gasnet) Inspreker: 46, 51, 170, 281 Waterstof Inspreker: 106, 334	Een deel van de Nederlandse elektriciteit wordt opgewekt met behulp van gascentrales en dat zal ook nog geruime tijd zo blijven. Een ander deel wordt opgewekt met kolencentrales die op grond van het Klimaatakkoord zullen worden uitgefaseerd. De productiecapaciteit die hiermee wegvalt zal bij voorkeur met zo schoon mogelijke hernieuwbare bronnen zoals zon en wind op zee en op land moeten worden opgevangen. Het vervangen van die productiecapaciteit met (aard)gas ligt daarbij niet voor de hand. Voor zover er wordt bedoeld om groen gas in te zetten dan zal zich dat vooral richten op de warmtebehoefte in de gebouwde omgeving en niet zozeer de finale elektriciteitsproductie. Bijmenging van waterstof in het huidige, daarvoor geschikt te maken gasnet is onderwerp van onderzoek en gebeurt ook al op kleine schaal in pilots zoals door HYet Hydrogen uit Arnhem. Wel moet worden bedacht dat waterstof geen autonome energiebron is maar een energiedrager die bij voorkeur uit schone hernieuwbare bronnen moet worden gemaakt.

	s. windenergie importeren/in Duitsland staan windmolens stil wegens overcapaciteit. Inspreker: 186, 197, 208, 216, 219, 221, 235, 242, 254, 255, 257, 312	We verwachten dat Enschede voor zijn energiebehoefte afhankelijk blijft van andere regio's. Dit ontslaat ons echter niet van de verplichting om na te gaan of we die energievraag deels op eigen grond op een duurzame manier kunnen invullen.
	t. waterkracht. Inspreker: 266	De potentie van waterkracht in Enschede is helaas verwaarloosbaar.
	u. Er zijn voldoende alternatieven, niet nader benoemd. Inspreker: 213, 216, 219, 221, 235, 257, 303, 334	Van een reëel alternatief is alleen sprake, als er de mogelijkheid wordt geboden om op korte termijn, op een kosteneffectieve en maatschappelijk aanvaardbare wijze grote hoeveelheden duurzame energie te produceren. En die zijn er dus niet.
2.02	Windturbines zijn helemaal geen goede oplossing, ze zorgen namelijk voor a. CO2 en stikstofvervuiling (constructie is erg vervuilend/ niet groen, betonnen voet, niet recyclebare wieken, het gaat hier om greenwashing) Inspreker: 2, 11, 21, 24, 25, 27, 28, 32, 35, 36, 37, 43, 44, 49, 50, 55, 56, 61, 62, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 183, 197, 201, 204, 215, 216, 217, 218, 219, 221, 223, 224, 235, 238, 242, 259, 262, 264, 271, 275, 282, 284, 287, 288, 290, 291, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 322, 323, 330, 331, 332, 333	Bij het fabriceren van staal en beton voor windturbines wordt nu veelal CO2 uitgestoten en in die zin is ook windenergie niet geheel CO2 vrij. Maar bij het produceren van elektriciteit is dat wel het geval omdat er geen brandstof nodig is. Het is daarom gebruikelijk om de CO2 emissie te relateren aan de opgewekte kilowatturen. Uit wetenschappelijke life cycle analysis studies die onder andere door het Internationaal Energie Agentschap (IEA) worden gehanteerd blijkt dat, zo bezien, windenergie één van de meest effectieve opwekmethodes is. Over de hele levenscyclus van een windturbine wordt er per geproduceerde kilowattuur (kWh) elektriciteit circa 10 tot 12 gram CO2 uitgestoten. Dat is veel lager dan voor elektriciteit uit bijvoorbeeld een kolencentrale (direct en indirect ca. 1000 gram CO2/kWh) of elektriciteit uit aardgas (ca. 450 gram CO2/kWh). Over de hele levenscyclus van een windturbine gerekend van fabricage, plaatsing exploitatie tot en met ontmanteling is de CO2-uitstoot van elektriciteit per kWh uit een windturbine bijna 100 keer lager dan van elektriciteit uit een kolencentrale. De meeste grote windturbine fabrikanten zoals Enercon, Siemens Gamesa en Vestas streven er verder

	Extra argument: bij windstil weer moeten er oude centrales worden opgestart. Dit is niet duurzaam. Inspreker: 276	naar om tegen 2030 hun windturbines CO2 neutraal te produceren. T.a.v. de wieken: de turbinewieken van grotere windturbines worden vervaardigd van koolstofcomposietvezels en zijn lastig te recyclen. Er wordt op dit moment veel internationaal en nationaal onderzoek verricht naar betere, economisch rendabele recyclemethoden en naar gebruik van duurzamere circulaire materialen door onder meer de TU Delft. Het Nationaal Platform Plastics Recycling dat onlangs van start is gegaan versnelt innovatie en publiek-private samenwerking op het gebied van plastics recycling op de hele kennisketen. Hier ligt nog een uitdaging voor de producenten en exploitanten van windturbines. Niettemin vinden wij de voordelen van windenergie hier tegenop wegen.
	b. hoge onderhoudskosten Inspreker: 2	De onderhoudskosten van een windturbine zijn een integraal onderdeel van de exploitatie van de windturbine en komen voor rekening van de exploitant die dat verdisconteert in de benodigde kWh prijs. Gebleken is dat die kWh prijs het laatste decennium aanzienlijk is gedaald.
	c. risico's voor de volksgezondheid (vanwege oa geluidsoverlast en knipperende lichtjes op de windmolen). Inspreker: 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 14, 15, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 53, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 87, 88, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 170, 171, 173, 174, 175, 177, 179, 180, 181, 182,	Draaiende windturbines produceren naast elektriciteit ook geluid. Dit wordt vooral veroorzaakt doordat de wieken zich door de lucht bewegen, met de uiteinden als snelst bewegende delen. Om overlast door windturbines te beperken, heeft de Rijksoverheid regelgeving vastgesteld, namelijk het Activiteitenbesluit milieubeheer en de Activiteitenregeling milieubeheer. Tot de plaatsing van windturbines wordt alleen overgegaan, als een initiatiefnemer kan aantonen dat hij aan deze regelgeving kan voldoen. De milieunormering voor hoorbaar geluid beschermt ook tegen infrasoon geluid. Bij de voorbereiding van de Energievisie is er een milieueffectrapport opgesteld. Daarin is aandacht besteed aan hinder door geluid van

	183, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 195, 197, 198, 201, 203, 204, 205, 206, 207, 211, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 227, 228, 229, 230, 232, 234, 235, 236, 237, 238, 242, 243, 248, 252, 255, 257, 258, 259, 262, 264, 266, 267, 268, 270, 275, 276, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 286, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 323, 329, 330, 331, 332, 333, 334 Windmolens zijn schadelijk voor de gezondheid, en leiden tot extra kosten bij de Gemeente. De Gemeente zal extra wijkcoaches en ambtenaren moeten gaan inzetten om de schadelijke gevolgen op te vangen, dit kan Enschede niet betalen. Zeker niet wanneer de rijkere bevolking van Boekelo ervoor kiest te verhuizen. Inspreker: 105	windturbines. De in het geding zijnde locaties langs de N18 scoren qua milieubelasting, in vergelijking tot de overige onderzochte locaties, beter dan gemiddeld. Over de relatie tussen geluidsoverlast van windturbines en de volksgezondheid bestaan uiteenlopende opvattingen. Wij laten ons in deze kwestie leiden door publicaties van de GGD en het RIVM. Uit een advies van de GGD van 19 november 2020, blijkt dat er geen directe relatie is aangetoond tussen het wonen in de buurt van windturbines en hoofdpijn, hart- en vaatziekten ziekten, psychische problemen en tinnitus (oorsuizen). Ook voor gezondheidseffecten veroorzaakt door elektromagnetische velden, infrageluid en trillingen van windmolens bestaat geen wetenschappelijk bewijs. Het hiervoor beschreven advies van de GGD is onder meer gebaseerd op het rapport ‘Health effects related to wind turbine sound: an update’ van het RIVM uit 2020. Dit rapport bevat een analyse van de wetenschappelijke literatuur die in de periode 2017 - 2020 over het effect van geluid van windturbines op de gezondheid van omwonenden is verschenen. Wij verwachten daarom geen schadelijke gevolgen voor de volksgezondheid en –in het verlengde daarvan- extra uitgaven voor de gemeente Enschede. De GGD en het RIVM hebben niettemin aangekondigd de gevolgen van geluidhinder door windturbines op de volksgezondheid nader te willen onderzoeken. Wij zullen de vorderingen van dat onderzoek nauwgezet volgen en zo nodig tot bijstelling van het windbeleid besluiten. Wat betreft de winturbineverlichting wordt er op dit moment onderzoek gedaan naar dynamische bebakeningssystemen waarmee mogelijkheden tot verdere vermindering van de verlichting binnen bereik komen.

	d. slagschaduw (en mogelijk hierdoor schade aan gewassen #34) Inspreker: 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 15, 21, 24, 25, 27, 28, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 43, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 65, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107,111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 170, 179, 180, 181, 182, 183, 188, 189, 191, 192, 197, 198, 201, 203, 204, 205, 206, 209, 211, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 221, 223, 224, 227, 234, 235, 238, 242, 243, 252, 258, 259, 262, 264, 266, 267, 268, 270, 274, 275, 278, 279, 281, 282, 283, 284, 286, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 319, 320, 323, 324, 329, 330, 331, 332, 333, 334	Als slagschaduw op het raam van een woning valt, kan dat als hinderlijk worden ervaren. Vooral de wisseling tussen wel en geen schaduw ergert mensen. Bij de voorbereiding van de Energievisie is er een milieueffectrapport opgesteld. Het rapport beschrijft dat een deel van de woningen in/nabij Usselo en Boekelo met slagschaduw te maken krijgt, maar dat de gevolgen met behulp van een zogenaamde stilstandsvoorziening goed kunnen worden beperkt. De beslissing om in de Energievisie twee zoeklocaties voor windturbines aan te wijzen langs de N18 is mede gebaseerd op de uitkomsten van dit onderzoek. Voor de goede orde wijzen wij erop dat in het Activiteitenbesluit staat hoe vaak en hoe lang per dag de slagschaduw van een windturbine een woning mag raken. Windturbines worden uitgerust met een stilstandsvoorziening, als: - de afstand van de windturbine tot de woningen en andere ‘gevoelige bestemmingen’ (bijvoorbeeld scholen) minder dan 12 maal de rotordiameter is; - gemiddeld meer dan 17 per jaar gedurende meer dan 20 minuten per dag slagschaduw kán optreden. Waar het gaat om de teelt van de gewassen is in de rechtspraak overwogen dat de tijd waarin het gewas in de schaduw van een windturbine staat te verwaarlozen is ten opzichte van de natuurlijke duur van de schaduw door bewolking. Gelet hierop, gezien het feit dat het in de schaduw niet volstrekt donker is en gezien het feit dat een gewas zich slechts een beperkte tijd in de slagschaduw bevindt, zal van onaanvaardbare effecten van slagschaduw op de teelt niet snel sprake zijn.
	e. schade aan landschap, aan flora en fauna/natuur, met mogelijk negatieve gevolgen voor recreatie en toerisme.	Het landschap zoals we dat nu kennen, en zoals dat door velen wordt gewaardeerd, heeft er niet altijd zo uitgezien. Het is als het ware steeds meegegroeid met de wensen en behoeften van onze samenleving.

	Een veelgehoord bezwaar is: “Windmolens horen niet in het Twentse coulissen landschap” (horizonvervuiling). Inspreker: 3, 6, 7, 10, 11, 14, 15, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 87, 91, 92, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 169, 170, 171 ,173, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 185, 186, 188, 190, 191, 192, 196, 197, 198, 201, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 210, 211, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 223, 224, 227, 228, 230, 232, 234, 235, 236, 237, 238, 242, 243, 252, 255, 257, 258, 259, 262, 264, 266, 270, 271, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 281, 284, 282, 286, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 296, 297, 300, 301, 302, 306, 320, 323, 324, 329, 330, 331, 332, 333 In landgoederen die onder de Natuurschoonwet vallen is het uitgesloten dat een windturbine landschappelijk goed ingepast kan worden. Inspanningen die bewoners van landgoed “De kromme rugge” (en noabers) i.s.m. o.a. de provincie Overijssel doen ter bevordering van biodiversiteit staan haaks op negatieve impact op fauna door windmolens. Inspreker 197	Die samenleving heeft nu de behoefte om te verduurzamen. Dit plaatst ons onder meer voor de vraag hoe we op een duurzame manier in onze energiebehoefte kunnen voorzien. Het aantal bronnen dat daarvoor op korte termijn en grootschalig in Enschede kan worden ingezet is beperkt tot windenergie, zonne- energie en biomassa. Bij elk van deze bronnen kunnen kanttekeningen worden geplaatst. Onze keuze om in Enschede ook ruimte te bieden voor het opwekken van windenergie is gestoeld op de volgende overwegingen: - De kostprijs van windenergie is lager dan die van zonne-energie. Het uitsluiten van windenergie in de energiemix leidt tot hogere kosten die via de belastingen of in de energierekening tot hogere lasten voor inwoners en ondernemers leidt. - Zonne-energie kan maar een beperkt deel van de dag worden opgewekt. En de opbrengst is in de winter een factor 8 lager dan in de zomer. Door de productie van zonne-energie te combineren met de productie van windenergie, wordt de productie van hernieuwbare elektriciteit gelijkmatiger over het jaar gespreid. - De verduurzaming van de landbouw laat zich makkelijker combineren met de productie van wind- dan met zonne-energie. - Het gebruik van biomassa voor de productie van elektriciteit is de afgelopen jaren steeds meer onder vuur komen te liggen. - HNS Landschapsarchitecten heeft onderzoek gedaan naar hoe de opwekking van hernieuwbare elektriciteit een plek kan krijgen in de landschappen van Overijssel. Op basis van dat rapport hebben wij geconcludeerd dat er ook in Enschede mogelijkheden zijn voor het opwekken van windenergie. Bij de voorbereiding van de Energievisie heeft de kwaliteit van het landschap veel aandacht

		gekregen. HNS Landschapsarchitecten hebben de bestaande kwaliteiten van het landelijk gebied in beeld gebracht en vastgesteld in hoeverre de daarin te herkennen landschapstypen zich lenen voor het opwekken van zonne-energie. Ook kon worden teruggegrepen op de door hen, in opdracht van de provincie Overijssel uitgebrachte studie, 'Energie-opwekking in de landschappen van Overijssel'. Verder konden we bij de voorbereiding van de Energievisie gebruik maken van de informatie uit het voor de Energievisie opgestelde milieueffectrapport. Daarin worden voor verschillende alternatieven, waaronder het in de Energievisie uitgewerkte voorkeursalternatief, de gevolgen voor landschap en natuur geschetst. Die aandacht voor het landschap komt onder meer tot uitdrukking door: a. de aanleg van zonnevelden en de plaatsing van windturbines uit te sluiten binnen het Natuurnetwerk Nederland; b. bij de bouw van windturbines een afdracht aan het landschapsfonds verplicht te stellen. In het rapport 'Energie-opwekking in de landschappen van Overijssel' worden aanbevelingen gedaan voor de inpassing van zonnevelden en windturbines in de landschappen van Overijssel. In dit rapport wordt gewezen op de mogelijkheid om met windturbines een locatie in het landschap te markeren, die vervolgens als oriëntatie of herkenningspunt gaat fungeren. In dit geval markeren de windturbinelocaties de N18. Zie ook het antwoord onder 4.14 en 9.18. De visie dat een goede landschappelijke inpassing van een windturbine per definitie niet mogelijk is op een landgoed, delen wij niet. De karakteristieken van het landschap bepalen ons inziens of een windturbine landschappelijk goed in te passen valt, en niet

		zozeer de rangschikking onder de Natuurschoonwet.
	f. hogere vogelsterfte (en schade leefgebied vogels & vleermuizen. Voorbeeld wespendief) Inspreker: 5, 10, 11, 15, 17, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 29, 32, 34, 35, 36, 38, 42, 43, 44, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 87, 89, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 169, 173, 177, 178, 183, 186, 188, 190, 191, 192, 196, 197, 207, 208, 209, 210, 211, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 223, 230, 232, 234, 235, 238, 258, 262, 264, 270, 275, 276, 282, 284, 286, 287, 291, 293, 298, 300, 301, 302, 329, 330, 331, 332, 333 Aanvullend: insecten vliegen te pletter Inspreker: 89, 185, 216, 217, 219, 221, 235 En door het veranderen van het magnetisch veld zullen insecten verdwijnen (tgv deze hoge windmolens). Inspreker: 285	Windturbines kunnen negatieve effecten op de natuur hebben, vooral op vogels. Het aantal botsingen tussen vogels en windturbines valt mee, als je dit vergelijkt met bijvoorbeeld de gevolgen van het verkeer. Volgens schattingen sterven er door 1.800 Nederlandse windturbines zo'n 50.000 vogels per jaar, terwijl er in het verkeer jaarlijks 2 miljoen vogels sterven. Belangrijker dan botsingen is de verstoring door windturbines van voedsel-, rust- en broedgebieden. Hoe erg die verstoring is, hangt sterk af van de vogelsoort en de plek. Bij de voorbereiding van de Energievisie is er een milieueffectrapport opgesteld. Daarin is onder meer gekeken naar de gevolgen voor de natuur bij de plaatsing van windturbines. In het milieueffectrapport wordt geconstateerd dat de in het geding zijnde windturbinelocaties in open landelijk gebied (grasland) en in de nabijheid van kleinere bosgebieden liggen. Aanvaringslachtoffers van vleermuizen en enige verstoring van weidevogels kan aan de orde zijn. Van slechts een tweetal turbines in dit grote gebied vallen de effecten naar verwachting mee. De beslissing om in de Energievisie twee zoeklocaties voor windturbines aan te wijzen langs de N18 is mede gebaseerd op de uitkomsten van het milieueffectrapport onderzoek. Deskundigen van Wageningen University Research (WUR) en De Vlinderstichting zijn van mening dat het effect van windmolens op de insectenpopulaties in Nederland naar alle waarschijnlijkheid zeer gering is. Zie ook het antwoord onder 2.38.
	g. Aan beide kanten van de N18 is een populatie reeën. Deze dieren moeten	De gemeente heeft met het oog op de ontwikkeling van de Energievisie een

	worden behouden voor dit gebied en niet verstoord worden door windturbines. Inspreker: 11, 15, 21, 24, 25, 27, 28, 32, 35, 36, 37, 43, 44, 49, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 183, 197, 217, 218, 223, 232, 238, 259, 262, 264, 275, 282, 284, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 329, 330, 331, 332, 333	milieueffectrapport laten opstellen. Dit rapport gaat onder andere in op de gevolgen voor flora en fauna. De aantasting van het leefgebied van reeën wordt daarin niet als risico gezien.
	h. waardevermindering woningen/ grondgebied (vaak met link aan woongenot/wooncomfort) Inspreker: 1, 6, 7, 10, 11, 14, 15, 27, 28, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 42, 43, 44, 46, 49, 50, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 170, 171, 174, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 188, 190, 191, 197, 201, 204, 209, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 223, 224, 227, 230, 235, 233, 242, 248, 259, 262, 264, 266, 267, 268, 270, 274, 275, 279, 281, 282, 284, 286, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 320, 324, 329, 330, 331, 332, 333	De plaatsing van windturbines hebben een ruimtelijke impact. Of de plaatsing van windturbines tot een daling van het woongenot van omwonenden zal leiden, kan van geval tot geval verschillen. De gemeente is op grond van de ruimtelijke ordeningswetgeving verplicht om zorg te dragen voor een goede ruimtelijke ordening. Dit vraagt om een afweging van verschillende belangen. Ons inziens is de plaatsing van windturbines op de in het geding zijnde locaties op een aanvaardbare manier te combineren met omliggende functies, waaronder de in deze omgeving aanwezige woningen. Zie ook het antwoord onder het kopje planschade in deel 1 van dit zienswijzeverslag.
	i. emotionele schade/ depressies/geestelijke en fysieke klachten	Zie het antwoord onder c.

	Inspreker: 10, 173, 205, 209, 211, 214, 215, 216 217,219, 230, 235, 279, 330	
	j. een niet rendabele business case (windmolens draaien op subsidie-argument of rendement van molens is laag in Twente) Inspreker: 20, 38, 89, 167, 199, 205, 213, 215, 216, 217, 218, 219, 221, 227, 235, 267, 268, 270, 271, 274, 275, 276, 279, 282, 284, 287, 291, 297, 300, 301, 302, 306, 329 Lage opbrengst strookt niet met meeste duurzaamheid voor 1 euro Inspreker: 320, 324, 329, 330, 333	Voor het bepalen van de economische uitvoerbaarheid is op de eerste plaats de initiatiefnemer van de plaatsing van windturbines aan zet. Met de huidige bekostigingsstructuur via de bijdrageregeling SDE+ wordt tegemoetgekomen in de onrendabele top op de investering gedurende een bepaalde periode. Daarmee kan de duurzame elektriciteit ten opzichte van de fossiel opgewekte elektriciteit concurrerend in de markt worden aangeboden, zodat windenergieprojecten ook in Enschede haalbaar kunnen worden geacht. Het gemeentelijk ruimtelijk planproces is gekoppeld aan de totale exploitatie van het project en daarmee vanuit gemeentelijk perspectief ruimtelijk-economisch uitvoerbaar.
	k. een minder betrouwbare energiemix (bijvoorbeeld “omdat het niet altijd waait” of algeheel gebrek aan energie) Inspreker: 20, 320, 324	Onder invloed van de energietransitie wordt de productie van elektriciteit weersafhankelijk en moeten we meer inspanningen leveren om vraag en aanbod op elkaar te laten aansluiten. Om vraag en aanbod onder alle omstandigheden op elkaar af te stemmen, moet ons energiesy- steem flexibeler worden. Dat kan op verschillende manieren: door de opslag van elektriciteit in batterijen, door de productie van waterstof, door de beïnvloeding van de vraag naar elektriciteit (via Demand Side Management en zogenaamde smart grids), door regelbare productie en door uitwisseling van elektriciteit met het buitenland. Door niet alleen zonne-energie, maar ook windenergie te produceren, worden de pieken en dalen in het elektriciteitsaanbod overigens al flink kleiner.
	l. er moeten bomen voor gekapt worden en dat is zonde	Er bestaat nog geen concreet plan voor de bouw van windturbines op de in het geding

	Inspreker: 178	zijnde locaties. Het is daarom onbekend of er voor de plaatsing van de windturbines bomen moeten worden gekapt.
	m. veiligheidsrisico's Inspreker: 165, 215, 216, 219, 221, 234, 235, 248, 252, 278	Voor de aan te houden afstanden tussen windturbines en woningen houden we ons aan de wettelijke regels die hiervoor gelden. Die regels zijn opgenomen in het Activiteitenbesluit en de Activiteitenregeling. Het Handboek Risicozonering Windturbines (september 2014) geeft invulling aan de risicomethodiek voor windturbines. Bij de risico's gaat het bijvoorbeeld om het afwerpen van ijs, het breken van de mast of het afbreken van een turbineblad. De aan te houden afstand is afhankelijk van het type windturbine dat geplaatst wordt. In de energievisie zijn we uitgegaan van de grootste turbine opgenomen in het handboek. Om aan de wettelijke risiconormen te voldoen moet er minimaal 245 meter afstand gehouden worden tussen woningen en deze windturbine. Als de woningen verder van de turbine liggen, dan wordt voldaan aan de risiconormering uit de wet. De woningen waar de zienswijze over gaat liggen op grotere afstand. Mocht er een vergunning voor een te plaatsen windturbine worden aangevraagd, dan zal opnieuw ingeschat worden of de aangevraagde turbine voldoet aan de risiconormen uit de wet. De vergunning wordt geweigerd als die normen worden overschreden.
	n. Trillingen in de grond Inspreker: 205, 206, 215, 216, 219, 221, 235, 283, 286	Zowel door het draaien van de wieken, als door de variaties in windsnelheid kunnen er trillingen ontstaan in de fundering en de grond er omheen. Het is echter niet aannemelijk dat deze trillingen het gebruik van omliggende gronden negatief beïnvloedt. De minimale afstand die bij de bouw van een windturbine in acht moet worden genomen ten opzichte van kwetsbare functies, zoals het wonen, verhinderen dat.

	o. windmolens lekken schadelijk broeikasgas; Inspreker: 216, 219, 221, 235	In publicaties in de Telegraaf en Elseviers Weekblad is inderdaad melding gemaakt van het lekken van schadelijk broeikasgas SF6 (zwavelhexafluoride) dat gebruikt wordt in hoogspanningskasten en ook windturbines. Overheden zijn zich daarvan bewust en daarvoor geldt (Europese) wetgeving (Verordening (EU) nr. 517/2014 van het EP en de Raad.) Productie en exploitatie van windturbines moet voldoen aan deze van toepassing zijnde wettelijke voorschriften. Er zijn verder ook publicaties waarin wordt gemeld dat hoewel de laatste jaren het gebruik van SF6 licht is toegenomen, is ook de kwaliteit van het materiaal beter en de lekpercentages zijn gezakt. Uiteindelijk is de conclusie dat de kosten van die ontsnapte SF6 aanmerkelijk veel kleiner zijn dan de milieuwinst door de CO2-uitstoot die dankzij windturbines wordt vermeden. De netbeheerders en fabrikanten van windmolens zijn op zoek naar alternatieven voor SF6. Op dit punt ligt er geen verantwoordelijkheid voor gemeenten.
	p. windmolens zijn schadelijk voor de veeteelt; Inspreker: 216, 219, 221, 235	In onder andere een publicatie in de Belgische krant De Morgen wordt gemeld dat Franse boeren claimen dat er sprake zou zijn van sterfte onder de veestapel als gevolg van windturbines, antennes of elektromagnetische velden. In de betreffende publicatie wordt echter eveneens gemeld dat wetenschappelijk bewijs daarvoor ontbreekt.
	q. overlast in algemene zin; 214, 291	Zie hiervoor alle antwoorden onder 2.02
	r. ze niet (kunnen) voldoen aan de redelijke eisen van welstand. Inspreker: 242	Een omgevingsvergunning voor het bouwen mag niet verleend worden indien het bouwplan in strijd is met 'redelijke eisen van welstand', tenzij B&W gemotiveerd beslissen dat het (om andere redenen) toch mag. We verwachten niet dat windturbines in Enschede niet aan deze norm zouden kunnen voldoen. Wij worden in deze veronderstelling gesterkt door het rapport dat HNS landschapsarchitecten in april 2019 in

		opdracht van de provincie Overijssel heeft opgesteld en dat laat zien hoe in de landschappen van Overijssel de opwekking van hernieuwbare elektriciteit een plek kan krijgen.
	s. Afstandsnorm moet min 1000 meter zijn gelet op slagschaduw en veiligheid Inspreker: 252 Zelfs minimaal 2000 meter Inspreker: 216, 219, 221, 235	Windturbines dienen te voldoen aan het Activiteitenbesluit: daarin is aangegeven hoe vaak en hoe lang per dag de slagschaduw van een windturbine een woning mag raken. Windturbines worden uitgerust met een stilstandsvoorziening, als: - de afstand van de windturbine tot de woningen en andere 'gevoelige bestemmingen' (bijvoorbeeld scholen) minder dan 12 maal de rotordiameter is; - gemiddeld meer dan 17 keer per jaar gedurende meer dan 20 minuten per dag slagschaduw kán optreden. Ook wat betreft veiligheid moet een windturbine voldoen aan het Activiteitenbesluit. Voor grote windturbines (180 meter of hoger) geldt op basis van het Activiteitenbesluit een minimale afstand van 245 meter tot woningen. Uw zienswijze op dit punt is dus niet correct.
	t. zorgen voor gevaarlijke verkeerssituaties als automobilisten afgeleid raken door windmolens langs de weg Inspreker: 260	Onderzoek naar het effect van windturbines op het rijgedrag van automobilisten geeft aan dat er van geluidshinder geen sprake is, extra risico voor verstoring of versterking van windhinder niet te verwachten is en dat de periodieke lichteffecten, zoals bewegende schaduwen, geen gevaar opleveren voor het wegverkeer. Wel zijn er effecten gevonden op de positionering en rijsnelheid van de weggebruikers. Het wordt daarom aanbevolen om op locaties waar een verhoogde aandacht van de bestuurder noodzakelijk is, zoals bij knooppunten of filegevoelige gebieden, geen windturbines te plaatsen. Voor de locaties langs de N18 is hiervan geen sprake. Verkeer richting Enschede is al voorbij de windmolens voordat zij het knooppunt Enschede-West bereiken en verkeer richting Haaksbergen ziet

		de windmolens door hun hoogte al voordat zij het knooppunt benaderen.
	u. overlast voor de nabijgelegen woonkernen (en openbare voorzieningen), het Rutbeek, het crematorium Usselo, de forelderij. Inspreker: 11, 15, 21, 27, 28, 32, 35, 36, 37, 43, 44, 49, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 62, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 183, 217, 218, 223, 227, 238, 259, 260, 262, 264, 266, 267, 268, 271, 274, 275, 282, 284, 286, 287, 290, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 329, 330, 331, 332, 333	Uw visie dat de plaatsing van windturbines niet verenigbaar zou zijn met het gebruik van functies van omliggende percelen, delen wij niet.
	v. Wissinksmolen: Windturbines verstoren de molenbiotoop; luchtstroming richting Wissinks Mol wordt mogelijk beïnvloed, Het effect van windturbines kan schade aan monument veroorzaken. Zicht op en uitzicht vanaf de Wissinks Mol wordt verstoord Inspreker: 11, 15, 21, 27, 28, 32, 35, 36, 37, 43, 44, 49, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 62, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 183, 217, 218, 223, 238, 259, 262, 264, 275, 282, 284, 287, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 329, 330, 331, 332, 333, 334	Planologisch is de bescherming van Wissinks Mol vastgelegd door een ‘vrijwaringszone – molenbiotoop’ in de bestemmingsplannen “Buitengebied Zuidoost” en “Buitengebied Noordwest”. Die vrijwaringszone ligt in een straal van 400 meter om Wissinks Mol. Daarbuiten heeft de molenbiotoop volgens het bestemmingsplan geen bescherming meer. De windturbines nabij de N18 zijn voorzien op grotere afstand dan 400 meter. Inhoudelijk wordt gezien de relatief grote afstand tot de mogelijke locatie van de nieuwe turbines en de geringe hoogte en rotordiameter van de oude molen, significante effecten op de oude molen op voorhand uitgesloten.

2.03	Het moet mogelijk worden voor boerderijen om een vergunning te krijgen voor kleine windmolens (ashoogte 15 meter) Inspreker: 8	De in bijlage 2 van de Energievisie beschreven Beleidsregels windenergie voorzien in die mogelijkheid.
2.04	Wij hebben er bezwaar tegen dat het bosgebied ten noorden van het Rutbeek niet als woonwijk is aangemerkt. Verzocht wordt om hiermee bij de verdere uitwerking rekening te houden. Inspreker: 216, 219, 221, 227, 235, 274, 319, 231, 234, 235	Op afbeelding 1 in de Beleidsregels voor windenergie zijn de grote woonkernen en de hoofdinvalswegen weergegeven. Dit is gedaan om de lezer een indicatie te geven van de situering van het zoekgebied voor windenergie. Woonkernen genieten geen andere (zwaardere) vorm van bescherming dan verspreid gesitueerde woningen in het landelijk gebied. Bij de aanwijzing van de zoeklocaties voor windenergie heeft de ligging van de op deze afbeelding weergegeven woonkernen geen enkele rol gespeeld.
2.05	Wat is de wenselijke/rendabele hoogte van een windturbine? Inspreker: 226	Daar is in algemene zin moeilijk een antwoord op te geven, omdat de rentabiliteit in belangrijke mate afhankelijk is van de subsidieregeling die de Rijksoverheid in het leven heeft geroepen om de productie van hernieuwbare energie te stimuleren. En de daarin opgenomen bedragen ieder jaar worden aangepast om kostenverlaging en innovatie te stimuleren. Bij een onlangs gehouden marktconsultatie is ons gebleken dat marktpartijen op dit moment niet geïnteresseerd zijn in de ontwikkeling van windturbines met een tiphoogte van minder dan 180 meter.
2.06	Kijk ook naar mogelijkheden (tot verbetering van) kleine windturbines. Inspreker: 226	In de Beleidsregels voor windenergie hebben we hier een regeling voor opgenomen.
2.07	De ontwerp-Energievisie stelt de bewoners van 4 woonkernen aan allerlei risico's bloot. Insprekers: 216, 219, 221, 235, 279, 281	Zie het antwoord op de onder 2.02 gegeven punten.

2.08	Er is geen draagvlak voor het plaatsen van windmolens Insprekers: 10, 11, 15, 21, 24, 25, 27, 28, 31, 32, 35, 36, 37, 41, 43,44, 49, 50, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 169, 183, 186, 190, 191, 197, 201, 204, 208, 209, 211, 215, 216, 217, 218, 219, 221, 223, 224 ,227, 228, 232, 234, 235, 238, 252, 254, 259, 262, 264, 267, 268, 270, 274, 275, 278, 282, 284, 287, 288, 290, 291, 293, 294, 295, 297, 300, 301, 302, 318, 320, 324, 329, 330, 331, 332, 333, 334	De gemeente hecht belang aan de opvatting van inwoners over de maatregelen die in de Energievisie worden beschreven. De Energievisie stelt daarom eisen aan: - de manier waarop inwoners bij nieuwe plannen worden betrokken; - het besluitvormingsproces bij de beoordeling van nieuwe projectvoorstellen; - mogelijkheden voor inwoners om van energieprojecten te profiteren. We constateren echter ook dat draagvlak een complex begrip is, dat zowel op steun voor als op de afwezigheid van verzet tegen een maatregel betrekking kan hebben. Voor zowel de steun als het verzet geldt dat die zich zowel in een passieve als actieve vorm kan manifesteren. Het stilzwijgend op afstand steunen van een ‘groene’ politiek maakt er net zo goed deel vanuit als het indienen van een reactie tegen het voorgestelde beleid. Relevant is bovendien dat er geen wet bestaat, die bepaalt dat een ruimtelijke ontwikkeling alleen door kan gaan als daarvoor voldoende draagvlak bestaat. Sterker nog, de Algemene wet bestuursrecht eist dat de gemeente bij de voorbereiding van een besluit de nodige kennis omtrent de relevante feiten en de af te wegen belangen vergaart (artikel 3:1) en de rechtstreeks bij een besluit betrokken belangen afweegt (artikel 3:4).
2.09	Gemeente kan niet tot vaststelling overgaan gelet op alle weerstand en nadelige gevolgen voor omwonenden (zuid Eschmarke) Inspreker: 252	De Energievisie voorziet niet in de bouw van grote windturbines in de Eschmarke. Zie ook het antwoord bij het vorige punt.
2.10	De windmolens komen veel te dicht bij woningen te staan Inspreker: 3, 5, 6, 7, 11, 14, 15, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 43, 44,	In de beleidsregels voor windenergie is vastgelegd dat benutting van de daarin aangewezen windturbinelocaties alleen is toegestaan, als kan worden aangetoond dat voldaan kan worden aan alle van toepassing zijnde regelgeving.

	46, 47, 49, 50, 51, 53, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 87, 88, 92, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 170, 175, 177, 183, 195, 197, 206, 209, 215, 216, 217, 218, 219, 221, 223, 229, 235, 238, 259, 262, 264, 266, 267, 268, 270, 275, 282, 284, 286, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 297, 300, 301, 302, 307, 323, 329, 330, 331, 332, 333, 334 Advies vanuit LUMC is 10 x de tiphoogte minimale afstand. Inspreker: 330	
2.11	Doelstellingen voor 2030 worden al (bijna) behaald met huidige initiatieven (dus windmolens zijn niet nodig) Inspreker: 11, 15, 21, 24, 25, 27, 28, 32, 35, 36, 37, 41, 43, 44, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 183, 197, 215, 216, 217, 218, 219, 221, 223, 227, 235, 238, 248, 259, 262, 264, 267, 268, 274, 275, 282, 284, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 297, 300, 301, 302, 329, 330, 331, 332, 333 Doelstelling 2050 wordt zelfs al gehaald Inspreker: 52	Met de Energievisie beogen we een invulling te geven aan datgene wat het Klimaatakkoord van gemeenten vraagt. In het Klimaatakkoord wordt van regio's gevraagd om strategieën op te stellen, die leiden tot de productie van 35 TWh aan zonne- en windenergie in 2030. In 30 regio's worden op dit moment aan zogenaamde regionale energiestrategieën (RES'en) gewerkt. Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft berekend dat de optelsom van de regionale plannen leidt tot een bod van 52,5 TWh. De realisatie van de regionale plannen is echter met de nodige onzekerheid omgeven. Nadere verkenning levert een inschatting voor hernieuwbare elektriciteitsproductie in 2030 op met een bandbreedte van 31,2 tot 45,7 TWh, en een middenwaarde van 38,2 TWh. Of het doel van 35 TWh wordt gehaald, is daarom nog geen gegeven. Het is ons bekend dat de aangehaalde Lector Martien Visser een rooskleuriger kijk op de

		zaak heeft. Het verschil in opvatting laat zich verklaren door een verschillende kijk op de onzekerheden die de plannen voor hernieuwbare energie omgeven. De gemeente hecht aan de door de Planbureau voor de Leefomgeving uitgesproken verwachting een grotere waarde, dan aan die van de heer Visser.
2.12	Andere EU landen hanteren andere (strengere) regels/richtlijnen betreffende waar windmolens mogen staan (bijvoorbeeld Duitsland grotere afstand tot woonhuizen) Insprekers: 11, 21, 24, 25, 27, 28, 29, 32, 35, 36, 37, 42, 43, 44, 46, 49, 50, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 66, 67, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 183, 190, 195, 196, 197, 209, 211, 217, 218, 223, 227, 229, 230, 232, 238, 248, 259, 262, 264, 267, 268, 274, 275, 284, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 297, 298, 300, 301, 302, 329, 330, 331, 332, 333	In de EU is de ruimtelijke ordening een zaak van de nationale wetgever en elk EU land kent z'n specifieke ruimtelijke criteria en afwegingsmethodes op dit gebied. Wij houden vast aan de Nederlandse ruimtelijke-, milieu- en afstandsnormering waarin rekening wordt gehouden met de complexe ruimtelijke situatie in Nederland die soms leidt tot een andere afweging dan in andere EU landen.
2.13	De passage "Algemeen belang voor individuele belangen" wekt verbazing. Zo is de belofte van de wethouder om geen windmolens in een specifiek stadsdeel te plaatsen onrechtvaardig richting andere stadsdelen. Ook heeft dit gebied al veel ontwikkelingen gehad. Het voelt alsof we het afvalputje van Enschede aan het worden zijn. Insprekers: 11, 21, 27, 28, 32, 35, 36, 37, 44, 55, 57, 58, 61, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105,	Voor een toelichting op de keuze voor de zoekgebieden voor windenergie wordt op deze plaats verwezen naar de tekst onder het kopje Milieueffectrapport, in deel 1 van dit verslag. Zie ook de reactie bij 2.15

	106, 107, 112, 113, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 137, 138, 139, 141, 142, 143, 145, 147, 148, 149, 150, 152, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 183, 195, 197, 217, 218, 223, 235, 238, 259, 262, 264, 275, 282, 284, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 318, 329, 330, 331, 332, 333	
2.14	De lusten en lasten van windenergie worden niet eerlijk verdeeld Inspreker: 11, 21, 24, 25, 27, 28, 35, 36, 37, 43, 44, 49, 50, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 183, 197, 217, 218, 220, 223, 227, 228, 235, 238, 239, 240, 252, 259, 262, 264, 266, 267, 268, 275, 282, 284, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 329, 330, 331, 332, 333	U constateert terecht dat de Energievisie alleen in het stadsdeel West de plaatsing van windturbines mogelijk maakt. De stelling dat die keuze strijdig zou zijn met het gelijkheidsbeginsel, verwerpen wij echter. Het gelijkheidsbeginsel, zoals dat in artikel 1 van de Grondwet is neergelegd, verplicht de overheid ertoe om gelijke gevallen gelijk te behandelen en verbiedt discriminatie. Van gelijke gevallen is echter geen sprake. De mogelijkheden voor de plaatsing van windturbines verschillen per stadsdeel. En de keuze voor de locaties langs de N18 is terug te voeren op planologische overwegingen en bestuurlijke afwegingen.
2.15	Enschede-West heeft de afgelopen jaren al genoeg voor de kiezen gekregen (denk aan Helmerhoek, Zwering, Marssteden, Josink Es, Rijksweg 35/Westerval, zomerhuisjesterrein, Groote Plooy, vullen van zoutcavernes). De landschappelijke en ecologische kwaliteiten van deze omgeving hebben hier erg van te lijden. Inspreker: 215, 216, 219, 221, 227, 232, 235, 248, 266, 278 , 322, 329	De mens heeft het landschap in Nederland door de eeuwen heen naar zijn hand gezet, telkens wanneer nieuwe wensen en behoeften zich aandienden. Er werd ruimte gemaakt om voedsel te verbouwen, om te wonen. Later kwamen de dijken, kanalen en wegen en ontstonden er dorpen en steden. Dit hebben we ook in Enschede zien gebeuren. En de ontwikkelingen die u schetst hebben de fysieke omgeving weliswaar veranderd, maar zeker niet alleen in negatieve zin. En daar heeft bovendien ook veel tegenover gestaan. Denk aan de gezinnen die er aan een woning zijn geholpen, of aan de werkgelegenheid die dit heeft opgeleverd.

		Meer in zijn algemeenheid merken we op dat ruimte in Nederland schaars is, dat de overheid ruimtelijke ontwikkelingen kan sturen en dat zij zich daarbij laat leiden door wat een + van haar vraagt. Daarbij vindt er altijd een afweging van belangen plaatst. En dat is ook nu weer aan de orde, nu de opwarming van de aarde vraagt om ruimte voor de duurzame opwek van energie.
2.16	Er is al heel veel overlast in het gebied waar de windmolens gepland staan/ er moet al veel worden ingeleverd. Bijvoorbeeld de A35, N18, Grolsch, festivals en vliegtuigjes, windmolens in Duitsland, hoogspanningsleidingen etc. Inspreker: 9, 14, 21, 49, 50, 51, 85, 104, 112, 134, 164, 165, 168, 170, 175, 185, 215, 218, 260, 266, 272	Zie het antwoord bij het vorige punt.
2.17	De huidige locaties geselecteerd voor windenergie zijn niet geschikt (rendement is in deze regio laag) Insprekers: 11, 15, 21, 24, 25, 27, 28, 32, 35, 36, 37, 43, 44, 49, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 66, 67, 70, 71, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 172, 173, 183, 186, 191, 197, 199, 201, 204, 205, 215, 216, 217, 218, 219, 221, 223, 224, 227, 235, 238, 243, 248, 259, 262, 264, 267, 268, 270, 275, 282, 284, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 306, 329, 330, 331, 332, 333	Het klopt dat de gemiddelde windsnelheid in dit deel van het land lager is, dan bijvoorbeeld aan de kust. Maar daarmee is deze regio nog niet ongeschikt voor het opwekken van windenergie. De SDE++-regeling, een subsidieregeling waarmee de Rijksoverheid duurzame energieproductie en CO_2-reductie stimuleert, compenseert de lagere energie-opbrengst met een iets hogere exploitatiebijdrage, zodat er ook in deze regio rendabel windenergie kan worden geproduceerd.
2.18	Windenergie is in Enschede in algemene zin een slecht idee/ ik ben tegen windmolens (geen verdere toelichting)	In het Klimaatakkoord staat dat er in 2030 tenminste 35 TWh aan duurzame elektriciteit met windturbines en zonnepanelen op land

	Insprekers: 12	geproduceerd moet worden. Windenergie is een betrouwbare en efficiënte bron van duurzame energie die nu al volop beschikbaar is. De techniek voor wind op land is voldoende ontwikkeld om windenergie op grote schaal toe te passen. Het is ook een van de goedkoopste manieren om duurzame energie op te wekken. De productie van windenergie is bovendien van belang voor de stabiliteit van ons energiesysteem. Zo staat er vaak op een donkere dag meer wind. En is het vaak windstil bij stralend weer. De combinatie zorgt dus voor een stabielere duurzame energieproductie.
2.19	De gemeente moet de Omgevingsverordening van de provincie Overijssel in acht nemen. In die verordening staat dat windturbines niet zijn toegestaan in gebieden die gerekend worden tot het Natuurnetwerk Nederland. Inspreker: 216, 219, 221, 235, 306	Uit de Omgevingsverordening van de provincie Overijssel vloeit voort dat de verantwoordelijkheid om planologisch ruimte te maken voor windturbines bij gemeenten ligt. Voor alle initiatieven voor windenergie geldt dat locatiekeuze en ontwerp passend moeten zijn bij de gebiedskenmerken. Het is juist dat de Omgevingsverordening de plaatsing van windturbines in gebieden die gerekend worden tot het Natuurnetwerk Nederland niet toestaat. De zoekgebieden voor windenergie maken daar echter ook geen deel van uit.
2.20	De beoogde windturbines worden midden tussen of zeer dicht bij het Natuur Netwerk Nederland/vlak bij Natura 2000 gebied geplaatst. De kans op verstoring van wezenlijke waarden en kenmerken is dan ook zeer aannemelijk. Inspreker: 11, 15, 21, 24, 25, 27, 28, 32, 35, 36, 37, 41, 43, 44, 49, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146,	Zoals wij onder meer bij 2.19 aangaven, is de plaatsing van windturbines in gebieden die gerekend worden tot het Natuurnetwerk Nederland niet toestaat. De zoekgebieden voor windenergie maken daar echter ook geen deel van uit. De afstand tot het dichtstbijzijnde Natura 2000-gebied bedraagt circa 2200 meter. Wat betreft de afstand van windturbines tot natuurgebieden zijn er geen vaste aan te houden afstanden. Welke afstand toelaatbaar is, hangt af van de effecten die kunnen optreden en de aard van het natuurgebied. Bij Natura 2000-gebieden is er sprake van externe

	147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 183, 197, 210, 217, 218, 223, 238, 252, 259, 262, 264, 267, 268, 275, 282, 284, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 324, 329, 330, 331, 332, 333	werking, wat betekent dat nagegaan dient te worden of de windturbines een significant negatieve invloed zouden kunnen hebben op de natuurdoelen die aangewezen zijn voor het betreffende natuurgebied (de instandhoudingsdoelstellingen). Hierbij gaat het om doelen voor beschermde habitats in het natuurgebied en/of bepaalde aangewezen soorten. In dit geval zijn er geen soorten die aangewezen zijn in het Natura 2000-gebied waarvan verwacht kan worden dat de windturbines een negatieve invloed zullen hebben. Daarom worden geen negatieve effecten van de windturbines op het Natura 2000-gebied verwacht.
2.21	Aldus het ministerie van Defensie vallen de beoogde windlocaties in een “radarverstoringsgebied” waardoor een verder onderzoek nodig is Inspreker: 63	Dit is correct. Bij elk voornemen tot plaatsing van windturbines zal een radarverstoringsonderzoek moeten worden uitgevoerd overeenkomstig de TNO PERSEUS radarhinder toetsingsmethode en berekeningen sept. 2016, die gebaseerd is op de ministeriële regeling radarverstoring, Stcrt. 2012, nr. 18324. Daarbij is van belang dat begin 2016 de Controlled Traffic Region van de voormalige militaire Luchthaven Twente is komen te vervallen waardoor de radarverstoringstoets plaatsvindt op een hoogte van 1.000 voet.
2.22	De Energievisie ziet er zorgvuldig voorbereid uit, maar is ook betrekkelijk uitgebreid en complex voor een gewone burger. Daarom weet ik nog niet zeker of ik voor of tegen windmolens ben. Ik dien deze zienswijze in om in een later stadium weer een zienswijze of bezwaar in te kunnen dienen. De wens om initiatieven uit het gebied op te halen om zo participatie te vergroten is een mooie gedachte. Inspreker: 64	We hebben begrip voor uw reactie. Zorgvuldige voorbereiding van besluitvorming leidt tot veel onderzoek en informatie. Het doornemen en doorgronden van al die informatie, wordt vervolgens een hele opgave. Als het u aan de tijd ontbreekt om alles door te nemen, maar u zich toch een oordeel wilt vormen over dit onderwerp, adviseren wij u om in ieder geval kennis te nemen van de onderstaande teksten: - publiekssamenvatting Energievisie; - de samenvatting van het milieueffectrapport (bijlage 3 van de Energievisie); - de Beleidsregels windenergie (Bijlage 2 van de Energievisie).

2.23	De molens worden te hoog uitgevoerd Inspreker: 83, 90, 260, 266, Tiphoogte van 190-230 meter past eigenlijk niet meer op land. Inspreker: 267, 268, 275, 282, 284, 287, 291, 297, 300, 301, 302, 329, 333	Verschillen bij windturbines in hoogte en rotordiameter leiden tot grote verschillen in elektriciteitsproductie. Dat geldt eens te meer in de windluwe gedeelten van ons land, waartoe ook Enschede behoort. Grote windturbines produceren in vergelijking tot middelgrote en kleinere turbines veel meer elektriciteit tegen verhoudingsgewijs veel lagere kosten. De SDE++-regeling stimuleert met exploitatiesubsidies kostenefficiënte methoden voor de productie van duurzame energie en CO2-reductie. Plannen voor de realisatie van grote windturbines met een tiphoogte van meer dan 190 meter zijn daardoor veel kansrijker dan initiatieven voor de bouw van middelgrote of kleine windturbines. Daarom zetten we in Enschede in op de bouw van grote windturbines.
2.24	Ik ben het niet eens met de huidige voorgestelde locaties voor de plaatsing van windturbines. Inspreker: 84, 87, 275, 291	Daarvan hebben wij kennisgenomen.
2.25	Ik heb bezwaar tegen windmolens in de buurt van het Aamsveen/Eschmarke. Geen windmolens in onze achtertuin, richting Aamsveen (ook i.v.m. verloedering buitengebied en inbreuk op landbouwgrond) Inspreker: 1, 10, 17, 22, 86, 92, 108, 173, 176, 178, 184, 190, 193, 196, 201, 204, 208, 209, 210, 214, 224, 229, 230, 239, 240, 244, 250, 252, 265, 276, 298, 307	De Energievisie voorziet niet in de plaatsing van (grote) windturbines in de nabijheid van het Aamsveen.
2.26	Er moet een strook rondom natuurgebieden (Aamsveen) komen als uitsluitingsgebied voor windturbines (3 km) Inspreker: 17, 29, 190, 196, 298,	De Energievisie voorziet niet in de plaatsing van (grote) windturbines in de nabijheid van het Aamsveen. Zie ook onze reactie bij 2.27
2.27	Sluit de bouw van windturbines uit binnen een straal van 3 kilometer van Natura 2000 gebieden, zoals het Aamsveen.	Uw voorstel wordt ingegeven door de wens vogelsterfte door windturbines te voorkomen. De oversterfte van vogels door een aanvaring

	Inspreker 42, 93, 110, 212, 316	met een windturbine, is echter een klein probleem, als die sterfte wordt afgezet tegen het aantal vogels dat jaarlijks in het verkeer om het leven komt. Zowel ten noorden (Lonnekermeer), ten oosten (Aamsveen), als ten zuiden van Enschede (Buurserzand en het Witte Veen) liggen Natura 2000-gebieden. Uw voorstel om rondom al die Natura 2000-gebieden windturbinevrije zones te creëren met een breedte van 3 kilometer, betekent dat u in feite -als we daarbij ook andere beperkingen voor de plaatsing van windturbines in acht nemen- voor een windturbineverbod in Enschede pleit. De gemeente is op grond van de ruimtelijke ordeningswetgeving verplicht om zorg te dragen voor een goede ruimtelijke ordening. Dit vraagt om een afweging van verschillende belangen. Afzien van de bouw van windturbines leidt inderdaad tot vermijdbare sterfte van vogels. In windenergie zien wij echter een mogelijkheid om op een kosteneffectieve manier bij te dragen aan een duurzaam en stabiel energiesysteem van de toekomst. Om die reden wijzen wij uw voorstel af.
2.28	Windmolens in de nabijheid van de Aamsveenweg/Holterhofweg betekenen het einde van Huize Holterhof wellness en hotel/restaurant. Als de gemeente haar plannen voor windenergie op genoemde locatie doorzet, wil deze inspreker uitgekocht worden. Inspreker: 292	De Beleidsregels voor windenergie voorzien niet in de plaatsing van (grote) windturbines in de nabijheid van de Aamsveenweg/Holterhofweg.
2.29	Ik ben tegen de bouw van windturbines in de nabijheid van het Aamsveen. In deze omgeving liggen reeds 3 gasleidingen en staan meerdere hoogspanningsmasten. Ook is de plaatsing aangekondigd van een zonnepark.	De beleidsregels voor windenergie voorzien in de omgeving van het Aamsveen niet in de bouw van grote windturbines.

	Insprekers: 59, 93	
2.30	Het RIVM heeft zelf geen goed onderzoek gedaan naar de effecten van windmolens op de gezondheid (item POW-nieuws) Inspreker: 187	Het is in de wetenschappelijke wereld niet ongebruikelijk om conclusies te verbinden aan gevalideerd onderzoek dat door derden is verricht. Voor het doen van gezaghebbende uitspraken is het dus niet nodig om zelf onderzoek uit te voeren.
2.31	Voor mensen die enorm gevoelig zijn voor geluid beperken windmolens enorm het functioneren. Inspreker: 189	Uit een door ons bij de GGD ingewonnen advies blijkt inderdaad dat hoe geluidhinder wordt ervaren, niet alleen afhankelijk is van de geluidssterkte, maar ook van niet-akoestische factoren, zoals: - situationele factoren: de zichtbaarheid, optreden van slagschaduw; - contextuele factoren: proces rondom de plaatsing van de turbines, maatschappelijk debat en eigen mening over windturbines; - persoonlijke factoren: extra gevoeligheid voor geluid, (economisch) voordeel van de turbines.
2.32	Aanbod tot samenwerking, indien gekozen wordt voor de bouw van een lagere windturbine. O.a. gericht op vervangen door waterstof van aardgas voor crematorium/ verbranding. Inspreker: 203	Wij zouden de door u in het vooruitzicht gestelde samenwerking bij de realisatie van een windturbine op deze locatie graag tot stand zien komen. De keuze voor een bouwhoogte van 190 tot 230 meter is echter weloverwogen geweest. Voor een nadere toelichting daarop verwijzen wij naar de toelichting bij artikel 1 van de Beleidsregels windenergie.
2.33	Maak ook zg windwokkels mogelijk. Inspreker:	Het voorgestelde windbeleid voor kleine windturbines maakt ook zogenaamde windwokkels mogelijk.
2.34	Bouw van windturbines lijkt een doel te zijn, i.p.v. een middel om doelstellingen te halen. Inspreker: 216, 219, 221, 235	Het leveren van een bijdrage aan de nationale klimaatdoelen staat in de Energievisie voorop. Maar de gemeente heeft ook oog voor het feit dat aan de alternatieven voor de toepassing van windenergie nadelen kleven. Zie in dit verband de tekst onder het kopje ‘Alternatieven’ in deel 1 van dit verslag.

2.35	Zeer hoge windmolens zijn niet noodzakelijk. Zie artikel in TC Tubantia van 10 maart 2021. Het is beter om vele lagere molens te plaatsen dan 3 zeer hoge. Inspreker: 243	In genoemd artikel stelt Harrie Evers dat Twente het zonder *hoge* windturbines kan doen. Het door hem geschetste idee gaat uit van windturbines met een hoogte van 40 tot 60 meter. In Enschede hebben we daar bewust niet voor gekozen. Enerzijds omdat uit een marktverkenningsonderzoek is gebleken dat de markt niet geïnteresseerd is in de bouw en exploitatie van kleine en middelhoge windturbines. Anderzijds omdat uit het milieueffectrapport dat is opgesteld ten behoeve van de Energievisie (pagina 41) blijkt dat er heel veel kleine windturbines moeten worden geplaatst, om net zoveel elektriciteit te produceren, als dat er met een grote windturbine kan worden geproduceerd.
2.36	Keuze voor grote windturbines wordt geleid door SDE++-subsidie. Dat zou je niet moeten willen. Inspreker: 243	Omdat de kostprijs van hernieuwbare elektriciteit nu nog hoger is dan de (gemiddelde) marktprijs voor elektriciteit, is de SDE++-regeling in het leven geroepen. Die regeling is erop gericht om op een kosteneffectieve wijze duurzame energie te produceren. In ons beleid houden we rekening met deze SDE++-regeling, omdat we ook willen dat onze beleidsvoornemens tot uitvoering komen.
2.37	Maak keuzes voor windturbinelocaties op basis van landschapsvisie op regionale schaal. Inspreker: 245	Bij de voorbereiding van de Regionale energiestrategie voor Twente (RES Twente) heeft er een verkenning plaatsgevonden van locaties in Twente die geschikt zijn voor het grootschalig opwekken van energie. De resultaten van die studie zijn gebruikt als bouwsteen bij het opstellen van de concept-RES Twente, en daardoor, ook in de voor Enschede opgestelde Energievisie.
2.38	Windturbinelocaties in Energievisie zijn door haar nog niet op landschappelijke en ecologische effecten beoordeeld, maar inspreker wil vast wijzen op het feit dat het Teesinkbos een belangrijk bos is voor vleermuizen. Inspreker:	Het gaat te ver om in het milieueffectrapport dat vele mogelijke locaties beschrijft, uitvoerig onderzoek te doen naar vleermuizen. Echter, bij een concreet project zal zeker onderzoek gedaan worden naar onder andere de verblijfplaatsen en vliegbewegingen van vleermuizen.

	291, 300, 301, 302	
2.39	Neem in Beleidsregels Windenergie richtlijnen op voor de omvang van de financiële impuls van windprojecten aan natuur en landschap. De financiële impuls kan bijvoorbeeld gekoppeld worden aan de uitvoeringsagenda voor het landelijk gebied of middels een Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving (KGO) fonds gekoppeld worden aan herstel en langjarig beheer van landschapselementen. Inspreker: 245	Uw suggestie nemen wij ter harte. De Beleidsregels voor windenergie zullen op dit punt worden gewijzigd.
2.40	Hardere grenzen voor windmolens tot 25 meter. In gebieden waar sprake is van zeer hoge kwaliteit dienen deze te worden uitgesloten. Bij gebieden met hoge kwaliteit van geval tot geval beoordeeld. Inspreker: 246	Voor de plaatsing van kleine windturbines tot 25 meter worden mogelijkheden gezien op bedrijfsterreinen en -in aansluiting op woningen en bedrijfsgebouwen- in het landelijk gebied, met dien verstande dat de aanvaardbaarheid van de plaatsing van een kleine windturbine in gebieden met een zeer hoge kwaliteit (volgens de Waarderingskaart buitengebied Enschede, bijlage I), van geval tot geval wordt beoordeeld. Hierbij wordt het uiterlijk en de plaatsing van het bouwwerk zorgvuldig beschouwd en dient het te voldoen aan de redelijke eisen van welstand.
2.41	De beoogde windturbinelocaties getuigen niet van een goede ruimtelijke ordening en gaan ten koste van een goed woon- en leefklimaat. Inspreker: 248	Zie het antwoord onder 2.02 onder h en 2.15.
2.42	Erfmolens kunnen de energieproductie van agrariërs substantieel vergroten. In deze streek hebben deze een hoogte nodig van 35 meter (onderzoeksrapport is opvraagbaar). Inspreker: 249, 254, 255, 256, 285	Bomen zijn over het algemeen maximaal 25 meter hoog. We hebben in de beleidsregels voor windenergie voor dit maximum gekozen om te voorkomen dat deze turbines op grote afstand zichtbaar zijn. Als we overal een maximale bouwhoogte van 35 meter zouden toestaan, dan kan dit op bepaalde locaties tot inpassingsproblemen leiden. Tegelijkertijd kunnen we ons goed voorstellen dat 35 meter hoge windturbines op weer andere locaties wel inpasbaar zijn.

		De regels voor kleine windturbines zullen we zodanig aanpassen, dat voor initiatieven die voorzien in turbines met een tiphoogte van 25 tot en met 35 meter, van geval tot geval wordt beoordeeld of de windturbine vanuit een landschappelijk en milieuhygiënisch oogpunt acceptabel is.
2.43	Het begrip 'molenaarswoning' wordt door u niet goed beschreven. Inspreker: 165, 248, 291	Het begrip 'molenaarswoning' wordt niet in de wet beschreven, maar is in de praktijk ontstaan. Kenmerkend voor molenaarswoning is dat er sprake is van een binding tussen de woning en het windpark. Deze binding kan organisatorisch, functioneel of technisch van aard zijn. Als er sprake is van een molenaarswoning, dan gelden de wettelijke geluidsnormen voor die woning niet meer. Om die reden beoordeelt de rechter kritisch of er in voldoende mate een binding bestaat tussen het windpark en de betreffende woning.
2.44	Ik ben tegen alles wat zon en wind is. Inspreker: 265	Wij respecteren uw opvatting maar onderschrijven hem niet. De opwarming van de aarde vraagt om maatregelen en de gemeente wil daar een bijdrage aan leveren.
2.45	Ik ben een groot voorstander van wind, t.o.v. zon, omdat dit veel minder ruimte in beslag neemt. Daar waar o.b.v. objectieve redenen windmolens geplaatst kunnen worden moeten ze ook geplaatst worden. Mits dit betekent dat er ook minder landbouwgrond wordt opgeofferd. Inspreker: 269	Ook wij zien in het beperkte ruimtebeslag dat windturbines vragen een belangrijk argument om voor windturbines ruimte te maken. In de Beleidsregels voor windenergie wijzen daarvoor twee locaties langs de N18 aan. Voor een toelichting op de keuze voor de zoekgebieden voor windenergie wordt op deze plaats verwezen naar de tekst onder het kopje Milieueffectrapport, in deel 1 van dit verslag.
2.46	De minimale afstand van een woning tot een windmolen bedraagt volgens de Rijksoverheid minimaal 12 maal de rotordiameter. Waarom houdt de gemeente zich daar niet aan? En kunt u mij informatie geven over de parameters achter de stilstandsvoorziening? Inspreker:	Uw conclusie dat de minimale afstand tussen een woning en een windmolen minimaal 12 maal de rotordiameter zou moeten bedragen, is niet juist. Als de afstand kleiner tussen een woning of ander gevoelig object minder is dan 12 maal de rotordiameter, dan is een stilstandsvoorziening vereist.

	272	Een toelichting op de stilstandsvoorziening is bijvoorbeeld te vinden op: https://www.wp-energiek.nl/pg-28299-7-85612/pagina/veelgestelde_vragen.html
2.47	Geluidscontouren en cumulatie: Er is geen rekening gehouden met de cumulatie met ander geluid, zoals het geluid van de N18. En met gevolgen van laagfrequent geluid Inspreker: 11, 15, 21, 24, 25, 27, 28, 32, 35, 36, 37, 41, 43, 44, 49, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 183, 195, 197, 216, 217, 218, 219, 221, 223, 235, 238, 259, 262, 264, 275, 276, 282, 284, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 329, 330, 331, 332, 333	Bij de voorbereiding van de Energievisie is er een milieueffectrapport opgesteld. Daarin is aandacht besteed aan hinder door geluid van windturbines. Bij de in het geding zijnde locaties voor windturbines langs de N18 is inderdaad sprake van cumulatie van twee geluidbronnen. Het rapport concludeert niettemin dat de locaties langs de N18, in vergelijking tot de overige onderzochte locaties, beter dan gemiddeld scoren op het hinderaspect geluid. Zie ook het antwoord bij 2.02, onder c en 2.48.
2.48	Hanteer een voorkeurgrenswaarde voor geluid, en niet de maximale geluidsbelasting als uitgangspunt. Hiermee wordt een invulling gegeven aan het voorzorgsprincipe. Inspreker: 11, 15, 21, 24, 25, 27, 28, 32, 35, 36, 37, 43, 44, 49, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 183, 197, 217, 218, 223, 238, 259, 262, 264, 275, 282, 284, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 329, 330, 331, 332, 333	De gemeente gaat uit van de normering, zoals die is opgenomen in het Activiteitenbesluit milieubeheer. Het voorzorgsbeginsel houdt in dat de overheid maatregelen kan nemen als er gegronde redenen zijn om te vrezen dat activiteiten negatieve gevolgen kunnen hebben. De Europese Unie en het Rijk hebben bij het opstellen en ontwikkelen van normen al rekening gehouden met voorzorg. Dat geldt ook voor de in het Activiteitenbesluit neergelegde geluidsnormen.

2.49	Sta in beleidsregels toe dat binnen een bepaalde marge van de maximale tiphoogte kan worden afgeweken, als de gevolgen voor het milieu dat toelaten. Inspreker: 277	Wij hebben begrip voor uw pleidooi voor flexibiliteit, maar daar staat tegenover dat inwoners juist belang hebben bij duidelijkheid. En die duidelijkheid wordt ondermijnd als er in de beleidsregels een opening wordt geboden voor een afwijking van de maatvoering.
2.50	RIVM werkt met verouderde gegevens en beschikt niet over rapportages waar wordt ingegaan op veiligheidsrisico's die samenhangen met windturbines van deze hoogte. De gemeente moet luisteren naar ervaringen van mensen die in de nabijheid van windturbines wonen. Inspreker: 280.	Onze visie op de gezondheidsrisico's die samenhangen met de productie van windenergie baseren wij op de meest recente bevindingen van het RIVM en de GGD en daaraan ten grondslag liggende onderzoeken waarop een algemeen aanvaarde wetenschappelijke consensus is gebaseerd dat er voor conform wettelijke voorschriften te bouwen windturbines geen significante relatie bestaat tussen windturbines en gezondheid. Temeer omdat wetenschappelijk niet valt te bewijzen dat een gesuggereerd effect niet bestaat. Als daarvan wel zou worden uitgegaan zou dat een algeheel moratorium betekenen, niet alleen voor windturbines, maar voor alle activiteiten waarvoor ooit een onbewezen gezondheidseffect gesuggereerd is. Dit zou maatschappelijk vérstrekkende consequenties hebben. En die leiden wat ons betreft tot een afweging dat ook in Enschede windenergie als onderdeel van het pakket aan maatregelen voor aanpak van klimaatverandering niet behoort te worden uitgesloten. Het laat onverlet dat er ook nog voortdurend onderzoek plaatsvindt naar de betreffende milieunormering naar aanleiding van praktijkervaringen.
2.51	Afstand tot de bebouwde kom van Usselo en Boekelo zou minimaal 10 maal de tiphoogte moeten zijn. Inspreker: 281, 297	De Rijksoverheid heeft met het oog op de risico's en hinder die samenhangen met de productie van windenergie normen vastgesteld. Die normen gaan niet uit van 10 maal de tiphoogte. Wij zien in de Enschedese situatie geen aanleiding om af te wijken van de wettelijke normen.
2.52	Gemeente moet zich houden aan gelijkheidsbeginsel (irt vervallen van windmolen aan windmolenweg)	U constateert terecht dat de Energievisie alleen in het stadsdeel West de plaatsing van windturbines mogelijk maakt. De stelling dat

	Inspreker: 291	die keuze strijdig zou zijn met het gelijkheidsbeginsel, verwerpen wij echter. Het gelijkheidsbeginsel, zoals dat in artikel 1 van de Grondwet is neergelegd, verplicht de overheid ertoe om gelijke gevallen gelijk te behandelen en verbiedt discriminatie. Van gelijke gevallen is echter geen sprake. De mogelijkheden voor de plaatsing van windturbines verschillen per stadsdeel. En de keuze voor de locaties langs de N18 is terug te voeren op planologische overwegingen en bestuurlijke afwegingen.
2.53	Gebied rond locatie crematorium moet worden uitgesloten omdat het van hoge landschappelijke waarde is en geldt als Ondernemen met natuur en water (structuurvisie). Plaatsing van windmolens in dit gebied staat haaks op doelen van de stichting Edwina van Heek, ligt tegen Natuurnetwerk Nederland en is een uitloopgebied voor mensen uit de stad. Inspreker: 183, 306	Er zijn geen argumenten waarom het gebied rond crematorium een uitzonderingspositie in zou moeten nemen. De waardering voor dit gebied is hoog. De bijbehorende strategieën zijn inpassen en aanpassen. Met inachtneming van die uitgangspunten zal de gemeente voorstellen doen. Voor gebieden die vallen in de zone “ondernemen met natuur en water” geldt dat daar juist nieuwe functies een plaats kunnen krijgen. “Rond het Natuurnetwerk Nederland (NNN) zijn er goede kansen de kwaliteit van natuur, landschap en water te versterken door ontwikkeling van bestaande en nieuwe functies. Daarmee wordt enerzijds het natuurnetwerk versterkt en anderzijds de regionale economie”, aldus de structuurvisie.
2.54	Er heeft geen onderzoek plaats gevonden naar lagere windmolens op andere locaties. Terwijl dit wel een categorie is die binnen SDE++ geldt; Inspreker: 306	Verschillen bij windturbines in hoogte en rotordiameter leiden tot grote verschillen in elektriciteitsproductie. Dat geldt eens te meer in de windluwe gedeelten van ons land, waartoe ook Enschede behoort. Grote windturbines produceren in vergelijking tot middelgrote en kleinere turbines veel meer elektriciteit tegen verhoudingsgewijs veel lagere kosten. De SDE++-regeling stimuleert met exploitatiesubsidies kostenefficiënte methoden voor de productie van duurzame energie en CO2-reductie. Plannen voor de realisatie van grote windturbines met een tiphoogte van meer dan 190 meter zijn daardoor veel kansrijker dan initiatieven voor

		de bouw van middelgrote of kleine windturbines. Daarom zetten we in Enschede in op de bouw van grote windturbines (en heeft er geen uitgebreid onderzoek plaatsgehad naar de gevolgen voor het milieu van kleinere windturbines).
2.55	Windturbines veranderen het perspectief op het landschap, juist in de aanrijroute naar de stad. Inspreker: 306	Niet het perspectief, maar het aanzicht van het landschap zal veranderen bij plaatsing van windmolens. In de Energievisie is gekozen voor een clustering van de windmolens. Dat kan op verschillende manieren worden vormgegeven. De pagina's 12 en 13 van de Beleidsregels windenergie (bijlage 2 van de Energievisie) bevatten een beknopte beschrijving van mogelijke windconcepten.
2.56	Inzet van windmolens op genoemde locaties is niet efficiënt door combinatie van mitigerende maatregelen en lage windsnelheid. Inspreker: 306	Een stilstandsvoorziening heeft een beperkt effect op de energieproductie van een windmolen. En de SDE++-regeling houdt rekening met de verschillen die er in Nederland bestaan in de gemiddelde windsnelheid. Uw visie dat de in het geding zijnde zoekgebieden alleen daarom al niet geschikt zouden zijn, delen wij daarom niet.
2.57	- Transparante keuze voor locaties op basis van objectieve criteria ontbreekt; - Geen extra zonnevelden als windmolens niet doorgaan - Compensatie in de bebouwde omgeving, want daar vindt ook het verbruik plaats. Inspreker: 305	De gemeenteraad stelde op 7 september een doelstelling vast voor de Energievisie. We zetten in op een stijging van het aandeel hernieuwbare energie in het totale energieverbruik van minimaal 8 procent. Vooralsnog gaan we er vanuit dat er op enig moment windturbines worden geplaatst binnen de aangeduide zoekgebieden langs de N18. Mocht dit om wat voor reden dan ook geen doorgang kunnen vinden, dan zullen wij op zoek gaan naar vervangende maatregelen. Compensatie in het landelijk gebied sluiten wij daarbij op voorhand niet uit.
2.58	Aan de Usselerrietweg 46, binnen de hindercontour van één van de geprojecteerde windturbines, loopt het project Paradijsvogelwoning. Bewoners van inspreker hebben behoefte aan een prikkelarme omgeving, aan rust en regelmaat. Windturbines verstoren dat.	De afstand tussen de dichtstbijzijnde windturbinelocatie langs de N18 en het perceel aan de Usselerrietweg 46 bedraagt hemelsbreed minimaal ca. 700 meter en voldoet daarmee ruimschoots aan alle hindercontouren (voor bijvoorbeeld geluid, externe veiligheid etc.) Onze verwachting is

	Opgemerkt wordt dat de hier aanwezige woningen een andere isolatiewaarde hebben, waardoor de bewoners extra gevoelig zullen zijn voor de geluidhinder van de windturbines. Inspreker: 310	dan ook dat bewoners van het perceel Usselerrietweg niet verstoord worden door een eventuele turbine op deze afstand.
2.59	Gemeente had mogelijkheden voor windenergie beter moeten onderzoeken. Windenergie is meest kosteneffectieve manier van opwekken hernieuwbare elektriciteit, de capaciteit van het elektriciteitsnet wordt beter benut, de bufferkosten zijn lager (opwek en gebruik sluiten beter aan dan bij zonne-energie) en de opwek van windenergie kan goed worden gecombineerd met andere vormen van landgebruik. Inspreker: 308	Het milieueffectrapport dat is opgesteld bij de voorbereiding van de Energievisie gaat uitgebreid op de mogelijkheden om in Enschede windenergie op te wekken. Uw standpunt dat er meer onderzoek naar de mogelijkheden voor windenergie had moeten plaatsvinden, onderschrijven wij niet. De kansen/voordelen die u noemt ten aanzien van windenergie, herkennen wij wel.
2.60	Een windmolen neemt minder ruimte in, is minder schadelijk voor de ondergrond en is daarom landbouwtechnisch een beter alternatief voor energie opwekking (i.p.v. zonnevelden). Plaats ze in natuurgebieden of werk samen met Duitsland. Inspreker: 312	Wij delen uw visie dat de plaatsing van windturbines beter kan worden gecombineerd met een agrarisch gebruik van de grond, dan bij de plaatsing van zonnepanelen het geval is. Regelgeving bepaalt in belangrijke mate waar windturbines geplaatst kunnen worden. In het milieueffectrapport dat ten behoeve van de Energievisie is opgesteld, zijn alle locaties beoordeeld die theoretisch (gelet op de harde beperkingen uit regelgeving) beschikbaar zijn voor het opwekken van windenergie. Voor een toelichting op de keuze voor de zoekgebieden voor windenergie wordt op deze plaats verwezen naar de tekst onder het kopje Milieueffectrapport, in deel 1 van dit verslag.
2.61	Wat is de waarde van de motie `geen windmolens in het buitengebied?'? De gemeenteraad moet in de Zuid-Eschmarke de bouw van grote windturbines (tiphoogte groter dan 25 meter) uitsluiten/ ik ben tegen windmolens in de Zuid-Eschmarke	De Zuid-Eschmarke is niet in beeld als locatie voor de bouw van grote windturbines. Zie ook de reactie onder 2.62

	Inspreker: 12, 20, 47, 26, 208, 209, 210, 296	
2.62	Plan voor windturbines in de Eschmarke voldoet niet aan het provinciale beleid, omdat er -kort gezegd- geen sprake is van een goede ruimtelijke inpassing. Inspreker: 208	De situatietekening waar u in uw reactie naar verwijst, maakt onderdeel uit van het milieueffectrapport dat ten behoeve van de Energievisie is opgesteld. In dat rapport zijn alle locaties in Enschede beoordeeld, waar op grond van de geldende regelgeving de bouw van een grote windturbine zou kunnen worden toegestaan. Dat geldt ook voor enkele locaties in de Eschmarke. De Energievisie en de Beleidsregels voor windenergie voorzien in de Eschmarke echter niet in de plaatsing van een grote windturbine.
2.63	Ik ben tegen het plaatsen van windmolens bij Glanerbrug, vanwege: - geluidsoverlast, trillingen, schaduw - we al overlast hebben van een zonnepark wat aangelegd wordt - de hoogspanningskabels - de windmolens in Duitsland Alternatief: zon op dak. Probeer dit te stimuleren. Genoeg dak om doelstellingen te halen. Inspreker: 314	De gemeente heeft verschillende locaties op geschiktheid beoordeeld voor de plaatsing van een windturbine. Daarbij is ook gekeken naar locaties in de Eschmarke. Daarbij is onder meer gebruik gemaakt van de informatie uit het milieueffectrapport. In de Beleidsregels windenergie worden twee zoekgebieden voor het plaatsen van grote windturbines genoemd; beide zijn langs de N18 gelegen. De Energievisie en de Beleidsregels voor windenergie voorzien in de omgeving van Glanerbrug niet in de plaatsing van een grote windturbine.
2.64	Keuze die het college voorstelt is heel simpel: we gaan voor winstmaximalisatie en niet voor draagvlak. Als gekozen wordt voor lager rendement dan zijn er veel meer mogelijkheden en draagvlak. Inspreker: 318	Het klimaatvraagstuk plaatst ons voor een dilemma. Enerzijds hebben we te maken met een breed levende wens in de samenleving om maatregelen te treffen die de opwarming van de aarde kunnen remmen. Dit vraagt echter om maatregelen die, in een dichtbevolkt land als Nederland, vrijwel altijd aan de belangen van een groep inwoners raakt. De uitvoering van de Energievisie vraagt daarom soms echter ook om pijnlijke keuzes. Winstmaximalisatie is geen doel dat de gemeente hierbij nastreeft. Uitvoerbaarheid (maatschappelijk, technisch én economisch) is wel een vereiste.

2.65	Waar komen de 6 tot 10 extra windmolens te staan als Enschede na een paar jaar moet opschalen? Ook in Usselo omdat de infrastructuur er dan al ligt? Er is een visie nodig! Inspreker: 318	De Energievisie bevat beleid voor de periode tot 2030. Er is een gerede kans dat er na 2030 een aanvullende behoefte aan hernieuwbare elektriciteit gaat ontstaan. We gaan nu niet speculeren over het antwoord op de vraag of er dan opnieuw aan windenergie wordt gedacht en of de omgeving Usselo dan opnieuw in beeld is.
2.66	Infrastructuur van de netbeheerder is niet op orde. Totdat dat geregeld is zijn de windmolens zeer onrendabel. Inspreker: 319	De netbeheerders hebben uitgesproken dat zij alleen tot het doen van investeringen overgaan, als zich daarvoor concrete en zekere ontwikkelingen voordoen. Investeringen in een uitbreiding en verzwaring van het netwerk blijven kortom achterwege, als de gemeente haar voornemens niet concretiseert in de vorm van beleid en/of de afgifte van vergunningen.
2.67	Ik zet vraagtekens bij de stelling dat alleen heel hoge windmolens nog rendabel zijn. Inspreker 206	Een marktconsultatie heeft tot dit inzicht geleid.
2.68	Er worden twee zoekgebieden voor windturbines langs de N18 aangegeven, in hoeverre zijn er ook alternatieven in beeld voor als deze locaties onverhoopt toch niet mogelijk blijken te zijn? Inspreker: 238	De gemeente heeft de haalbaarheid van de locaties die zich in beginsel lenen voor de bouw van een windturbine via de procedure van een milieueffectrapportage onderzocht. Als de locaties langs de N18 niet benut zouden kunnen worden voor de bouw van een windturbine, dan staan we voor de keuze om de doelstelling naar beneden bij te stellen, of naar een alternatief om te zien. En daarbij zouden we kunnen kiezen voor de inzet van een alternatieve energiebron, of voor een alternatieve windlocatie. Een besluit daarover is nog niet genomen.

Zon

No	Samenvatting zienswijze	Antwoord
3.01	De gemeente moet sterker inzetten op het benutten van:	
	Daken en parkeerplaatsen in stedelijk gebied/industriegebied; Insprekers: 2, 8, 18, 48, 49, 50, 54, 60, 65, 72, 193, 194, 200, 201, 204, 206, 212, 222, 224, 226, 241, 242, 243, 254, 255, 296, 312, 316, 321, 323	Als voorkeurlocaties voor het plaatsen van zonnepanelen in Enschede noemen de Beleidsregels zonne-energie: a. daken van gebouwen, parkeerterreinen en andere onbebouwde ruimtes in de bouwde kom; b. langs de A35 gelegen gronden, voor zover deze voor het opwekken van zonne-energie worden aangewezen in het kader van het project Duurzaamheidsroute A35; c. grote wateroppervlakten, voor zover deze niet voor de scheepvaart worden benut, de instandhouding van soorten en habitattypen zich daartegen niet verzet en het gebruik voor het opwekken van zonne-energie geen overwegende bezwaren van recreatieve aard ontmoet; d. de Technology Base. Om substantieel aan de gestelde energiedoelen bij te dragen, is het echter noodzakelijk om ook gronden in het landelijk gebied in te zetten voor de aanleg van zonnevelden. We sluiten agrarische gronden niet uit, maar we hebben de voorkeur voor gronden die niet als natuur zijn ingericht of niet voor de landbouw in gebruik zijn, zoals grote wateroppervlakten, bermen van spoor- en autowegen en de luchthavenlocatie.
3.02	a. de ruimte langs de A35/N35 (snelwegen in het algemeen) Inspreker: 8, 18, 49, 50, 200, 252 b.Vliegveld/landingsbaan Inspreker: 200	Zie het antwoord onder 3.01.
	c. dicht bij de bebouwde kom (daar waar het grootste deel van de elektriciteit gebruikt wordt. Inspreker:	Het advies om elektriciteit daar op te wekken, waar het wordt gebruikt (zoals bij zonnepanelen op daken), onderschrijven wij van harte. Dit voorkomt namelijk het transport van elektriciteit en de kosten die daarmee samenhangen.

	48, 184, 200, 226, 242, 252, 255 d. Energiebesparing Inspreker: 18	In veel gevallen kan daarmee echter niet worden volstaan en zijn er oplossingen nodig om in de resterende energievraag te voorzien. Zie 2.01 onder g.
3.03	Zonnevelden moeten kleinschalig ontwikkeld worden in plaats van grootschalige ontwikkeling Inspreker: 8, 18 Het is niet helder waarom geen maximale grootte van zonnevelden wordt genoemd Inspreker: 194	Een kleinschalig zonneveld kan in een zeer kwetsbaar landschap van hoge kwaliteit een passende invulling zijn. Grootschalige zonne-initiatieven onmogelijk maken, vinden wij ongewenst. Als nadelen noemen we: - Kleine projecten leveren ook maar een kleine bijdrage aan de energie-opgave. Een consequent doorgevoerde voorkeur voor kleinschalige projecten leidt -bij een gelijkblijvende doelstelling- tot spreiding en versnippering van de opgave, waardoor per saldo een veel groter deel van het landelijk gebied de nadelige gevolgen van de energietransitie ondervindt. - Als de energieproductie van een installatie laag is, genereert ze ook weinig opbrengsten. De levensvatbaarheid van kleine projecten kan daardoor al snel een probleem worden. - De aansluitkosten van kleinschalige projecten zijn verhoudingsgewijs hoog. - In bepaalde delen van het landelijk gebied, namelijk de gebieden die volgens de Waarderingskaart buitengebied Enschede beschikken over een basiskwaliteit, is juist een groot gebaar nodig om het landschap van een nieuwe structuur te voorzien. Daar willen we juist grotere eenheden en geen kleine veldjes. Artikel 2 van de Beleidsregels voor zonne-energie bepaalt dat op gronden die volgens de Waarderingskaart buitengebied Enschede (bijlage H) over een hoge of zeer hoge kwaliteit beschikken, de kwaliteit van het landschap bepalend is voor de inpassing van zonnevelden. Maatwerk is nodig om aan te sluiten bij de kenmerken van het landschap.
3.04	Aanleg van zonnevelden in een Natuurnetwerk mag niet, maar de	De gemeente zal, als zij overweegt om medewerking te verlenen aan de aanleg van een

	beleidsregels laten de aanleg direct naast het natuurnetwerk of andere natuurgebieden wel toe. ER dient hiernaast een beperking opgenomen te worden tegen aanleg van zonneparken direct naast natuurgebieden. Het ons bekende wetenschappelijk onderzoek toont aan dat zonneparken naast natuurgebieden verstorend kunnen werken op ecosystemen, leefgebieden en biodiversiteit. Inspreker 16, 18, 54, 72, 233, 324, 328	zonneveld, om een ecologisch onderzoek vragen, als er mogelijk een effect wordt verwacht op beschermde soorten. Dat onderzoek bestaat in eerste aanleg veelal uit een verkennend onderzoek op de planlocatie. Daarmee wordt vastgesteld of er op de betreffende locatie vaste rust- en verblijfplaatsen van beschermde natuurwaarden kunnen voorkomen en of er ecologische effecten kunnen optreden. In sommige gevallen kan een uitgebreider onderzoek vereist zijn met toepassing van beschermende, mitigerende en in het uiterste geval habitat compenserende maatregelen. Voor ingrepen bij natuurgebieden, zoals een Natura 2000 gebied, wordt een uitgebreider onderzoek of een Natuurtoets uitgevoerd. In verband met het voorgaande menen wij dat het niet nodig is om voor zonneparken, die worden gerealiseerd in de nabijheid van een natuurgebied, aanvullende voorwaarden te stellen.
3.05	De kaarten in de Energievisie kloppen niet. (Gebieden zijn onterecht gemarkeerd as gebieden met “basiskwaliteit” terwijl ze een andere waardering krijgen door *Natuurnetwerk Nederland*) Speciale aandacht voor Broekheurne, vlak bij natuurgebied Groot Brunink. Is geen basiskwaliteit, kaarten in de energievisie kloppen niet Inspreker: 16, 19, 23, 54, 206, 325, 326, 328 16, 328 Het rapport “Waarderingskaart landschap Enschede” zit niet bij de bijlagen. Inspreker: 194:	De waarderingskaart is opgesteld door een onafhankelijk en deskundig bureau (H+N+S). De typering en waardering zijn een deskundigenoordeel gebaseerd op de ontstaansgeschiedenis en de huidige kwaliteit van het landschap. De kaart deelt geen functies (landbouw, zonneveld, recreatie of wateropvang etc) toe aan gebieden. De waardering maakt het wel mogelijk om vanuit het landschap naar nieuwe ontwikkelingen te kijken. De kaart maakt geen indeling op kavelniveau – dat past niet goed bij de waardering van het landschap. Bijna overal binnen de grote landschappelijke eenheden komen enclaves voor met andere waarden, zowel historisch als natuurlijk. Bij initiatieven zal dan ook altijd maatwerk nodig zijn. Bij zonnevelden groter dan 2 ha is een gebiedsaanpak met een integrale benadering voorgeschreven. Daarbij moet maatwerk geleverd worden, waarbij bestaande waarden met meer detail worden bekeken én de omwonenden worden betrokken.

		Het landschap van de Broekheurne is deels aangemerkt met basiskwaliteit. Het gaat om een jonge veldontginning, die in de hele gemeente de waardering basiskwaliteit hebben gekregen, tenzij een bijzonder meerwaarde bestaat door reliëf, beleving of natuur. Voor deze gebieden is de oude landschappelijke identiteit geen uitgangspunt bij de vormgeving van nieuwe ontwikkelingen. Hier geldt een ontwerpopgave voor het maken van een nieuw landschap met een eigen identiteit en samenhang. Daarom geldt hier de landschapsstrategie van transformeren. In de gebieden met basiskwaliteit liggen veruit de meeste mogelijkheden voor grootschalige ontwikkelingen van verschillende aard. Grootschalige (kringloop)landbouw, waterberging, natuurontwikkeling, zonnevelden, recreatieve ontwikkelingen etc. De landschapswaardering maakt geen keuze voor de functie, maar geeft aan wat landschappelijk gezien mogelijk is in dit type gebied. Dit alles neemt niet weg dat binnen het gebied van Broekheurne met basiskwaliteit waardevolle elementen en deelgebieden voorkomen, zoals het Usselerveen. De strategie transformeren die hoort bij de landschappelijke waarde 'basis' past op het grote geheel. Maar dit betekent natuurlijk niet transformatie geldt voor elk element daarbinnen. Het Usselerveen kan juist een goed uitgangspunt en vast onderdeel zijn bij een transformatie. Het rapport 'Waarderingskaart buitengebied Enschede' maakt als bijlage 7 onderdeel uit van het milieueffectrapport.
3.06	Landschapswaarderingskaart van gemeente klopt niet. Verzocht wordt om de HNS opgestelde waarderingskaart te gebruiken. Inspreker 206	Bij de behandeling van de Nota van uitgangspunten voor de Visie landelijk gebied heeft de Raad gewezen op een mogelijke onjuistheid in de landschapswaardering van het betreffende gebiedje. De gemeente heeft naar aanleiding daarvan contact opgenomen met de opsteller van de waarderingskaart, het bureau H+N+S. Die hebben inderdaad een onjuistheid geconstateerd en daarop is de het H+N+S-rapport aangepast. Deze gecorrigeerde waarderingskaart

		is vervolgens gebruikt bij zowel de Visie landelijk gebied als de Energievisie. Het betreffende gebied heeft daar de waardering ‘basiskwaliteit’.
3.07	Wetenschappelijk kader voor ecologische afwegingen ontbreekt in de huidige nota voor zonnevelden (en in algemene zin) Inspreker: 16, 19, 23, 328	Bij de voorbereiding van de Energievisie en de beleidsregels voor zonne-energie is er een milieu-effectrapport opgesteld. Daarbij is ook gelet op de ecologische gevolgen van de aanleg van zonnevelden. De conclusies uit dit rapport zijn meegewogen en meegenomen bij het opstellen van deze stukken. Het klopt dat de beleidsregels voor zonne-energie geen wetenschappelijk kader bevat, op grond waarvan in een concreet geval ecologische afwegingen gemaakt worden. Flora en fauna wordt in Nederland beschermd door de Wet Natuurbescherming (Wnb). Bepaalde ingrepen of projecten, zoals de aanleg van een zonneveld, kunnen gevolgen hebben voor beschermde flora en fauna en daarmee ook de planvorming. In bepaalde gevallen ligt er dan een opgave om overtreding van de Wet natuurbescherming te voorkomen en een ‘gunstige staat van instandhouding’ van beschermde flora en fauna te borgen. Daarom zal de gemeente, als zij overweegt om medewerking te verlenen aan een dergelijk verzoek en wanneer er mogelijk een effect wordt verwacht op beschermde soorten om ecologisch onderzoek vragen. Dat onderzoek bestaat in eerste aanleg veelal uit een verkennend onderzoek op de planlocatie. Daarmee wordt vastgesteld of er op de betreffende locatie vaste rust- en verblijfplaatsen van beschermde natuurwaarden kunnen voorkomen en of er ecologische effecten kunnen optreden. In sommige gevallen kan een uitgebreider onderzoek vereist zijn met toepassing van beschermende, mitigerende en in het uiterste geval habitat compenserende maatregelen. Voor ingrepen in of bij natuurgebieden, zoals een Natura 2000 gebied, wordt een uitgebreider onderzoek of een Natuurtoets uitgevoerd.

3.08	Zonneparken dienen “groen omsingeld” te worden (vanwege de zichtbaarheid). In de nota staat een uitzondering voor wegen. Daar veel wegen een landelijk karakter hebben (met ook recreatieve functie voor wandelaars) zou die uitzondering moeten vervallen. Inspreker: 16, 54, 328	Groene omsingeling is de norm. Het hoeft dus niet in álle gevallen zo te zijn. Voor ieder initiatief moet een landschappelijk inrichtingsplan gemaakt worden. Dat plan moet voldoen aan de ontwikkelstrategie die geldt voor het betreffende landschapstype en de waardering die daar ter plaatse aan gegeven is. Op die manier zal elk zonnepark zijn eigen passende groene landschappelijke kader krijgen. Ook hebben niet alle wegen een landelijk karakter. En zonnepanelen doen ook niet in alle omstandigheden afbreuk aan de kwaliteit van het landschap. Ze mogen soms best gezien worden.
3.09	Ik ben tegen:	
	a. het geplande zonnepark aan de Assinkskloosterweg Inspreker: 48	Het eerstgenoemde plan is niet meer actueel. Voor het plan aan de Schukkinkweg is reeds een omgevingsvergunning afgegeven.
	b. zonnepark aan de Schukkinkweg langs de N35 vanwege te grote afbreuk aan woongenot Inspreker: 60, 193	
3.10	Rondom spoor- en snelwegen, op geluidswallen en overkappingen kunnen in Nederland nog veel meer zonnepanelen gelegd worden. Inspreker: 48, 242, 252	Dat is juist. En in de Energievisie hebben we opgenomen, dat we voor de plaatsing van zonnepanelen bij voorkeur gebruik maken van daken en gevels van gebouwen. Ook onbenutte terreinen in bebouwd gebied, zoals parkeerterreinen, lenen zich hier goed voor. Om substantieel aan de gestelde energiedoelen bij te dragen, is het noodzakelijk om ook gronden in het landelijk gebied in te zetten voor de aanleg van zonnevelden. We sluiten agrarische gronden niet uit, maar we hebben de voorkeur voor gronden die niet als natuur zijn ingericht of niet voor de landbouw in gebruik zijn, zoals grote wateroppervlakten, bermen van spoor- en autowegen en de luchthavenlocatie.
3.11	Er is geen draagvlak voor het plaatsen van zonnepanelen bij de Broekheurne /	De Energievisie gaat uit van de zonneladder, dat wil zeggen een voorkeur voor de benutting van daken, onbebouwde ruimtes in de bebouwde en

	de noodzaak voor zonnevelden op deze locatie is onvoldoende aangetoond. Inspreker: 54, 243	gronden die dubbel gebruikt kunnen worden, zoals geluidwallen. Om een substantiële bijdrage te kunnen leveren aan de energietransitie, is echter meer nodig. In het MER bij de Energievisie zijn alternatieven onderzocht. Binnen zogenaamde transformatiegebieden zijn de mogelijkheden voor grootschalige opwek het grootst. De Broekheurne bevat een dergelijk transformatiegebied waar de aanleg van zonnevelden tot de mogelijkheden behoort. Voorafgaand aan de besluitvorming over grootschalige zonnevelden wordt altijd een integrale gebiedsaanpak gevolgd, waarin de aanleg van zonnevelden naast andere mogelijke ontwikkelingen wordt gelegd. De eerste stap van de gebiedsaanpak is een verkenning om alle opgaven, wensen en belangen in beeld te brengen. Voor de Broekheurne is in april een onafhankelijke verkenner aangewezen die tot taak heeft om met inwoners en stakeholders in dit gebied te bespreken welke opgaven in de Broekheurne spelen. De verkenner is ook gevraagd een procesvoorstel te doen voor het vervolg. De mate waarin zonnevelden in de Broekheurne zijn in te passen naast andere gebiedsopgaven is een van de uitkomsten van het integrale gebiedsproces dat net van start is gegaan. De gemeente vindt het belangrijk dat er onder inwoners draagvlak aanwezig is voor de maatregelen die in de Energievisie worden beschreven. De gemeente kan het ontstaan van draagvlak niet afdwingen, maar ze kan er wel voor zorgen dat de condities voor het ontstaan van draagvlak gunstig zijn. Dat betekent dat omwonenden in een vroegtijdig stadium bij de planvorming moeten worden betrokken, dat er voor de omgeving ruimte bestaat om invloed op het plan uit te oefenen en dat het participatieproces open en transparant plaatsvindt. Dit kan gevolgen hebben voor bijvoorbeeld de inrichting van een terrein of de hoogte van installaties voor de opwek van hernieuwbare energie. Het kan ook leiden tot compensatie van schade, extra investeringen in het landschap of winstdeling.

		In de door ons opgestelde beleidsregels hebben we hiervoor regels opgenomen. Als een plan, ondanks het voorgaande, toch bezwaren blijft oproepen bij omwonenden, dan zal de gemeente deze serieus bekijken en meenemen in de uiteindelijke belangenafweging.
3.12	Heeft de gemeente bij de aanwijzing van het transformatiegebied in de Broekheurne wel afgewogen dat dit gebied een hoog gehalte aan organische stof kent (10 – 15 %), dat zal wegspoelen/afnemen door de plaatsing van zonnepanelen? Inspreker: 311 Het plan in gebied Broekheurne is niet representatief voor toekomstige plannen. Dit vanwege vervuilde grond. Inspreker: 269	De waardering van het landschap is gebaseerd op de ontstaansgeschiedenis en op de huidige kwaliteit van het landschap. Het gehalte aan organische stof speelt daarbij geen directe rol. De aanduiding als transformatiegebied betekent overigens niet dat daar zonnepanelen worden geplaatst, maar dat grootschalige transformatie van het landschap mogelijk is. Daarbij zijn tal van functies mogelijk, waaronder landbouw, recreatie, waterbeheer en ook zonnevelden. De mogelijkheden voor hernieuwbare opwek van elektriciteit in dit gebied worden via een gebiedsgerichte aanpak verkend. De bodemkwaliteit in dit gebied zou de ontwikkeling van een zonneveld in deze omgeving kansrijk kunnen maken. Of dat daadwerkelijk zo is, zal nog moeten blijken In de Broekheurne is net de Verkenning gestart van een integrale gebiedsaanpak. In die Verkenning kunnen de gebiedspartijen op tal van kenmerken van het gebied wijzen, waaronder de vruchtbaarheid dan wel vervuiling van de grond. Zie hiervoor ook punt 3.11
3.13	In transformatiegebied Broekheurne zijn veel landelijke weggetjes, waar veel gerecreëerd wordt. Zonnevelden vallen dan echt op. Houd daar rekening mee als u zonneparken of windmolens langs wegen wilt realiseren Inspreker 325, 326	Zie het antwoord bij punt 3.11
3.14	Zonnevelden tasten woongenot en recreatiewaarde van een gebied aan	De voorgestelde beleidsregels voor zonne-energie bevatten allerlei waarborgen om

	Inspreker: 65, 72, 166, 179, 180, 181, 182, 184, 193, 252, 312	aantasting van het woongenot en de recreatieve waarde van het landschap te voorkomen, zoals: - de voorwaarde dat verlies van ecologische en/of landschappelijke waarden moet in voldoende mate worden gecompenseerd (artikel 2); - de voorgeschreven strategieën bij landschappelijke inpassing van zonnevelden (artikel 3); - het voorgeschreven overleg met de omgeving (artikel 9).
3.15	Zonnepanelen leggen te veel beslag op kostbare grond, deze grond is nodig voor A). huizen Inspreker: 74 B). landbouw Inspreker: 166, 179, 180, 181, 182, 184, 201, 204, 207, 222, 224, 252, 254 C). weidegrond Inspreker: 193	Grond is schaars. Met de beschikbare oppervlakte aan grond in Enschede moeten we daarom zorgvuldig omgaan. In de Energievisie en de Beleidsregels voor zonne-energie komt dit onder meer tot uitdrukking via de uitgesproken voorkeur voor het leggen van zonnepanelen op daken en de wens bij de aanleg van zonnevelden in de landelijke omgeving de energie-opgave te combineren met andere maatschappelijke opgaven. Uw visie dat zonnevelden een te groot beslag leggen op grond delen wij niet.
3.16	Wat gebeurt er met de zonnevelden na 15-20 jaar. Blijft de agrarische bestemming erop zitten? Wordt alles weer opgeruimd? Na het einde van de levensduur van een zonneveld dient deze weer in oorspronkelijke staat teruggebracht te worden, met agrarische bestemming. Inspreker: 201, 204, 224, 241, 242, 251, 305, 311, 312 Nieuwe groenstructuren zouden moeten blijven bestaan. Advies is om hierbij maatwerk toe te passen,	Het uitgangspunt is dat de grond weer geschikt moet worden gemaakt voor het oorspronkelijke gebruik. Een uitzondering op dat uitgangspunt is aan de orde voor de groenstructuren die bij de aanleg van de zonnevelden tot stand zijn gebracht. Via de Beleidsregels voor zonne-energie dwingen we af dat de aanleg van een zonneveld per saldo leidt tot een verbetering van de landschappelijke en natuurwaarde van het gebied. Daarom ligt het niet voor de hand om landschapselementen die bij de aanleg van het zonneveld tot stand zijn gekomen, te verwijderen als de betreffende locatie niet langer meer voor energie-opwekking in gebruik is.

	opstalovereenkomsten hierover sluiten tussen grondeigenaar en initiatiefnemer Inspreker: 315	Voor het panelenveld zal de agrarische bestemming worden gehandhaafd.
3.17	Zonnevelden zijn schadelijk voor het leefgebied van dieren in de omgeving (wild rondom de kikkerpoel) Inspreker: 72, 207	Flora en fauna wordt in Nederland beschermd door de Wet Natuurbescherming (Wnb). Bepaalde ingrepen of projecten, zoals de aanleg van een zonneveld, kunnen gevolgen hebben voor beschermde flora en fauna en daarmee ook de planvorming. In bepaalde gevallen ligt er dan een opgave om overtreding van de Wet natuurbescherming te voorkomen en een 'gunstige staat van instandhouding' van beschermde flora en fauna te borgen. Daarom zal de gemeente, als zij overweegt om medewerking te verlenen aan een dergelijk verzoek en wanneer er mogelijk een effect wordt verwacht op beschermde soorten, om ecologisch onderzoek vragen. Dat onderzoek bestaat in eerste aanleg veelal uit een verkennend onderzoek op de planlocatie. Daarmee wordt vastgesteld of er op de betreffende locatie vaste rust- en verblijfplaatsen van beschermde natuurwaarden kunnen voorkomen en of er ecologische effecten kunnen optreden. In sommige gevallen kan een uitgebreider onderzoek vereist zijn met toepassing van beschermende, mitigerende en in het uiterste geval habitat compenserende maatregelen. Voor ingrepen in of bij natuurgebieden, zoals een Natura 2000 gebied, wordt een uitgebreider onderzoek of een Natuurtoets uitgevoerd.
3.18	Groene omsingeling: Het toepassen van houtwallen als groene omsingeling is niet toereikend om zonnevelden aan het oog te onttrekken. Inspreker: 166 De groene omsingeling moet voldoende hoog zijn, 10 – 20 m., de zonnevelden moeten volledig aan het zicht worden	De Beleidsregels voor zonne-energie zorgen voor de totstandkoming van robuuste houtwallen. Zo'n houtwal heeft een paar jaar nodig om tot wasdom te komen, maar onttrekt daarna het zonneveld wel aan het zicht. Het aan het zicht onttrekken van een zonneveld kan in veel gevallen een goede oplossing zijn, maar is wat ons betreft niet altijd aan de orde. Met de 20 %-norm hebben wij een (onder-)grens willen formuleren, die ruimte laat voor maatwerk.

	onttrokken. Vat de norm hiervoor niet in een percentage. En hoe ziet de gemeente de combinatie met de wateropgave voor zich? Inspreker: 261 Groene omsingeling is niet altijd gewenst, bijvoorbeeld voor agrariërs of omwonenden die liever zichtlijnen/uitzicht houden Inspreker: 315	De ingezette klimaatverandering leidt in Nederland niet alleen tot hogere temperaturen en droogte in de zomers, maar ook tot een natter voor- en najaar en winter. De behoefte aan waterberging kan daardoor toenemen. En die functie kan dan wellicht weer worden gecombineerd met het opwekken van energie (drijvende zonnepanelen, of panelen op hoge poten).
3.19	De prioritering in de “zonneladder” zou leidend moeten zijn voor de plaatsing van zonnepanelen. En de toepassing van de beleidsregels moet controleerbaar zijn en teruggekoppeld worden aan belanghebbenden. Inspreker: 105, 166, 212, 251, 254, 305, 311 ,316, 317 De Gemeente volgt de zonneladder niet, maar voor de weg van de minste weerstand en financiële middelen. De Gemeente moet de zonneladder en advies rijksadviseurs serieus nemen. Inspreker: 255	De voorkeur voor de in artikel 1 van de Beleidsregels zonne-energie genoemde locaties sluit het gebruik van andere, in de groene ruimte gelegen locaties niet uit. Ook impliceert het noemen van deze voorkeurslocaties niet een volgtijdelijkheid. De gemeenteraad heeft dit willen benadrukken, toen hij 7 september 2020 het amendement ‘Realiseren minimale ambitie duurzame energie per 2022’ aannam: de zonneladder is richtinggevend, niet leidend. De Handreiking zonnevelden van de provincie Overijssel kent een hiermee vergelijkbare aanpak. Uit artikel 4:84 van de Algemene wet bestuursrecht volgt dat de gemeente overeenkomstig de beleidsregel moet handelen. Wanneer er een formele aanvraag bij de gemeente binnenkomt, kan dat ook eenvoudig worden getoetst.
3.20	Zonnepanelen (in de vorm van zonnevelden) zorgen voor waardedaling, vermindering van woongenot en ondermijnen (toeristische) bedrijfsactiviteiten Inspreker: 179, 180, 181, 182, 184, 193, 207, 254	De voorgestelde beleidsregels voor zonne-energie bevatten allerlei waarborgen om aantasting van het woongenot en de recreatieve waarde van het landschap te voorkomen, zoals: - de voorwaarde dat verlies van ecologische en/of landschappelijke waarden moet in voldoende mate worden gecompenseerd (artikel 2); - de voorgeschreven strategieën bij landschappelijke inpassing van zonnevelden (artikel 3);

		- het voorgeschreven overleg met de omgeving (artikel 9). Met het voorgestelde beleid zet de gemeente bovendien in op een eerlijke verdeling van de lasten en de lusten. Bij een opgesteld vermogen van 2 MW of meer, is 50% eigendom voor de lokale omgeving het uitgangspunt. Het is niet uitgesloten dat een inwoner of een ondernemer, ondanks de hiervoor genoemde waarborgen, door de realisatie van een energieproject niettemin schade lijdt. Als die situatie zich aandient en daarbij vast komt te staan dat de schade redelijkerwijs niet voor rekening van de aanvrager behoort te blijven en een tegemoetkoming in die schade anderszins niet voldoende is verzekerd, dan kan er bij het college van burgemeester en wethouders een verzoek om tegemoetkoming in die schade worden ingediend.
3.21	Extra opnemen in Energievisie: we ontwikkelen juridisch instrumentarium om: - draagconstructie van daken van nieuwe bedrijfspanden voldoende stevig is. - om zon op dak te stimuleren (verlaging OZB, kosteloos aanpassen nieuwbouwplannen) Inspreker: 194, 200, 201, 204, 212, 224, 305, 311, 316	De eisen waaraan gebouwen moeten voldoen staan in het Bouwbesluit. De gemeente kan deze eisen niet op eigen initiatief aanscherpen. Maar de minister van Economische Zaken en Klimaat heeft in een brief aan de Kamer aangekondigd regelgeving te zullen voorbereiden, waarmee de gemeente de bevoegdheid krijgt initiatiefnemers voor de bouw van een bedrijfsopstal te verplichten tot de plaatsing van zonnepanelen. Wij zijn voornemens daarvan gebruik, zodra die regelgeving rechtskracht heeft gekregen. De gemeente mag de wettelijke voorschriften die betrekking hebben op de draagconstructie van daken niet zelf aanvullen. Ook niet met het oog op de wens om die gebouwen op een later moment van zonnepanelen te voorzien. De Rijksoverheid heeft al voorzien in financiële stimuleringsmaatregelen in de vorm van de SDE++-regeling en de salderingsregeling. De gemeente is van plan om ook zelf te onderzoeken of het zinvol en haalbaar is om daarnaast eigen financiële instrumenten in te zetten. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om sturing met OZB-middelen (korting als incentive, bijdrage

		aan ondernemers-/bedrijventerreinenfonds), (groene) leges of een variabele grondprijs
3.22	Nog veel meer nadruk leggen op het belang van zon op dak en wel elk dak. Ook oost-west. Gemeente moet hier grotere rol pakken. Onderzoek de mogelijkheid om bij nieuwbouw zon op dak verplicht te stellen Inspreker: 309	We zijn ons ervan bewust dat daken zoveel mogelijk benut moeten worden voor het leggen van zonnepanelen. Met pijler 3.1 uit de Energievisie hebben we daar uitdrukking aan willen geven. Zie ook het antwoord onder 3.21
3.23	Vragen/opmerkingen over bijlage 1, beleidsregels zonne-energie:	
	Artikel 1: De noodzaak van aanleg zonnevelden in de groene ruimte is niet aangetoond.	Bij de vaststelling van de nota Uitgangspunten Energievisie op 7 september 2020, heeft de gemeenteraad gekozen voor de ambitie om het aandeel hernieuwbare energie in de periode 2021 – 2030 met 8 procent te vergroten. Bij de voorbereiding van de Energievisie bleek dat de gemeente die opgave tot een goed eind kan brengen, door gebruik te maken van biomassa, windenergie en/of of zonne-energie. Mede op basis van de resultaten van het milieu-effectrapport hebben we gekozen voor een energie-mix, waarbij de aanleg van zonnevelden in de groene ruimte wel noodzakelijk is.
	Artikel 2: onduidelijk welke overwegingen zijn gebruikt om geen maximale grootte van zonnevelden in de buurt van gronden met hoge kwaliteit.	Artikel 2 van de Beleidsregels voor zonne-energie bepaalt inderdaad dat op gronden die volgens de Waarderingskaart buitengebied Enschede (bijlage H) over een hoge of zeer hoge kwaliteit beschikken, de kwaliteit van het landschap de maximale oppervlakte van het zonneveld bepaalt. Daarvoor is gekozen om maatwerkoplossingen mogelijk te maken.
	Bij artikel 2 toevoegen: ..met de juiste maat, schaal, materiaalkeuze, landschappelijke inpassingen en medewerking van de eigenaar is het nemen van maatregelen voor energietransitie op landgoederen mogelijk.	Uit uw reactie spreekt de wens om de kwaliteit van landgoederen te behouden. En die wens delen wij. De toevoeging die u voorstelt, daarentegen, komt ons overbodig voor. Ze zijn namelijk van toepassing op iedere aanvraag waaraan de gemeente medewerking verleend.

	Inspreker: 273	
	Artikel 3 / 4: Een rapport van HNS landschapsarchitecten wordt in de Beleidsregels van toepassing verklaard, maar is niet bijgevoegd. De eisen rond inpassen en aanpassen zijn onduidelijk. En blijven deze eisen ook in de periode 2025-2030 van kracht? Inspreker 194	Het is onjuist dat het rapport van HNS landschapsarchitecten van toepassing is verklaard. In de toelichting op de beleidsregels wordt eraan gerefereerd om de opgestelde beleidsregels te onderbouwen. We delen uw opvatting dat artikel 3 nog ruimte voor interpretatie biedt, maar zien dat niet als een nadeel. Het is inderdaad de bedoeling dat deze eisen ook in de periode 2025 – 2030 van kracht zijn.
	Artikel 9: ook eigenaren die hun woning niet zelf gebruiken maar verhuren zijn belanghebbenden.	Dat is correct. Maar dit artikel beschrijft ook dat de initiatiefnemer het overleg start met omwonenden en gebruikers/eigenaren van aangrenzende percelen.
	Artikel 10: 50% lokaal eigendom is uitgangspunt. Dit zou dwingend moeten worden voorgeschreven Inspreker: 194, 305	De gemeente kan een initiatiefnemer juridisch niet verplichten om de omgeving financieel te laten participeren in de ontwikkeling of exploitatie van een energieproject.
	Vrijhouden 1/3 deel van de grond is niet goed doordacht. Beoordeel dit per project. En sta toe dat meer dan 50 procent van het wateroppervlak mag worden gebruikt voor zonnepanelen. Inspreker: 202	Met deze regeling hebben we de kwaliteit van de bodem en het water beogen te beschermen. De betreffende maatvoering is ontleend aan de Handreiking zonnevelden van de provincie Overijssel. En die handreiking is niet vrijblijvend, maar laat wel enige speelruimte. In de Beleidsregels zonne-energie staat nu dat een derde van de grond tussen de panelen vrij *dient* te worden gehouden. Deze formulering laat bij nader inzien onvoldoende ruimte voor maatwerk. Wij zullen de gemeenteraad voorstellen in de beleidsregels tot uitdrukking te brengen dat het hier om een uitgangspunt gaat, waar gemotiveerd van kan worden afgeweken. De redactie van de beleidsregel die betrekking heeft op de bedekkingsgraad voor water, biedt die opening al.
3.24	Er zijn alternatieven zoals waterstof, biogas (biovergisteres en monovergisters) en thorium kerncentrale. Inspreker:	Waterstof is geen energiebron, maar kan een energiedrager zijn: een stof waarin energie is opgeslagen, die bij verbranding weer vrijkomt. Waterstof kan niet uit de natuur gewonnen worden, zoals aardgas of – olie. Het moet altijd eerst gemaakt worden. Daar zijn verschillende

	200, 255	manieren voor. Om waterstof te maken is een grondstof nodig, bijvoorbeeld aardgas of water. In combinatie met energie (bijvoorbeeld aardgas of elektriciteit) kan waterstof worden gemaakt. Biogas is een belangrijke troef in het verduurzamen van onze energievoorziening. Het kan worden toegepast in warmtekrachtcentrales of opgewerkt worden tot groen gas dat wordt bijgemengd in het aardgasnet. We kunnen het ons echter niet permitteren om te kiezen, er zal en meer biogas moeten worden geproduceerd en we moeten meer duurzame elektriciteit produceren. Afwegingen over het gebruik van kernenergie worden op nationaal niveau gemaakt. Er zijn op dit moment geen plannen voor de bouw van een nieuwe kerncentrale. De kans dat een bedrijf vóór 2030 een nieuwe kerncentrale in Nederland bouwt, is klein, omdat: - het lang duurt om een kerncentrale te bouwen; - de bouw van een kerncentrale veel duurder is dan bijvoorbeeld installaties voor wind- of zonne-energie.
3.25	Wat gebeurt er na 2030? Als we naar 100% opwek willen hebben we 2950 hectare nodig voor de benodigde zonnepanelen. Dat is onhaalbaar. Inspreker: 200	Enschede wil in 2050 een klimaatneutrale stad zijn. Het ligt daarom voor de hand dat in de periode 2030 – 2050 nog meer hernieuwbare elektriciteit gaan opwekken. Omdat Enschede een groot energieverbruik kent en over relatief weinig mogelijkheden beschikt om op een duurzame wijze in die behoefte te voorzien, verwachten we dat we in 2050 voor een deel nog steeds afhankelijk zijn van elders geproduceerde duurzame energie.
3.26	Geef het goede voorbeeld met parkeerplaatsen en gemeentelijke daken. En stop met de verstrekking van subsidie aan vervuilende zaken als de MBS. Inspreker: 200, 201, 204, 224	De gemeente is zich van haar voorbeeldrol bewust. In de Energievisie spreken we dit ook uit. En daarbij hebben we inderdaad onze parkeerplaatsen op het oog. En bij onze gebouwen gaan we nog een stap verder. Daarvan hebben we vastgelegd dat die in 2040 aardgasvrij en energieneutraal moeten zijn.

		Het Museum Buurspoorweg (MBS) ontvangt van ons inderdaad subsidie. Dat doen wij om meerdere redenen, namelijk het belang van de MBS voor de toeristische sector, het in stand houden van een uniek stuk cultureel erfgoed, educatie, vanwege het grote vrijwilligersbestand en de beleving van Boekelo en Haaksbergen. Het is juist dat we daarmee, op kleine schaal weliswaar, het stoken van kolen in stand houden. Maar dat doen we ook vanuit de wetenschap dat MBS participeert in een landelijk netwerk waarin ze de mogelijkheden onderzoeken voor alternatieven voor kolen.
3.27	Waarom wordt Enschede-Noord ontzien? Inspreker: 200	Voor windenergie geldt dat de Technology Base Twente een belemmerende factor vormt voor de plaatsing van windturbines in Enschede Noord. De mogelijkheden voor zonne-energie worden in het voorgestelde beleid in belangrijke mate afhankelijk gemaakt van de kwaliteiten van het landschap. In het stadsdeel Noord bevinden zich minder gebieden die zich lenen voor de grootschalige opwek van zonne-energie.
3.28	Aan de Glanerveldweg moeten geen zonnevelden worden aangelegd, omdat: - vanwege negatieve effecten op flora en fauna; - dit ten koste gaat van de recreatieve functie van dit gebied; - dit ten koste gaat van het woongenot van de bewoners aan de Glanerveldweg; - dit tot waardevermindering van de eigen woning leidt. Inspreker: 225, 253	Voor de nabije omgeving van de Glanerveldweg bestaan geen concrete plannen voor de aanleg van een of meer zonnevelden. De Glanerveldweg ligt wel in een gebied dat volgens de ‘Waarderingskaart buitengebied Enschede’ over een basiskwaliteit beschikt en om die reden zich leent voor transformatie. Daarbij zou, gelet op de inhoud van de Beleidsregels zonne-energie, een ontwikkeling richting een energielandschap aan de orde kunnen zijn. De voorgestelde beleidsregels voor zonne-energie bevatten allerlei waarborgen om aantasting van het woongenot en de recreatieve waarde van het landschap te voorkomen, zoals: - de voorwaarde dat verlies van ecologische en/of landschappelijke waarden in voldoende mate moet worden gecompenseerd (artikel 2); - de voorgeschreven strategieën bij landschappelijke inpassing van zonnevelden (artikel 3);

		- het voorgeschreven overleg met de omgeving (artikel 9). Met het voorgestelde beleid zet de gemeente bovendien in op een eerlijke verdeling van de lasten en de lusten. Bij een opgesteld vermogen van 2 MW of meer, is 50% eigendom voor de lokale omgeving het uitgangspunt. Het is niet uitgesloten dat een inwoner of een ondernemer, ondanks de hiervoor genoemde waarborgen, door de realisatie van een energieproject niettemin schade lijdt. Als die situatie zich aandient en daarbij vast komt te staan dat de schade redelijkerwijs niet voor rekening van de aanvrager behoort te blijven en een tegemoetkoming in die schade anderszins niet voldoende is verzekerd, dan kan er bij het college van burgemeester en wethouders een verzoek om tegemoetkoming in die schade worden ingediend.
3.29	We hebben waardering voor het uitgangspunt dat zonnepanelen zoveel mogelijk op daken en parkeerplaatsen gelegd moeten worden. En wij hebben daarvoor nog een dak met een oppervlakte van 1100 m2 beschikbaar. De gemeente wordt uitgenodigd om daarover in gesprek te gaan. Inspreker: 239, 240	Vriendelijk dank voor uw aanbod. De gemeente legt echter zelf geen zonnepanelen op daken van derden. Wellicht dat de Coöperatie Enschede Energie wat voor u zou kunnen betekenen.
3.30	Kijk eerst naar oplossingen in het stedelijk gebied: - Verplicht zon op dak bij nieuwbouw van bedrijven en woningen; - Benut eerst de oppervlaktes in het stedelijk gebied op reststukken en benut wateroppervlaktes - Benut meer ruimte op de Technology Base; - Benut meer ruimte op het Vliegveld Twente - Zet in op benutting in groenstroken langs snelwegen. - Zet in op benutting langs de N18 (306)	De oplossingsrichtingen die u benoemt hebben we al in het vizier en komen ook in de beleidsregels voor zonne- en windenergie tot uitdrukking.

	Inspreker: 242, 252	
3.31	Zorg ervoor dat: - 80% van het gemeentelijke vastgoed in 2030 is voorzien van zonnepanelen, - het gemeentelijk wagenpark in 2030 volledig elektrisch is en deze energie wordt opgewekt op de Gemeentelijke locatie zelf; - uiterlijk in 2023 de volledige openbare ruimte in het volledige stedelijk gebied is onderzocht op geschiktheid voor de opwek van duurzame energie (incl. openbare gebieden, en parkeerplaatsen); - er subsidiemogelijkheden voor commerciële bedrijven bij de aanschaf van energiebesparende maatregelen komen; - Inwoners een extra stimulans krijgen om zonnepanelen op dak te leggen, bijvoorbeeld door een korting op de WOZ. Inspreker: 242 Grotere financiële stimulans voor installeren zonnepanelen en bedrijven verplichten. Inspreker: 252	De gemeente is zich van haar voorbeeldrol bewust. In de Energievisie spreken we dit ook uit. En daarbij hebben we inderdaad onze parkeerplaatsen op het oog. En bij onze gebouwen gaan we nog een stap verder. Daarvan hebben we vastgelegd dat die in 2040 aardgasvrij en energieneutraal moeten zijn. Voor ons eigen wagenpark geldt dat dat in 2030 geheel duurzaam (elektrisch) moet zijn. We gaan bovendien onderzoeken welke financiële instrumenten een bijdrage kunnen leveren aan onze doelstellingen. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om sturing met OZB-middelen (korting als incentive, bijdrage aan ondernemers-/bedrijventerreinenfonds), (groene) leges of een variabele grondprijs.
3.32	Zonnevelden leiden tot schittering en tot milieu-overlast (lood en cadmium kunnen uitspoelen, schoonmaakmiddel komt op de bodem terecht) en dus grondvervuiling. Inspreker: 252	Voor de plaatsing van zonnepanelen op daken voorzien wij geen problemen op het gebied van schittering. Voor grondgebonden systemen worden zogenaamde Antwoordstudies uitgevoerd met onder meer de Solar Glare Hazard Analysis Tool (SGHAT) van Sandia National Laboratories uit de VS om te voorkomen dat er hinderlijke of gevaarlijke situaties (verkeer) gaan optreden. Sommige zonnepanelen kunnen inderdaad de schadelijke stoffen lood en cadmium bevatten

		maar bij de modernere zonnepanelen is het gebruik van dit soort stoffen daarvan al tot een minimum beperkt of nihil. Bij gewoon gebruik is een zonnepaneel veilig en uitspoeling van schadelijke stoffen is uitgesloten. Het is pas bij de ontmanteling en recycling van zonnepanelen dat er mogelijk risico's ontstaan. De producenten van zonnepanelen zijn daarvan op de hoogte en bouwen voldoende veiligheidsmaatregelen in. In Nederland behartigt de Stichting Zonne-energie Recycling Nederland (ZRN) de belangen van producenten en importeurs bij hun wettelijke recycleverplichtingen. Zonnepanelen reinigen hoeft meestal niet: in ons land regent het regelmatig en dat zou genoeg moeten zijn. En als er toch aanleiding is voor een reinigingsbeurt, dan volstaan een zachte doek, spons en water.
3.33	Opwek van hernieuwbare elektriciteit op landgoed met inachtneming van kwaliteit van landgoed en omliggende omgeving is ok. Maar moet ook andersom gelden. Er wordt nu onvoldoende rekening gehouden met landgoederen, zoals de beleidsregels nu zijn is er een vrijbrief voor plaatsen van windturbines tot 25 meter en zonneparken nabij landgoederen. Inspreker: 246	In de beleidsregels voor zonne-energie worden de mogelijkheden voor het in het veld opwekken van zonne-energie afhankelijk gesteld van een strategie die is afgestemd op ruimtelijke kwaliteit van de omgeving. Deze aanpak geldt ook voor gronden die onderdeel uitmaken van een landgoed. Uw visie dat die beleidsregels onvoldoende rekening houden met landgoederen delen wij daarom niet. De ruimtelijke impact van een kleine windturbine is beperkt. Om die reden hebben wij gemeend om de aanvaardbaarheid daarvan alleen in gebieden met een zeer hoge kwaliteit van geval tot geval te beoordelen.
3.34	Wij staan achter het uitgangspunt dat een zonneveld per saldo tot een verbetering van de landschappelijke en natuurwaarde van een gebied moet leiden. Borg in beleidsregels dat energieprojecten moeten bijdragen aan landschap en natuur.	Voor projecten die voorzien in de aanleg van een zonneveld, is uitgangspunt dat de investering in het landschap op de projectlocatie plaatsvindt. Alleen als dat niet mogelijk of zinvol is, vindt er een afdracht plaats aan een gebiedsfonds.

	Inspreker: 245	
3.35	Inspreker benadrukt de volgorde van te nemen maatregelen: besparen, *no-regret* (zonneladder: zon op dak, dan pas grootschalig, met regie, volgens groene ontwikkelprincipes zoals voorgesteld in "Wegwijzer energie" door Natuur en Milieu Overijssel, deze bijlage geeft handelingsprincipes voor landschap, inpassing en participatie. Werk artikel 3 van de Beleidsregels zonne-energie verder uit in kwantitatieve zin. Geef richtlijnen mee of werk met ontwerpvoorbeelden. Inspreker: 245	Richtlijnen en inspiratievoorbeelden zijn al beschikbaar in de vorm van de Handreiking zonnevelden van de provincie Overijssel.
3.36	Leg in Beleidsregels voor zonne-energie vast dat de gemeente de nieuwe groenstructuren, die via de realisatie van zonnevelden tot stand komen, planologisch gaat beschermen via het bestemmingsplan. Inspreker: 245	In de Beleidsregels zonne-energie hebben tot uitdrukking gebracht dat de groenstructuren die tot stand komen bij de aanleg van een zonneveld moeten worden gehandhaafd, als het zonneveld na de exploitatieperiode wordt ontmanteld. Hiermee voorkomen we dat verbeteringen in de landschappelijke structuren nadat het zonnepark is verwijderd, weer ongedaan worden gemaakt. Het ligt voor de hand dat die groenstructuren te zijner tijd onder een beschermd regime vallen. Daar nu al een oplossing voor vaststellen lijkt ons gezien het tijdsverloop wat voorbarig. Voor de goede orde merken we op dat de Omgevingswet op 1 januari 2022 waarschijnlijk zijn intrede doet. Vanaf dat moment moet het instrument bestemmingsplan plaats maken voor het omgevingsplan.
3.37	Produceer zoveel mogelijk elektriciteit op een hectare. Het is onacceptabel dat zonnepanelen maar 66% van een zonneveld mogen bedekken. Inspreker: 305	Met deze reactie brengt u een dilemma aan het licht. We hebben begrip voor uw visie dat de opwek van elektriciteit zo min mogelijk ten koste moet gaan van goede landbouwgrond. Maar daar staat tegenover dat bij navolging van uw advies de gevolgen voor het bodemleven en de vruchtbaarheid van de grond desastreus zijn. Met de Beleidsregels zonne-energie hebben we aansluiting gezocht bij de Handreiking

		zonnevelden van de provincie Overijssel, die vanwege de binding met de regels uit de provinciale Omgevingsverordening voor de gemeente minder vrijblijvend is, dan de titel zou doen vermoeden.
3.38	Licht bij artikel 6 van de Beleidsregels zonne-energie nader toe dat de ruimte die tussen de zonnepanelen moet worden vrijgehouden, niet bedoeld is voor de invulling van de 20% ruimte voor groen of water zoals vermeld in artikel 5. Inspreker: 245	Afbeelding 3 op bladzijde 9 voorziet daar reeds in.
3.39	De doelstelling voor opwek van zon is niet helder. Op blz 2 vd beleidsregels: 147.000 MWH per jaar erbij? Inspreker: 246	Met deze tekst hebben we proberen aan te geven dat we ernaar streven dat de jaarlijkse productie aan zonne-energie in 2030 minimaal 147.000 MWh bedraagt. We zullen de tekst op dit punt verduidelijken.
3.40	Hoe dwing je af dat voorkeurslocaties voor zon eerst worden bebouwd met zonnevelden (dak en water)? Vraag is om duidelijk op te nemen dat er pas velden in het landelijk gebied worden gerealiseerd als voorkeurslocaties zijn gerealiseerd. Inspreker: 246	De voorkeur voor de in artikel 1 van de Beleidsregels zonne-energie genoemde locaties sluit het gebruik van andere, in de groene ruimte gelegen locaties niet uit. Ook impliceert het noemen van deze voorkeurslocaties niet een volgtijdelijkheid. De gemeenteraad heeft dit willen benadrukken, toen hij 7 september 2020 het amendement 'Realiseren minimale ambitie duurzame energie per 2022' aannam: de zonneladder is richtinggevend, niet leidend.
3.41	De aanleg van zonneparken moet in gebieden met een zeer hoge kwaliteit per definitie verboden worden. En in gebieden met een hoge kwaliteit kunnen slechts zonnevelden worden aangelegd, nadat de mogelijkheden in gebieden met een basiskwaliteit zijn uitgeput. Ook kan van de benutting van gebieden met een hoge kwaliteit slechts sprake zijn, als er sprake is van een verbetering van landschappelijke en natuurwaarden. Omdat van uitputting van de gebieden met een basiskwaliteit voor 2030 geen	Uitgangspunt in de Beleidsregels zonne-energie is dat de kwaliteit van het landschap bepalend is voor de maximale omvang van een zonneveld, c.q. de mate waarin zonnevelden geclusterd kunnen worden aangelegd. In gebieden die volgens de Waarderingskaart Buitengebied Enschede over een basiskwaliteit beschikken, kan meer dan in gebieden met een hoge kwaliteit, terwijl in gebieden met een hoge kwaliteit verhoudingsgewijs meer mogelijk is dan in de gebieden die volgens deze waarderingskaart over een zeer hoge kwaliteit beschikken. Clustering van zonnevelden is alleen mogelijk binnen gebieden met een basiskwaliteit.

	sprake zal zijn, is het beter om in deze visie de andere gebieden voor nu uit te sluiten. Kortom: beleidsregel zon is onduidelijk en biedt alle kansen voor zonneboeren om binnen het gehele landelijke gebied met initiatieven te komen die dan ook moeten worden goedgekeurd. Dat van initatiefnemers wordt verwacht dat ze met de omgeving in overleg treden klinkt mooi maar zonder gevolg. Inspreker: 246	Zonnepanelen worden, als de inpassings- en compenserende maatregelen buiten beschouwing worden gelaten, over het algemeen als landschapsontsierende elementen gezien. Aan de beslissing om op gronden met een hoge of zeer hoge kwaliteit zonnevelden toe te staan liggen twee redenen ten grondslag, namelijk: a. de exploitatie van een zonneveld kan bijdragen aan het beheer en onderhoud van het landschap. De inkomsten die voortvloeien uit een zonneveld kunnen door particulieren gebruikt worden voor het beheer en onderhoud van het landschap. In dit verband wordt gewezen op het rapport 'Inventarisatie van landgoederen in Enschede', een rapportage van het Overijssels Particulier Grondbezit. Daarin staat dat het produceren van energie kansen biedt voor het in stand houden van en nieuwe ontwikkelingen op landgoederen. Maatregelen op dit gebied zorgen voor een daling van de energiekosten en daarmee dalen de exploitatiekosten. b. de wens gebruik te maken van de bestaande aansluit- en transportcapaciteit van HS/MS-stations van Enexis. Vanuit een oogpunt van energiesysteemefficiëntie is het gewenst om gebruik te maken van de aansluit- en transportcapaciteit van de bestaande netwerkstations van Enexis. Deze stations bevinden zich allemaal binnen de bebouwde kom. Als we de nog resterende aansluit- en transportcapaciteit van deze stations willen benutten, dan zullen er in de nabijheid van die stations mogelijkheden moeten worden geboden voor het aanleggen van een zonneveld. Als de afstand tussen een zonneveld en het dichtstbijzijnde punt waarop de energie op het netwerk kan worden ingevoed te groot is, drukken de aansluitkosten zo zwaar op de exploitatie van het zonneveld, dat het project onuitvoerbaar wordt. De in de stadsrand gelegen gronden hebben echter veelal een hoge, of zeer hoge kwaliteit. In de Beleidsregels voor zonne- en windenergie verplichten we een initiatiefnemer tot het voeren

		van overleg met de omgeving. Wij zullen erop toezien dat dit overleg ook daadwerkelijk plaatsvindt. En als een initiatiefnemer dat nalaat, dan ligt het voor de hand dat de gemeente zijn initiatief op procedurele gronden afwijst.
3.42	Zon-PV op landbouwgrond is onnodig, maatschappelijk ongewenst en moet vooralsnog uitgesloten worden teneinde serieus werk te maken van de zonneladder. Inspreker: 249, 254, 255, 256, 285	Om substantieel aan de gestelde energiedoelen bij te dragen, is het noodzakelijk om ook gronden in het landelijk gebied in te zetten voor de aanleg van zonnevelden. We sluiten agrarische gronden daarbij niet uit, maar hebben de voorkeur voor gronden die niet als natuur zijn ingericht of niet voor de landbouw in gebruik zijn, zoals grote wateroppervlakten, bermen van spoor- en autowegen en de luchthavenlocatie.
3.43	De beleidsregels voor zonne-energie zijn niet consistent. Enerzijds predikt de gemeente de zonneladder, anderzijds wordt de grootschalige opwek van zonne-energie geprioriteerd. Inspreker: 249, 254, 255, 256, 285	Uw opvatting dat de Beleidsregels op dit punt niet consistent zijn, delen wij niet. Het landelijk gebied kent volgens de 'Waarderingskaart buitengebied Enschede', die als bijlage H aan de Beleidsregels zonne-energie is toegevoegd, meer gebieden met een basiskwaliteit, dan er op afbeelding 2 van de Beleidsregels zonne-energie zijn geaccentueerd. Het begrip prioritering in artikel 4 van de beleidsregels slaat dus niet op de verhouding met de locaties die volgens de zonneladder bij voorkeur voor het leggen van zonnepanelen moeten worden benut, maar legt een relatie met alle gebieden die volgens de hiervoor genoemde kaart over een basiskwaliteit beschikken.
3.44	De ontwikkeling van zonnevelden staat haaks op uw beleidskeuze 8 van hoofdstuk 3: 'We zorgen voor een eerlijke verdeling van lasten en lusten'. Inspreker: 249, 254, 255, 256, 285	De zinsnede 'eerlijke verdeling van de lasten en de lusten' verwijst naar de mogelijkheden voor financiële participatie, waar ook agrarische ondernemers gebruik van kunnen maken.
3.45	Zonnevelden werken negatief uit op de extensivering door wegnemen ontwikkelruimte en verspreide ligging in de landbouwstructuur. Inspreker: 48, 65, 201, 204, 206, 224, 242, 249, 254, 255, 256, 285	We onderkennen dat het streven naar een meer circulaire landbouw tot een extensiever landgebruik leidt en dat dit tot een toenemende behoefte aan landbouwgrond leidt. We merken echter op dat de energietransitie agrariërs ook kansen biedt. De inkomsten uit een energieproject kunnen een agrarische ondernemer ook juist helpen de omslag te maken.

3.46	Landbouwgrond en natuurgrond zou niet gebruikt moeten worden voor zonnepanelen omdat hierdoor de bodem achteruit gaat. Deze bodem is juist belangrijk voor (kringloop)landbouw en verduurzaming Inspreker: 48, 65, 201, 204, 224, 242, 252, 255, 261, 305, 312	Uit beschikbare literatuur blijkt dat er zowel negatieve als positieve effecten kunnen optreden door de plaatsing van zonnepanelen in een veldopstelling. Om ernstige of onomkeerbare schade te voorkomen schrijven de Beleidsregels zonne-energie voor dat er voldoende ruimte tussen de panelen moet worden gelaten (maximaal 2/3 bedekking).
3.47	De zonnevelden zijn, hoe je het ook wendt of keert, welke bomen je er ook omheen plant, een aanslag op de natuur en het landschap. Uit allerlei onderzoeken blijkt dat het bodemleven in de grond uitsterft omdat er geen lichtinval is. Graag zie ik daarom een herziening/nadere toelichting met daarin een eerlijk en reëel verhaal. Inspreker: 312	Zie het antwoord onder 3.46
3.48	Zonnevelden staan haaks op de ambitie rondom verduurzaming van het landgebruik en koolstofvastlegging in de bodem. Inspreker: 249, 252, 254, 255, 256, 285	Wij merken op dat een ecologische inrichting van zonneparken met extensief beheerde vegetaties kan ook een positief effect hebben op de kwaliteit en de structuur van de bodem, vooral als de uitgangssituatie intensieve landbouwgrond was. Om de bodemkwaliteit te behouden zijn toetreding van lucht, licht en water essentieel. Vanuit dat perspectief is in de Beleidsregels zonne-energie vastgelegd dat een derde (1/3) van de grond tussen de rijen panelen vrij gehouden te worden.
3.49	Gebrek aan draagvlak voor zonnevelden op landbouwgrond bij boeren is niet meegenomen in de afweging. Dit is onzorgvuldig. Inspreker:	Wij zijn ons er echter terdege van bewust dat de maatregelen die in de Energievisie en de daarbij behorende stukken worden aangekondigd, in sommige gevallen ingrijpend zijn en aan het individueel belang van agrariërs raken.

	201, 204, 224, 249, 252, 254, 255, 256, 285	Draagvlak voor het beoogde beleid kan niet eenvoudigweg worden afgedwongen. De gemeente kan wel gunstige voorwaarden scheppen voor het ontstaan daarvan. In hoofdstuk 7 van de Energievisie hebben we daarvoor een aanpak uitgewerkt.
3.50	De resolutie van afbeelding 2 van de Beleidsregels zonne-energie is te laag, kunnen we geen oordeel over geven. Inspreker: 249, 254, 255, 256, 285	Wij zullen de resolutie van bijlage H van de Beleidsregels zonne-energie verhogen. Daardoor kan ook afbeelding 2 beter worden gelezen.
3.51	Over de transformatiegebieden wordt opgemerkt: als de gemeente daar energie-initiatieven faciliteert, dan verwachten we van de gemeente een zorgvuldige belangenafweging en coherent beleid. Dat betekent dat nadrukkelijk gekeken moet worden naar de impact op omliggende bedrijven en hun mogelijkheden om te ontwikkelen en extensiveren. Inspreker: 249, 254, 255, 256, 285	De belangen van agrarische ondernemers worden uiteraard bij de gebiedsaanpak op een adequate manier meegewogen.
3.52	Zonneparken hebben een industrieel karakter. Dit past niet bij agrarische gronden en natuur. Leg ze maar dichtbij of in stedelijk gebied aan. Inspreker: 252, 312	Naar onze mening kan de aanleg van een zonneveld wel degelijk gecombineerd worden met de landschappelijke kwaliteiten van het landelijk gebied. Sterker nog, we zijn de mening toegedaan dat de aanleg van een zonneveld kan bijdragen aan de versterking van die kwaliteiten. Uitgangspunt in het voorliggende beleidskader is dat de kwaliteit van het landschap bepalend is voor de maximale omvang van een zonneveld, c.q. de mate waarin zonnevelden geclusterd kunnen worden aangelegd. In gebieden die volgens de Waarderingskaart Buitengebied Enschede over een basiskwaliteit beschikken, kan meer dan in gebieden met een hoge kwaliteit, terwijl in gebieden met een hoge kwaliteit verhoudingsgewijs meer mogelijk is dan in de gebieden die volgens deze waarderingskaart over een zeer hoge kwaliteit beschikken. Clustering van zonnevelden is alleen mogelijk binnen gebieden met een basiskwaliteit.

3.53	In pijler 5.2 wordt verwezen naar een enquête van Stawel die inmiddels gedateerd is en ook niet meer aansluit bij de beleving van het buitengebied bij zon en windenergie. Inspreker: 249, 254, 255, 256, 285	In Pijler 5.2 wordt niet verwezen naar een enquête van Stawel.
3.54	In de Beleidsregels voor zonne-energie wordt compensatie eenzijdig gezocht in ecologie en landschap. Denk ook hierbij aan agrarische sector. Inspreker: 249, 254, 255, 256, 285	De aanleg van zonnevelden in het landelijk gebied zal door de regel plaatsvinden via een gebiedsgerichte aanpak. Belangen van agrarische ondernemers worden daarbij uiteraard ook op een adequate manier meegewogen.
3.55	De gestelde ambitie voor zon op dak voor 2030 is extreem laag. Inspreker: 254, 255 Verhoog de ambitie zon op dak naar 50%. Inspreker: 305, 311	Volgens de laatst bekende cijfers wordt op dit moment circa 9 procent van het potentieel aan energie benut, dat kan worden geproduceerd met zonnepanelen op daken. We mikken dus op een verdubbeling van het benutte dakoppervlak. En dat zal geen makkelijke opgave zijn, omdat de Rijksoverheid heeft aangekondigd, dat ze de salderingsregeling (een fiscale stimuleringsregeling) vanaf 2023 wil afbouwen. De salderingsregeling zal geleidelijk aan plaats gaan maken voor een subsidieregeling, die voor kleinverbruikers net even wat minder aantrekkelijk zal zijn.
3.56	De gemeente moet Enexis verplichten om capaciteit vrij te houden voor projecten, zoals zon op dak. Inspreker: 245, 255, 305, 311	De Elektriciteitswet verzet zich hiertegen. Enexis is verplicht verzoeken om aansluiting op volgorde van binnenkomst in behandeling te nemen, en kan zodoende geen capaciteit vrijhouden. De gemeente kan dit ook niet zelf regelen bij de afgifte van een omgevingsvergunning.
3.57	Gebruik van landbouwgrond voor aanleg zonneparken is in strijd met een goede ruimtelijke ordening (gerelateerd aan specifiek bedrijf) Inspreker: 251	Het bedrijf van uw cliënt ligt in een gebied dat volgens de ‘Waarderingskaart buitengebied Enschede’ over een basiskwaliteit beschikt en zich om die reden zich leent voor transformatie. Daarbij zou, gelet op de inhoud van de Beleidsregels zonne-energie, een ontwikkeling richting een energielandschap aan de orde kunnen zijn. De voorgestelde beleidsregels voor zonne-energie bevatten allerlei waarborgen om ongewenste gevolgen te voorkomen. Voor uw

		cliënt is daarbij misschien wel het belangrijkst dat voorafgaand aan de besluitvorming over grootschalige zonnevelden altijd een integrale gebiedsaanpak moet worden gevolgd, waarin de aanleg van zonnevelden naast andere mogelijke ontwikkelingen wordt gelegd. De eerste stap van de gebiedsaanpak is een verkenning om alle opgaven, wensen en belangen in beeld te brengen. De bedrijfsbelangen van uw cliënt zullen daarbij worden betrokken. De gemeente is op grond van de Wet ruimtelijke ordening verplicht om zorg te dragen voor een goede ruimtelijke ordening. Dit vraagt om een afweging van verschillende belangen. Het voorgestelde beleidskader voor zonne-energie voorziet daarin. Voor uw oordeel dat het gebruik van landbouwgrond strijdig zou zijn met een goede ruimtelijke ordening is geen grond.
3.58	Bedrijf van cliënte is gelegen binnen een zogenaamd transformatiegebied. Aanwijzing daarvan vormt reële bedreiging voor voortbestaan agrarisch bedrijf. Nadelige gevolgen van beoogde beleid wegen niet op tegen het doel, dus is er sprake van strijd met evenredigheidsbeginsel. Inspreker: 251	Uw conclusie dat de aanwijzing van het transformatiegebied een bedreiging vormt voor uw cliënt is voorbarig. De 'aanwijzing' gaat niet gepaard met rechtsgevolgen. Of er een ontwikkeling op gaat komen, die leidt tot een transformatie van dit gebied, is nu nog niet bekend. En als dat proces wel doorgang mocht vinden, dan zou dat proces ook in kansen voor het bedrijf van uw cliënt kunnen voorzien.
3.59	Aanleg zonnepark aan/in omgeving Hoge Boekelerweg past niet in landschap. Inspreker: 251	Het landschap rond de Hoge Boekelerweg wordt op een aantal plaatsen zeer hoog gewaardeerd en op een andere plek heeft het een waardering basis. Voor elk van deze waarderingen geld in de visie een passende handelingsstrategie voor ontwikkelingen die zich voor kunnen doen in het landschap, zoals de aanleg van een zonneveld. Als het tot ene formele aanvraag komt, speelt de kwaliteit van het landschap bij de beoordeling een grote rol. De Energievisie sluit op voorhand niet uit dat er in de omgeving Hoge Boekelerweg een zonne-energieveld zou kunnen passen.
3.60	Wij zien liever windturbines dan zonnevelden tot stand komen. Iedere hectare die van zonnevelden	Wij zien windenergie ook als een goed alternatief voor de aanleg van een zonneveld. Tegelijkertijd constateren we dat wet- en regelgeving het

	gevrijwaard kan worden is winst voor het landschap. Inspreker: 261, 269	aantal potentiële locaties daarvoor sterk beperken. Voor een nadere onderbouwing van de keuzes die daarin gemaakt zijn, verwijzen wij kortheidshalve naar de bij artikel 1 gegeven toelichting in de Beleidsregels windenergie.
3.61	Inspreker ziet zichzelf als relevante partner die bij de gebiedsgerichte aanpak betrokken moet worden, net zoals bij de totstandkoming van de Visie Landelijk gebied. Inspreker: 261	Die opvatting delen wij. Wat ons betreft bent u dus een gesprekspartner bij de gebiedsgerichte aanpak.
3.62	De verkenning moet bij de gebiedsgerichte aanpak door een onafhankelijk persoon plaatsvinden. Zoals dat ook bij de Visie Landelijke gebied gebeurt. Inspreker: 261	Voor deze oplossingsrichting is in het buurtschap Broekheurne inderdaad gekozen. Of die aanpak navolging verdient, zal bij de evaluatie van dit proces moeten blijken.
3.63	De gebiedsgerichte aanpak moet verplicht worden gehanteerd, ongeacht de oppervlakte van het zonneveld. Inspreker: 261	We vinden participatie belangrijk bij dit soort processen. We hebben daarom in de beleidsregels vast laten leggen dat, ongeacht de omvang van het project, de initiatiefnemer overleg voert met de omgeving. De gebiedsgerichte aanpak is wat ons betreft meer dan dat. De extra inspanning die een gebiedsgerichte aanpak vraagt, moeten wel opwegen het resultaat dat daarmee kan worden geboekt. Vandaar dat we een ondergrens hebben geformuleerd voor projecten die aan de gebiedsgerichte aanpak worden onderworpen.
3.64	Volgens de Energievisie moeten energieprojecten op landgoederen gaan bijdrage aan beheer en onderhoud. Wat inspreker betreft, moet deze zin worden genuanceerd. Energie-opwekking is wat haar betreft pas aan de orde, als blijkt dat alternatieven onhaalbaar zijn. Inspreker: 261	In de Beleidsregels zonne-energie hebben we de ontwikkeling van een zonneveld aan strikte voorwaarden verbonden. Zo is uitgangspunt bijvoorbeeld dat de realisatie van een zonneveld per saldo moet leiden tot een verbetering van de landschappelijke en natuurlijke waarden. De realisatie van een energieproject hoeft dan ook niet de laatste financiële strohalm van een landgoed te zijn, dat op zoek is naar een nieuwe financiële drager.

3.65	Op grond van de 80-20-regel moet bij de ontwikkeling van een zonneveld met een oppervlakte van 2 hectare of meer een koppeling worden gelegd met andere maatschappelijke opgaven, waaronder de extensivering van de landbouw. Hoe dan? Inspreker: 261	Verschillende scenario's zijn denkbaar. Als de ontwikkeling van het project op grond van een agrarisch bedrijf plaatsvindt, zou dat ertoe kunnen leiden dat de betreffende ondernemer met de daaruit voortvloeiende inkomsten zijn bedrijf meer circulair kan inrichten. Ook valt te denken aan de situatie waarbij de ontwikkeling van een transformatiegebied leidt tot een grondruil, waarbij één of meer ondernemers hun bedrijf weten uit te breiden met vrijkomende gronden. En dan is er natuurlijk nog een scenario denkbaar waarbij de projectlocatie voor het opwekken van energie wordt ingericht, maar die grond voor een deel hun agrarische functie behouden, bijvoorbeeld door er schapen te weiden.
3.66	Neem ook bij de afgifte van een vergunning voor een woning de verplichting op om het dak met zonnepanelen te beleggen. En bij renovatie van daken moet leggen zonnepanelen op zijn minst worden overwogen. Inspreker: 261	Voor alle nieuwbouw, zowel woningbouw als utiliteitsbouw, geldt dat de vergunningaanvragen vanaf 1 januari 2021 moeten voldoen aan de eisen voor Bijna Energieneutrale Gebouwen (BENG). Die eisen vloeien voort uit het Energieakkoord voor duurzame groei en uit de Europese Energy Performance of Buildings Directive (EPBD). De Minister van BZK werkt bovendien op dit moment aan een wijziging van het Besluit bouwwerken leefomgeving (de opvolger van het Bouwbesluit 2012 onder de Omgevingswet). Hiermee krijgen gemeenten maatwerkmogelijkheden om het duurzaam gebruik van daken, van gebouwen die nog niet onder landelijke energieprestatie-eisen vallen, lokaal te verplichten. Het duurzaam gebruik kan bereikt worden door het plaatsen van zon-PV, maar bijvoorbeeld ook een groen dak of wateropslag in het kader van klimaatadaptatie of een combinatie van maatregelen is mogelijk. De inwerkingtreding hangt samen met de Omgevingswet en is voorzien op 1 januari 2022.
3.67	T.a.v. de beleidsregels voor zonne-energie wordt opgemerkt dat onduidelijk blijft met wie de initiatiefnemer overleg moet voeren, omdat het begrip aangrenzende percelen onduidelijk is. Inspreker meent dat ook degenen met een economisch	De Beleidsregels zonne-energie zullen op dit punt worden verduidelijkt.

	belang bij de ontwikkeling betrokken moeten worden. Inspreker: 261	
3.68	Waarom landt alles in het buitengebied? - Gemeente Enschede gooit het probleem van de gemeente over de schutting, bij de agrariërs, ver van de bebouwde kom. - Landbouw levert maar heel klein deel van de CO2 uitstoot. Waarom dan wel alle maatregelen in het buitengebied? - Wij wonen in het buitengebied en hebben het idee weerloos te zijn tegen uw expansiedrift met zonnevelden Inspreker: 254, 255, 256, 285, 312, 320, 324, 285	De klimaatverandering waar we mee te maken hebben is niet zo zeer een probleem van de gemeente, maar een probleem voor de wereldgemeenschap. Een vraagstuk bovendien, dat alleen effectief kan worden aangepakt, als iedereen zijn steentje bijdraagt. Dat geldt dus niet alleen voor bewoners en ondernemers in het landelijk gebied, maar zeker ook in het stedelijk gebied. Een deel van de oplossing van de klimaatcrisis bestaat uit de productie en het gebruik van duurzame energie. Het produceren van hernieuwbare elektriciteit vraagt om ruimte. Die ruimte is in het landelijk gebied meer voor handen, dan in het stedelijk gebied. En hoewel het beleid van de gemeente erop gericht is om zoveel gebruik te maken van de mogelijkheden om elektriciteit op te wekken in het stedelijk gebied (daken, parkeerterreinen en andere niet-bebouwde ruimtes), is het toch onvermijdelijk dat er ook in het landelijk gebied op een duurzame manier elektriciteit wordt opgewekt.
3.69	De Energievisie voorziet via de grootschalige opwek van zonne- en windenergie in een volledige opoffering van het buitengebied, terwijl de gebouwde omgeving voor 99 % van de CO2-uitstoot zorgt. Lasten en lusten worden niet eerlijk verdeeld. Inspreker: 242, 305, 311 Enschede ziet voor zichzelf een grote opgave weggelegd, maar beschikt maar over een klein buitengebied. Inspreker: 311	Zie het antwoord onder 3.68 Het perspectief dat u schetst, klopt naar onze mening niet. De Energievisie gaat uit van een stijging van het aandeel hernieuwbare energie van tenminste 8 procent in de periode 2021 – 2030. Dit vraagt onder meer om de aanleg van 128 ha aan zonnevelden en 3 windturbines. Het landelijk gebied heeft een oppervlakte van circa 10.000 hectare. Het ruimtebeslag door zonnepanelen blijft dus beperkt, zelfs als voor die hele opgave in het landelijk gebied ruimte zou moeten worden gevonden.
3.70	Het buitengebied zal de grootste lasten moeten dragen. Er wordt gekozen voor	Zie het antwoord onder 3.68

	de makkelijkste en op korte termijn realiseerbare oplossingen. Er wordt geen rekening gehouden met feit dat er beperkte grond beschikbaar is. Inspreker: 317	
3.71	Wij pleiten ervoor dat de gemeente zich houdt aan de systematiek van HNS Landschapsarchitecten. Inspreker: 273	De door HNS Landschapsarchitecten voorgestelde methodiek maakt onderdeel uit van het voorgestelde beleidskader voor zonne-energie (zie in het bijzonder artikel 3 van de Beleidsregels zonne-energie).
3.72	Inspreker 289 stelde een aantal zeer specifieke vragen over de Beleidsregels zonne-energie:	
	Wat is de definitie van “verbetering” in “verbetering van landschappelijke natuurwaarden”	Dat is in algemene zin niet te zeggen. Dit is ter beoordeling van de gemeente. Dat oordeel zal in een concreet geval wel gemotiveerd moeten worden.
	Hoeveel oppervlakte zonnepanelen mag worden aangelegd in gebieden die beoordeeld zijn als “basis”, “hoog” en “zeer hoog”?	De gemeente heeft ervoor gekozen om daar geen maxima aan te verbinden.
	Wat is de definitie van “museale kwaliteit”?	Hiermee hebben we tot uitdrukking willen brengen dat het hierbij om een uitzonderlijke kwaliteit gaat.
	Hoe wordt getoetst of een ontwikkeling aansluit op “bestaande gebiedskenmerken”?	Daarvoor zal onder meer gelet op de inhoud van de rapporten ‘Verkenning zonneparken in het landschap van Overijssel’ en ‘Waarderingskaart buitengebied Enschede’ van HNS landschapsarchitecten.
	Zijn deze toetsingsprocedures/ kaders openbaar?	Ja, ze maken als bijlage 6, respectievelijk 7, onderdeel uit van het milieueffectrapport dat voor de Energievisie is opgesteld.
	Waarom staat er “richtinggevend” en niet “leidend” bij de zonneladder? Onder welke omstandigheden mag worden afgeweken van de zonneladder?	De gemeenteraad besprak op 7 september 2020 de nota Uitgangspunten Energievisie. Daarbij werd een amendement aangenomen, waarbij werd vastgelegd dat de zonneladder in de Energievisie richtinggevend, in plaats van leidend zou zijn. De voorkeur voor de in artikel 1 van de Beleidsregels zonne-energie sluit het gebruik van andere, in de groene ruimte gelegen locaties niet uit. Ook impliceert het noemen van deze voorkeurslocaties niet een volgtijdelijkheid. De

		gemeenteraad heeft dit willen benadrukken, toen hij het bovengenoemde amendement aanvaardde.
	In hoeverre kan de gemeente zich bij de beoordeling van initiatieven vasthouden aan de gedragscode “zon op land”.	In de toelichting van de Beleidsregels zonne-energie wordt ter onderbouwing van de gemaakte keuzes op enkele plekken verwezen naar de gedragscode ‘Zon op land’. De normen waaraan wordt getoetst staan in de beleidsregels zelf.
	Biedt het gebiedsfonds mogelijkheden voor initiatiefnemers om vereisten “af te kopen” en zo niet te voldoen aan voorwaarden voor ontwikkeling?	Een afdracht aan het gebiedsfonds is aan de orde, als investeren in ruimtelijke kwaliteit bij de aanleg van een zonneveld op een projectlocatie niet mogelijk of zinvol is. Dit is uiteindelijk ter beoordeling van de gemeente.
	Waarom worden gebieden die aangemerkt zijn als van “museale kwaliteit” niet geoormerkt met een maximaal oppervlakte voor opwek?	De gemeente heeft in de beleidsregels maatwerkoplossingen mogelijk willen maken.
	Is het realiseren van een zonneveld buiten de grenzen van een landgoed mogelijk indien dit gerealiseerd wordt ten gunste van het landgoed?	De begrenzing van een landgoed is vaak cultuurhistorisch bepaald en zal doorgaans –via de Natuurschoonwet 1928- een fiscale achtergrond hebben. Een landgoedeigenaar kan ervoor kiezen om een zonneveld buiten de grenzen van het landgoed te houden. We kunnen ons in een dergelijke situatie goed voorstellen dat uit fiscale overwegingen juist naar een oplossing op het landgoed wordt gezocht.
	‘Financiële zekerheidsstelling’ zou een randvoorwaarde moeten zijn voor ontwikkeling.	Wij delen uw opvatting dat de ontmanteling van zonneparken om meer aandacht vraagt in de beleidsregels. Een financiële zekerheidsstelling is een probaat middel, maar voor corporaties in een startupfase een moeilijk te nemen hindernis. In plaats daarvan zullen wij in de beleidsregels vastleggen dat van een initiatiefnemer wordt verwacht dat hij een beëindigingsplan opstelt, waarin duidelijkheid moet worden gegeven over de wijze waarop het park te zijner tijd wordt ontmanteld.
	“Kunnen aanvullende afspraken nodig zijn” is in de context van afspraken over overlast te vrijblijvend.	Wat we met de betreffende zinsnede tot uitdrukking willen hebben brengen, dat is dat de noodzaak tot het maken van nadere afspraken situatie-afhankelijk is.
	Langs welke kaders wordt gekeken of investeringen weer bijdragen aan landschappelijke waarden of succesvol	Daarvoor zal onder meer worden gelet op de inhoud van de rapporten ‘Verkenning zonneparken in het landschap van Overijssel’ en

	compenseren voor eventueel verloren waarde?	'Waarderingskaart buitengebied Enschede' van HNS landschapsarchitecten.
	Initiatiefnemers dienen schriftelijke afspraken te maken met omwonenden om toestemming te kunnen krijgen voor een ontwikkeling, dit zou een harde voorwaarde moeten zijn.	Wij kunnen ons voorstellen dat het schriftelijk en rechtsgeldig vastleggen van afspraken tussen een initiatiefnemer en de omgeving in sommige gevallen wenselijk is. Maar we kunnen ons ook voorstellen dat de noodzaak daarvoor in andere gevallen ontbreekt, bijvoorbeeld omdat de wensen vanuit de omgeving een plek krijgen in het plan, of het overleg leidt tot een alternatieve locatie.
3.73	In de toelichting op artikel 9 van de Beleidsregels voor zonne-energie beschrijft u wanneer een initiatiefnemer suggesties van omwonenden ter harte moet nemen. Dit blijft echter vaag. Inspreker: 299	De tekst waar u naar verwijst beoogt te beschrijven dat redelijke/billijke eisen moeten worden ingewilligd, maar moeten tegelijkertijd verhinderen dat omwonenden met onredelijke/onbillijke eisen de realisatie van een project kunnen frustreren.
3.74	Waarom wordt er niet aangesloten bij gedragscode van Holland solar (mbt zonneparken)? Inspreker: 309	We hebben ons bij het opstellen van de Beleidsregels zonne-energie laten inspireren door de betreffende gedragscode, maar uiteindelijk gekozen voor een maatwerkoplossing.
3.75	Zon op water: max 50% is jammer. Er zijn voorbeelden van ronddraaiende pv-eilanden. Inspreker: 309	De norm waar u aan refereert is opgenomen, om de (ecologische) kwaliteit van het water zoveel mogelijk te behouden.
3.76	- Benut eerst oppervlaktes in stedelijk gebied, reststukken, parkeerplaatsen, etc ; - Benut wateroppervlaktes; - Benut meer ruimte bij de Technology Base; - Zet in op maximale benutting langs snelwegen. Inspreker: 305	In artikel 1 van de beleidsregels zonne-energie wordt de voorkeur van de gemeente tot uitdrukking gebracht om zonnepanelen te leggen op locaties waar ze zo min mogelijk uit de toon vallen. In de meeste gevallen gaat het daarbij om situaties waarbij de grond dubbel wordt gebruikt (zoals daken, parkeerterreinen, water, bermen). Maar het kan ook gaan om onbenutte gronden binnen de bebouwde kom. Tot de voorkeurlocaties voor zonnepanelen worden ook grote wateroppervlakten gerekend. De voorkeur voor deze locaties sluit het gebruik van andere, in de groene ruimte gelegen locaties niet uit. Ook impliceert het noemen van deze voorkeurslocaties niet een volgtijdelijkheid.

		De gemeenteraad heeft dit willen benadrukken, toen hij 7 september 2020 het amendement 'Realiseren minimale ambitie duurzame energie per 2022' aannam: de zonneladder is richtinggevend, niet leidend.
3.77	Stimuleer zon op dak voor wijken/woningcorporaties financieel, via SDE++. Inspreker: 311	De SDE++-regeling is een door de Rijksoverheid in het leven geroepen subsidieregeling. De gemeente heeft hierop geen invloed.
3.78	Artikel 6 van de Beleidsregels zonne-energie verbiedt het gebruik van pesticiden en herbiciden. Dit leidt tot een zaadbank aan onkruid in de bodem. Onkruidzaad zal ook vervliegen naar aangrenzende percelen. Wie draait er dan op voor de schade? In gebieden waar de natuur voorop staat, wordt altijd het gebruik van herbiciden toegestaan, onder de voorwaarde plaats specifiek en maximaal 10% van de oppervlakte. Inspreker: 311	Wij gaan er vanuit dat de door u geschetste situatie goeddeels met ecologisch beheer kan worden opgelost, door: 1. meteen na afronding werkzaamheden te zorgen voor een gesloten gras/kruidenmat waardoor de probleemonkruiden zich niet kunnen ontwikkelen; 2. gericht beheer op de probleemonkruiden; 3. goed beheer in de aan te leggen groenstrook, waardoor deze zich snel ontwikkeld en een buffer vomt. Wij realiseren ons echter ook dat er in uitzonderlijke situaties behoefte kan ontstaan om pleksgewijs bepaalde probleemonkruiden te bestrijden. Tegen die achtergrond zal het in de Beleidsregels zonne-energie opgenomen verbod op pesticiden en herbiciden worden genuanceerd.
3.79	Kunt u aangeven wat de actuele stand van zaken is met de ontwikkeling van zonneparken? Hoeveel zit er al in de pijplijn en hoe kunnen initiatieven worden ingediend? Kunt u aangeven hoe de gemeenten aankijkt tegen de congestie bij Enexis? Inspreker: 313	Enschede telt op dit moment twee in bedrijf zijnde zonneparken (Twence), een derde (A35) is momenteel in aanleg. Verder is er een vergunning verleend voor de aanleg van een drietal zonnevelden in de Eschmarke. Tegen die vergunning loopt nog een beroepsprocedure bij de Raad van State. De gemeente is met verschillende initiatiefnemers in gesprek over de aanleg van zonnevelden, maar de ontwikkeling van die projecten is in afwachting van de vaststelling van de Energievisie 'on hold' gezet.

3.80	Bent u bekend met feit dat sommige gemeenten een afwijkend leges-systeem hebben voor het vergunnen van zonneparken en wilt u dit ook? De huidige legesverordening kan een gevaar vormen voor de realisatie van zonneparken. Als bewoners/energie coöperatie mede-eigenaar is dan betalen ze ook leges. Inwoners moeten dan belasting betalen voor een duurzaam energieproject in hun gemeente. Hoe kijkt de gemeenteraad hiernaar? Inspreker: 315	Enkele jaren geleden was de gemeente Enschede één van de eerste gemeenten die haar legesverordening vergroende. Daarmee hebben we fraaie resulaten geboekt. De budgetten die we daarvoor ter beschikking stelden, waren echter vrij snel uitgeput. Om die reden zijn we in Enschede, vooruitlopend op de invoering van de zogenaamde BENG-normen per januari 2021, van groene leges overgestapt op de groene norm: een verlaagde energieprestatiecoëfficiënt voor woningen. Ook hiermee hebben we veel inwoners/ondernemers tot duurzaam gedrag aan kunnen zetten. In uw pleidooi zien we nu geen aanleiding om het stelsel van groene leges opnieuw in te voeren. Met het oog op de Omgevingswet, die naar verluidt op 1 januari 2022 zal worden ingevoerd, kijken we op dit moment wel naar het kostenverhaal voor onze diensten. We sluiten niet uit dat de gemeenteraad, te zijner tijd met uw pleidooi nog in gedachten, daarbij toch nog tot een maatwerkoplossing voor energieprojecten komt.
3.81	Verhoudingen tussen panelen en groen: Kent u het recente onderzoek van universiteit van Wageningen? TP Solar hanteert 250 cm tussen rijen panelen. Is dit in lijn met hoe de gemeente hier over denkt? Inspreker: 315	De artikelen 5 en 6 van de beleidsregels voor zonne-energie bevatten richtlijnen voor de verhouding panelenveld – groen en de bedekkingsgraad binnen het panelenveld. Zonder ontwerp is moeilijk vast te stellen of uw suggestie daarmee te verenigen valt.
3.82	Er is nu nog geen omgevingsplan. Welke criteria worden nu gebruikt voor de toetsing van de aanvragen en projecten die momenteel lopen voor zonnevelden en windturbine? En worden deze straks opnieuw getoetst als er wel een omgevingsplan is? Inspreker: 317	De toetsing van aanvragen en projecten zal plaatsvinden aan de hand van de beleidsregels voor zonne- en windenergie.
3.83	De beleidsregels voor zonnevelden zijn onvoldoende duidelijk, en het lijkt alsof	Met de Energievisie en de bijbehorende Beleidsregels voor zonne- en windenergie zet de gemeente een koers uit richting een duurzamer

	ze kunnen worden omzeild door buitenplanse omgevingsplanactiviteit. Wie beoordeelt dit dan, wie stelt de beoordelingscriteria vast en zijn ze controleerbaar? Waarom is maximale hoeveelheid ha in gebied met hoge kwaliteit losgelaten? Wie bepaalt of een gebied een hoge kwaliteit heeft? 50% moet ten goede komen aan de gemeenschap. Wie is de gemeenschap? En wie controleert dat? Inspreker: 317	Enschede. Die koers is op dit moment nog niet terug te zien in de bestaande bestemmingsplannen. Dit heeft tot gevolg dat, als de gemeente aan een concreet project/aanvraag medewerking wil verlenen, daarvoor vrijwel altijd de procedure moet worden doorlopen van een projectafwijkingsbesluit. De voorgestelde beleidsregels vormen daarbij het toetsingskader. Artikel 2 van de Beleidsregels voor zonne-energie bepaalt inderdaad dat op gronden die volgens de Waarderingskaart buitengebied Enschede (bijlage H) over een hoge of zeer hoge kwaliteit beschikken, de kwaliteit van het landschap de maximale oppervlakte van het zonneveld bepaalt. Daarvoor is gekozen om maatwerkoplossingen mogelijk te maken. Aan het ruimtelijk beleid voor zonne-energie liggen twee rapportages ten grondslag van HNS landschapsarchitecten. Het rapport 'Waarderingskaart buitengebied Enschede' biedt zicht op de in Enschede te onderscheiden kwaliteiten van het landelijk gebied. Met de in de beleidsregels voor zonne- en windenergie opgenomen regeling voor lokaal eigendom streven we twee doelstellingen na, te weten: - voorkomen dat omwonenden van een projectlocatie wel met de lasten van het opwekken van duurzame energie worden geconfronteerd, maar er niet van kunnen profiteren; - het creëren van draagvlak voor het opwekken van zonne-energie binnen de lokale gemeenschap. Met de gemeenschap hebben we dus niet alleen aan omwonenden gedacht, maar ook aan inwoners van Enschede die op een wat grotere afstand van de projectlocatie woonachtig zijn.
3.84	Wat is de invloed van zonnevelden op het klimaat? U verandert de albedo van	Voor de stelling dat aanleg van grote zonnevelden in Nederland tot woestijnvorming zouden kunnen leiden hebben wij in de

	het aardoppervlak. Kan leiden tot woestijnvorming. Inspreker: 321	wetenschappelijke literatuur geen bewijsvoering gevonden. We hebben over dit onderwerp bovendien contact gezocht de heer Friso van der Zee, Themacoördinator Ecologische Basiskwaliteit Land, team Biodiversiteit en Beleid van de Universiteit Wageningen. Ook hij verwacht niet dat het Albedo-effect een serieuze rol zal gaan spelen. Dat speelt mogelijk pas als een substantieel oppervlak van Nederland onder zonnepanelen zou komen, wat niet zal gebeuren.
3.85	Landbouwgrond draagt bij aan diversiteit, onttrekken van landbouwgrond tast dus flora en fauna aan; Inspreker: 252	Het verlies aan biodiversiteit bij het onttrekken van landbouwgrond is niet altijd groot. De grond die in gebruik is bij de reguliere landbouw, bestaat veelal uit grasland, of wordt gebruikt voor de maïsteelt en kent vaak een beperkte natuurlijke variatie. En een ecologische inrichting van zonneparken met extensief beheerde vegetaties als uitgangspunt kan ook kansen bieden voor flora en fauna. Ook de regel dat 20 % van het zonneveld met groen of water moet worden ingericht, draagt daaraan bij.

MER

No	Samenvatting zienswijze	Antwoord
4.01	Het MER stelt ten onrechte dat het geluid van windturbines opgaat in het geluid van wegen. Inspreker: 219, 221, 235	In een concreet project moeten er exacte geluidberekeningen worden uitgevoerd. Hierbij worden alle geluidbronnen meegenomen om de cumulatie van het geluid te berekenen. Voor het MER gaat het te ver om exacte geluidberekeningen uit te voeren. In het MER is een inschatting gemaakt van de cumulatie van geluid. Zo is bij het VKA gezegd dat er sprake is van cumulatie van geluid met wegverkeerslawaai van de oude en nieuwe N18. Dit betekent niet dat het geluid van windturbines opgaat in het geluid van wegen.
4.02	Uit de Beoordelingstabellen (1 en 2 uit tabel van Pondera) blijkt alternatief 1 de beste resultaten te hebben. VKA scoort slechter dan alternatief 1. Verzoek aan	In het MER is een haalbaarheidsanalyse gedaan voor windenergie. Uit deze analyse zijn alle mogelijke locaties, die theoretisch mogelijk zijn binnen de gemeentegrenzen van Enschede, naar voren gekomen. In het MER zijn deze locaties genummerd, verder onderzocht en beoordeeld. Sommige locaties zijn na

	college is om alternatief 1 als VKA te benoemen. Dit geldt voor Zon en Wind (alternatief “Landschap” = Alternatief 1) Inspreker: 308	een nadere beoordeling alsnog afgevallen. Voor andere locaties geldt dat er geen politiek draagvlak was en daardoor zijn afgevallen. Wij onderschrijven de mening dat de keuze voor het VKA niet duidelijk genoeg is opgeschreven. Er komt daarom een aanvullende notitie bij het MER om de keuze voor het VKA toe te lichten.
4.03	In het MER scoort de plaatsing van 3 windturbines in de Eschmarke op het hinderaspect geluid neutraal (een 0), terwijl er een negatieve score is bij 5 windturbines. Hangt kennelijk samen met het aantal geluidgehinderden. Is geluidhinder minder erg, als het minder mensen treft? Mer houdt geen rekening met het feit dat het contrast tussen stilte en lawaai in het buitengebied groter is. Inspreker: 327	In het MER wordt inderdaad het uitgangspunt gehanteerd dat meer gehinderden betekent dat er een groter negatief effect is.
4.04	De adviezen over de bouw van windturbines in de Eschmarke verstopt in de bijlagen. Inspreker: 234, 327	We hebben niet de intentie gehad om informatie te verstoppen. De resultaten van delen van het onderzoek zijn met het oog op de leesbaarheid van het hoofdrapport ondergebracht in een bijlage.
4.05	Ik heb vraagtekens bij de effectbeoordelingen die Pondera heeft opgesteld. Met name m.b.t. de windturbines. Hier worden afstand tot woningen en landschappelijke effecten als zachte beperkingen genoemd, terwijl het harde beperkingen zijn. Inspreker: 246	Onder ‘harde beperkingen’ wordt verstaan eisen die zijn vastgelegd in wet- en regelgeving. Het klopt dat woningen zijn beschermd tegen windturbinegeluid. Echter, in de wet zijn geen exacte afstanden vastgelegd die minimaal tussen een windturbine en een woning moet worden aangehouden. In de wet is opgenomen dat de geluidbelasting op een woning door een windturbine maximaal 47 dB mag zijn. In de praktijk levert dit verschillende afstanden op door bijvoorbeeld de keuze voor het type windturbine en het type omgeving. Uit andere projecten is gebleken dat bij een afstand van 400 meter tussen windturbine en woning voldaan kan worden aan de norm uit de wet van maximaal 47 dB.

		Het effect op het landschap is niet kwantificeerbaar en vastgelegd in de wet. Daarom is het geen zogenoemde harde beperking. Er moet zeker aandacht zijn voor het landschappelijk effect maar dat is een afweging die gemaakt moet worden. Doordat het een afweging is, is het een 'zachte beperking'.
4.06	Het beoordelingskader voor de Natuur in het MER (blz. 244-259 in de doorlopende telling) is ongeschikt om de risico's van windmolens voor de vogels te evalueren. Inspreker: 208	In het MER is een risico-inschatting gemaakt van te verwachten effecten op natuurwaarden waaronder de effecten op vogels, al dan niet vanwege de nabijheid van natuurgebieden. Doordat een groot aantal gebieden wordt beschouwd is voor deze risicobenadering gekozen, het is immers niet mogelijk om voor alle gebieden bijvoorbeeld gedetailleerd veldonderzoek te doen. Daarbij geldt dat bij een eventuele uitvoering van projecten veldonderzoek dient plaats te vinden zodat met meer zekerheid een uitspraak over de effecten gedaan kan worden. Bij het niet kunnen uitsluiten van effecten dient dan ook in voorkomende gevallen een vergunning of ontheffing aangevraagd te worden in het kader van de Wet natuurbescherming.
4.07	In het rapport MER staat op pagina 132 en 132 dat vak 8 niet de meest geschikte locatie zou zijn, waarom zijn de vakken 6 en 7 afgevallen? Insprekers: 47, 248	Voor een toelichting op de keuze voor de zoekgebieden voor windenergie wordt op deze plaats verwezen naar de tekst onder het kopje Milieueffectrapport, in deel 1 van dit verslag. Dat de gebieden die in het MER met het nummer 6 en 7 zijn aangeduid, zijn afgevallen, houdt voornamelijk verband met het hierboven genoemde amendement van 11 november 2014 (bij de behandeling van de Gids Buitenkans), waar geen nadere kaders voor het toestaan van windturbines, ofwel geen windenergie in het buitengebied, zijn gesteld.
4.08	Stel de afbeelding in paragraaf 9.2 van het MER niet vast. Deze figuur is verstrekkender dan de Energievisie en de beleidsregels voor zonne- en windenergie en lijkt rechten weg te geven voor zonne- en windenergie op specifieke locaties. Inspreker: 246	De figuren in paragraaf 9.2 van het MER geven aan waar in het VKA zonnevelden en windturbines mogelijk geplaats zouden kunnen worden. Dat deze figuren in het MER zijn opgenomen betekent niet dat hier rechten aan ontleend kunnen worden.
4.09	Bij de MER ontbrekende de stukken die als voorbereiding	De betreffende stukken kunnen op deze webpagina worden ingezien:

	hebben gediend (NRD+ zienswijzen). De opgenomen link werkt niet. Inspreker: 246	- https://ris2.ibabs.eu/Agenda/Details/enschede/50a7ee99-c065-4646-923d-a499af2441a0
4.10	In het MER-rapport is de optie Landbouwgrond centraal niet juist doorgerekend en in het rapport opgenomen met de verkeerde tabel (gebouwde omgeving). Inspreker: 249, 254, 255, 256, 285	Bij navraag blijkt dat de inspreker niet kan aangeven welke onjuistheden er in de berekeningen of tabellen gemaakt zou zijn. Wij hebben bij een controle geen onjuistheden kunnen vinden.
4.11	Het MER Rapport heeft de gevolgen voor het bodemleven als gevolg van de lichtonttrekking niet onderzocht en baseert zich eenzijdig op de bovengrondse (zichtbare) natuur. Inspreker: 249, 254, 255, 256, 285	In het MER wordt benoemd dat er eisen moeten worden gesteld aan de inrichting van zonnevelden en om rekening te houden met de effecten op de bodemkwaliteit door dichte oost-west opstellingen te voorkomen. Er wordt steeds meer onderzoek gedaan naar de effecten van zonnevelden op de bodemkwaliteit. De resultaten en aanbevelingen van deze onderzoeken kunnen in concrete projecten worden ingezet om op die manier een goede bodemkwaliteit te waarborgen.
4.12	IN MER ontbreekt onderzoek. Geen volledig onderzoek naar natuur, stikstof, archeologie etc. inspreker verwacht dat N18 locatie er anders nog slechter uit was gekomen. Want wordt omringd door Natura 2000 gebied. Inspreker: 97	In het MER is ten aanzien van natuur een risicobenadering gehanteerd die het te verwachten risico op effecten op natuurwaarden benoemd. Inderdaad zijn er geen specifieke berekeningen gemaakt voor bijvoorbeeld aanvaringsslachtoffers onder vogels, dat is ook niet mogelijk omdat vele gebieden zijn verkend op mogelijke geschiktheid, zonder dat dit per gebeid in detail is uitgewerkt. Mocht een van die gebieden ingevuld gaan worden met windturbines dan zal op dat moment nader onderzoek plaatsvinden zoals onder meer veldonderzoek en berekening van stikstofdepositie. Archeologie is on kaart gebraht door ha te gaan waar hogere archeologische waarden mogelijk aan de orde zijn. Ook dit dient door middel van locatie onderzoek verkend te worden bij het realiseren van eventuele plannen. Doorgaans is archeologie dan overigens geen obstakel, maar behoeft wel de nodige aandacht. Locatie N18 onderscheidt zich niet ten opzichte van andere locaties voor wat betreft de ligging nabij natuurgebieden, maar ook hier zal nader (veld)onderzoek dienen plaats te vinden indien er voor

		wordt gekozen windturbines op deze locatie mogelijk te maken.
4.13	Bij de beoordeling van het scenario Landbouw Centraal staat ten onrechte een zeer negatieve score op landschap. Ons is niet duidelijk waarop deze score bepaald is en we vinden die zeker niet terecht. Inspreker: 249, 254, 255, 256, 285	De negatieve score wordt met name veroorzaakt door het grotere aantal windturbines (6 voor het basisniveau, 17 voor maximale opbrengst) dat hier wordt toegepast en het plaatsen van veldopstellingen van zonnepanelen deels in relatief waardevolle landschappen.
4.14	Waarom wordt in het MER geen rekening gehouden met de horizonvervuiling van windmolens? Inspreker: 272	Of er sprake is van horizonvervuiling door een windturbine is persoonsafhankelijk. De zichtbaarheid van een windturbine over grotere afstanden is wel meegenomen in het MER onder het beoordelingsaspect 'landschap'. In het MER is uitgegaan van een grotere impact op het landschap in het geval de windturbines meer zichtbaar zijn.
4.15	Bijlage 2 Beleidsregels wind: inspreker tevreden over keuze voor 2 locaties voor grote turbines. Niet helemaal conform MER. Maar er wordt onvoldoende afstand genomen van de MER. De MER moet eigenlijk als onbruikbaar worden gezien. Ook ivm rol Pondera. Inspreker: (201, 204, 224), 244, 246	Uit uw reactie kunnen we onvoldoende herleiden waarom het MER als onbruikbaar zou zijn. Zie ook het antwoord onder 4.19.
4.16	Bijlage 2 beleidsregel wind: er wordt middels een doelredenering gerechtvaardigd waarom de locatie bij N18 wel geschikt is. Inspreker: 297 Strookt ook niet met de MER waaruit blijkt dat beide locaties (zowel Windmolenweg als de nu voorgestelde locaties) in gebied met hoge kwaliteit zitten Inspreker:	De motivatie van de keuze die is gemaakt bij het opstellen van de Beleidsregels windenergie is terug te vinden in de bij deze beleidsregels behorende toelichting. De stelling dat er daarbij sprake is van een doelredenering, blijft voor uw rekening. Het MER biedt inzicht in de mogelijke milieueffecten van verschillende alternatieven. Bij het opstellen van de Energievisie is daarvan gebruik gemaakt. Bij de keuzes die in dat verband gemaakt zijn, hebben ook andere factoren een rol gespeeld. Zie in dit verband de toelichting, bij de Beleidsregels windenergie en de aanvullende notitie bij het MER, die als bijlage bij het raadsvoorstel is gevoegd.

	306	
4.17	De locatie van het voorkeursalternatief is helemaal niet geschikt voor de plaatsing van windturbines. - De negatieve effecten locatie N18 worden niet genoemd in de beleidregels windenergie - De stelling dat N18 relatief goed scoort is onjuist. Er zijn alternatieven die beter scoren. Volgens de MER zelf scoort de locatie N18 sterk negatief (zie ook tabel 9.6). Hoe kan het dan dat deze locatie in de energievisie als relatief goed wordt genoemd? - De uitkomsten MER worden weggemoffeld in de beleidsregels; terwijl gesuggereerd wordt dat een MER rapport ten grondslag ligt aan de beleidsregels. Inspreker: 97	Uw opvatting dat de betreffende locaties niet geschikt zouden zijn voor de plaatsing van windturbines, delen wij niet. De milieueffecten van de windturbines worden beschreven in het milieueffectrapport. De motivatie voor de in de Beleidsregels windenergie genoemde locaties, is terug te vinden in de toelichting bij artikel 1.
4.18	- Locaties Grolsch, havengebied en marssteden zijn geschikter dan N18: in de MER zijn 8 locaties onderzocht, maar komen daarna niet meer terug als mogelijke optie. De genoemde bedrijfslocaties passen veel beter (maar dan moeten de turbines wel iets lager zijn.) onduidelijk waarom deze niet verder zijn onderzocht. Verzoek aan de raad om dat alsnog te doen. - Inspreker biedt aan om op locatie van zijn bedrijf (bedrijventerrein Twentekanaal zuid I) een	Zie voor een antwoord de reactie onder het kopje Milieueffectrapport, in deel 1 van dit zienswijzeverslag.

	turbine te plaatsen. Deze locatie is geschikt. Inspreker: 97	
4.19	Verontrusting aangaande onafhankelijkheid van rapporten en onderzoeken uitgevoerd door Pondera. Eerdere reacties vanuit de gemeente hierop zijn voor ons niet afdoende. Er resteert nog een aantal vragen waar we antwoord op willen zien: - Is er een kans op belangenverstrengeling - Hoe kan de gemeente de onafhankelijkheid van de visie garanderen? - Welke garantie heeft de gemeente dat de personen/bedrijven van Pondera en NWEA tot aan 2050 worden uitgesloten? De in de mer opgenomen visualisatie (blz 438 ev) sterkt ons hierin. Visualisatie is lachwekkend. Verzoek is om de 3 genoemde vragen door een onafhankelijke partij te laten beantwoorden. Inspreker: (201, 204, 224, aanvulling 244), 244, 246	U heeft uw zorgen over de objectiviteit en onafhankelijkheid van Pondera consult B.V., het bureau dat door ons als adviseur is ingeschakeld bij het opstellen van het milieueffectrapport, eerder met ons gedeeld. Daarop heeft u van ons een uitvoerige reactie ontvangen. Wij zien geen enkele reden om aan de onafhankelijkheid en de kwaliteit van dit bureau te twijfelen. Het recent uitgebrachte advies van de onafhankelijke Commissie voor de milieueffectrapportage sterkt ons in die overtuiging. Dit advies is op onderstaande pagina te raadplegen: https://www.commissiemer.nl/docs/mer/p33/p3393/3393_ts_toetsingsadvies.pdf
4.20	Benader het MER kritisch. Op het advies van Pondera kan niet zonder meer worden vertrouwd. Zij is de huisadviseur van Pure Energy en heeft daarom de schijn van belangenverstrengeling tegen zich. Beschrijf welke onderdelen van het MER u niet overneemt. Inspreker: 246	Zie het antwoord onder 4.19

4.21	Ontbrekende informatie: - Er ontbreekt een geluidsonderzoek in de MER. Daarom niet duidelijk welke impact de windturbines in Usselo en Boekelo hebben. - Er ontbreekt een studie naar slagschaduw in de MER, daarom is impact op bewoners in Usselo en Boekelo niet duidelijk - Omdat er geen geluidscontour is gegeven en geen schaduwanalyse is uitgevoerd kan de locatie niet beoordeeld worden Inspreker: 329, 330	In een concreet project moeten er exacte geluidberekeningen worden uitgevoerd. Voor het MER dat vele mogelijke locaties beschrijft, gaat het te ver om exacte geluidberekeningen uit te voeren. In het MER is een inschatting gemaakt van de cumulatie van geluid en het aantal potentieel gehinderden. Voor een concreet project moet er een onderzoek naar de slagschaduwduur op woningen plaatsvinden. In het MER is wel aangegeven waar in theorie slagschaduw plaats kan vinden. Hierbij moet worden opgemerkt dat in een concreet project de slagschaduwduur in ieder geval moet worden teruggebracht tot de geldende wetgeving.
4.22	Aanvraag voor toetsingsadvies bij de commissie MER loopt nog. Dit zou vooraf moeten zijn gedaan. Ik wil het recht bepleiten om een nieuwe zienswijze in te kunnen dienen als de analyses van de commissie MER bekend zijn. Inspreker: 330	Het is gebruikelijk om het milieueffectrapport ter inzage te leggen, voordat de Commissie voor de milieueffectrapportage daar een advies over heeft uitgebracht. In dit concrete geval heeft deze commissie inzage gehad in de naar voren gebrachte zienswijzen en heeft zij deze bij haar advisering kunnen betrekken.
4.23	Mijn inspraakreactie van 15 jan 2018 tegen de Notitie Reikwijdte en detailniveau Energievisie is geheel ter zijde geschoven.	De gemeenteraad heeft uw reactie niettemin betrokken bij zijn besluit om de Notitie Reikwijdte en detailniveau vast te stellen.
4.24	MER richt zich op onderzoek naar 2 windturbines en niet naar 3. Bij 2 turbines is er al sprake van negatieve verandering van de woonomgeving, (tabel 7.4 van de MER). Bij 3 turbines zijn alle nadelige effecten: geluid, slagschaduw, landschap etc nog sterker dan bij 2. Dit wordt in de Mer niet verder uitgezocht.	In het MER wordt uitgegaan van twee windturbines, echter op pagina 113-115 en 118 (tabel 9.6) is er wel degelijk bij stilgestaan wat de effecten zullen zijn bij drie windturbines. Die effecten zullen inderdaad enigszins groter zijn dan bij twee turbines, maar niet dermate veel groter dat het zal leiden tot een geheel andere beoordeling.

	Waarom is er dan nu toch sprake is van 3 turbines? Inspreker: 97	
4.25	Uit het MER blijkt dat er minstens 1 windmolen binnen 400 meter van zijn woning (blz 115). Hiervoor wordt het gemeentelijk beleid buiten toepassing verklaard: Enschede heeft een geluidsnota, met max geluidsnormen per gebied. Voor "'buitengebied"', waar inspreker woont, is dit max 35 dBA. Landelijk is dit 41 dBa. Gebied waar inspreker woont zou in gebied 41-46 vallen. Het besluit om het eigen beleid niet van toepassing te verklaren is in strijd met algemene maatregelen van behoorlijk bestuur. Inspreker: 97	Wij zijn nagegaan of de ligging van het adres van deze inspreker binnen 400 meter ligt van een windturbine zoals beschouwd in het MER. Dat is niet het geval, de afstand is precies 400 meter. De Geluidnota van de gemeente Ensschede kent gebiedsgerichte richtwaarden. In het buitengebied is dat 45/40/35 dB(A) in respectievelijk de dag- (06.00-19.00), avond- (19.00-22.00) en nachtperiode (22.00-06.00). De (gebiedsgerichte) richtwaarde geldt als uitgangspunt voor nieuwe situaties. De grenswaarde is voor alle inrichtingen in alle gebieden hetzelfde (namelijk 55/50/45 dB(A)). Het zou zo kunnen zijn dat bij uw woning de richtwaarde wordt overschreden (al is de normering voor windturbines in de vorm van de Lden methodiek niet zomaar gelijk te stellen aan dB(A)), de grenswaarde zal echter niet bereikt worden met windturbinegeluid omdat de landelijke normering voor windturbinegeluid strikter is dan de bovengenoemde grenswaarden. Conform het beleid van de gemeente is het mogelijk voor de gemeente om goed gemotiveerd en na bestuurlijke afweging af te wijken tot de grenswaarde.

Gebouwde omgeving

No	Samenvatting zienswijze	Antwoord
5.01	Aardgasvrij maken van industriegebieden is geen oplossing. Leidt tot hogere vraag naar elektriciteit. Inspreker: 201, 204, 224	Wij onderschrijven uw visie dat het aardgasvrij maken van bedrijventerrein zal leiden tot een hoger elektriciteitsverbruik. Elektriciteit kan echter heel goed duurzaam worden opgewekt.
5.02	Ik sta positief tegenover uitfaseren van aardgas, maar maak pas op de plaats vanwege betaalbaarheid.	Betaalbaarheid is inderdaad een belangrijke voorwaarde om het gebruik van aardgas te kunnen uitfaseren. Woonlastenneutraliteit is dan

	Inspreker: 206	ook een belangrijk uitgangspunt voor het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving.
5.03	De Energievisie noemt geen maatregelen voor energiebesparing in de gebouwde omgeving. Dit terwijl hier de meeste CO_2 uitstoot vandaan komt / de Gemeente moet hier prioriteit aan geven. De Energievisie is hier weinig concreet over. Inspreker: 201, 202, 204, 206, 212, 224, 235, 242, 254, 255, 261, 316, 317 Neem dit in de nota op en neem als gemeente een actieve rol Inspreker: 202, 309	Dat klopt. Die maatregelen zullen worden uitgewerkt in de Transitievisie warmte (TVW). De TVW zal na de zomer in ontwerp ter inzage worden gelegd.
5.04	De energietransitie leidt tot een grotere houtstook, omdat de warmte van het warmtenet duur is en bewoners met hun warmtepomp de woning niet warm krijgen. Inspreker: 226	In de Transitievisie warmte, die na de zomer in concept ter inzage zal worden gelegd, wordt per wijk aangegeven wat het beste alternatief voor aardgas is. Dit beste alternatief wordt onder meer bepaald door het bouwjaar van de woning en de dichtheid de bebouwing. Voor oudere bebouwing ligt een oplossing met een warmtepomp veelal niet voor de hand, door de niet-optimale isolatiegraad. Een warmtenet is dan een betere oplossing. Voor de gehele warmtetransitie geldt dat woonlastenneutraliteit een belangrijk uitgangspunt is.
5.05	Er blijft steeds minder afval over. Waarmee gaan we ons warmtenet straks voeden? Inspreker: 226	Het warmtenet in Enschede wordt gevoed met warmte van Twence. Twence heeft diverse warmtebronnen, die ingezet worden voor de productie van elektriciteit, stoom en warmte. Het warmtenet wordt hoofdzakelijk voorzien van warmte uit de biomassa-energiecentrale (BEC), maar kan ook gevoed worden vanuit de afvalenergiecentrales (AEC's), door de productie van elektriciteit tijdelijk te minderen. Een belangrijk vraagstuk bij energieproductie uit biomassa-afval en restafval is de continuïteit van de beschikbaarheid. Hoewel de hoeveelheid restafval nog jaarlijks stijgt, is de verwachting dat de hoeveelheid afval in de toekomst zal afnemen, door de ontwikkeling naar een meer circulaire

		economie. Hoe snel deze ontwikkeling zal plaatsvinden is niet precies aan te geven. Maar de algemene verwachting is dat er altijd, ook bij een optimale overgang naar een circulaire economie, restafval zal overblijven. Omdat materialen en grondstoffen slechts een maximaal aantal keren te recyclen zijn en op een gegeven moment als restafval eindigen. Thermische verwerking van brandbaar restafval zal daarom ook in een circulaire economie plaatsvinden, en zal er dus warmte, stoom en/of elektriciteit geproduceerd kunnen worden. Onze inschatting is dat er ook bij een zeer vergaande ontwikkeling richting een circulaire economie in 2050 nog voldoende warmte beschikbaar is om zeker 30.000 woningen in Enschede van warmte te voorzien. Naast de warmte van Twence zijn er ook andere bronnen. Bijvoorbeeld restwarmte vanuit de industrie, zonthermie en eventueel geothermie. Het is daarom van belang dat we de ontwikkelingen en mogelijkheden van deze alternatieve bronnen goed volgen en verder onderzoeken.
5.06	Waarom kiest de gemeente Enschede ervoor om haar eigen vastgoed pas in 2040 energieneutraal te hebben? Inspreker: 254, 255	In het coalitieakkoord is aangegeven dat we als gemeente Enschede, in lijn met het klimaatakkoord, in 2050 klimaatneutraal zijn. We willen met ons eigen vastgoed een voorbeeldfunctie vervullen en zetten daarom in op energieneutraliteit per 2040. De verduurzamingsopgave kost miljoenen euro's en vergt veel technisch onderzoek. Elk pand is uniek en vraagt daarom om maatwerk. Om de komende 19 jaar alle circa 125 panden te verduurzamen zullen er vele projecten opgestart moeten worden; gemiddeld 5 panden verduurzamen per jaar. Daarnaast worden de komende 30 jaar vanuit het Integraal Onderwijshuistingsplan ook circa 90 scholen nieuw gebouwd dan wel vernieuwbouwd en volledig verduurzaamd. Om dit met de huidige bezetting van het vastgoedbedrijf effectief te kunnen laten verlopen en ook lering te kunnen trekken uit projecten, is een hoger tempo niet of nauwelijks mogelijk. Uiteraard worden daar waar

		mogelijk al wel de nodige duurzaamheidswerkzaamheden uitgevoerd (bijv, zonnepanelen, warmtepompen en isolatie) en blijven we samen met onze onderhoudspartners werken aan innovatieve oplossingen (bijv. elektrische stralingswarmte en slimme klimaatregeling) om versneld stappen te kunnen maken.
5.07	Stel concrete, afrekenbare doelen en zorg ervoor dat het eigen vastgoed van gemeente in 2030 energieneutraal is. Inspreker: 305	De uitwerking en concretisering van de aanpak van de uitstoot aan CO2 in de gebouwde omgeving vindt plaats in de Transitievisie warmte, die na de zomer als ontwerp ter inzake wordt gelegd. Zie ook het antwoord onder 5.06
5.08	Spreek grootverbruikers van energie aan op hun energieverbruik. Inspreker: 299	Uw zienswijze dat (groot-)verbruikers van energie op hun energiegebruik moeten worden aangesproken, delen wij.
5.09	In beleidsregel B staat dat de uitkomst van de publieksinput is dat er goed moet worden gekeken naar mogelijkheid van opwek in gebouwde omgeving Hier staat nauwelijks iets over in de Energievisie Inspreker: 306	De Energievisie verwijst in hoofdstuk 7 met downloadlinks naar gespreksverslagen en rapporten, waaruit kan worden opgemaakt wat er bij de bevolking is opgehaald.
5.10	Informeer de mensen goed en betrek ze bij het aardgasvrij maken. Anders wordt het niets. Inspreker: 321	Hier zijn we het helemaal mee eens. Dit nemen wij mee bij het opstellen van de Transitievisie warmte, die dit najaar ter inzage wordt gelegd, en de daaruit volgende Wijkuitvoeringsplannen die worden opgesteld.
5.11	Wij zijn het eens met voorstel voor 2-3 grote windturbines, maar het duurt nog wel even voor ze er staan. Begin nu met isoleren en zon op dak-campagne m.b.t. woningen. Inspreker: 309	Fijn dat u op dit punt de beleidsvoornemens onderschrijft. Wij zijn het met u eens dat energiebesparing en het leggen van PV panelen op daken belangrijk zijn. Immers, energie die je niet gebruikt hoef je ook niet op te wekken. Als lokale overheid proberen wij energiebesparing bij huishoudens te stimuleren; zowel bij huurwoningen als bij koopwoningen. Voor wat betreft de huurwoningen maken wij hierover afspraken met de

		woningbouwcorporaties. De corporaties zijn goed op dreef met het verduurzamen van hun woningen; het gemiddelde energielabel (of energieindex) daalt elk jaar verder. Bij koopwoningen is het wat lastiger, omdat elke woningeigenaar zijn eigen afwegingen hierin maakt. Wij proberen om met informatie en acties meer mensen bewust te maken van hun energieverbruik en de mogelijkheden voor het verminderen van het gebruik. Een aantal voorbeelden hiervan zijn: de inzet van woooncoaches en energiebespaarcoaches, die onafhankelijk advies bij bewoners thuis geven. En de organisatie van informatieavonden in de verschillende wijken, en de actie Energieloket Enschede . (zie https://energieloket-enschede.nl/). Deze actie is gericht op kleine maatregelen, die niet veel moeite en veel geld kosten, maar wel tot besparing leiden. Juist ook om de bewustwording te vergroten. In de hoop (en de verwachting) dat mensen daarna ook gaan overwegen om grotere maatregelen in en aan hun woning te doen. Op dit moment werken we aan een vernieuwd energieloket. En aan een meer wijkgerichte aanpak voor het verduurzamen van woningen, en het plaatsen van zon op dak. Als gemeente hebben we niet de mogelijkheid om particuliere woningeigenaren te dwingen tot het uitvoeren van maatregelen. Maar we gaan ervan uit dat, zoals ook afgesproken in het Klimaatakkoord, er op landelijk niveau meer en betere financiële instrumenten komen ter ondersteuning van de woningeigenaren.

Industrie en bedrijvigheid

No	Samenvatting zienswijze	Antwoord
6.01	Maak het via een gedifferentieerde tariefstelling in de OZB voor ondernemers aantrekkelijk om te investeren in duurzame energie.	We gaan onderzoeken welke financiële instrumenten een bijdrage kunnen leveren aan onze doelstellingen. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om sturing met OZB-middelen (korting als incentive, bijdrage aan ondernemers-

	Inspreker: 255	/bedrijventerreinenfonds), (groene) leges of een variabele grondprijs.
6.02	Verplicht bij de bouw van bedrijfsopstallen tot het leggen van zonnepanelen. Inspreker: 254, 255, 296	De Minister van BZK werkt op dit moment aan een wijziging van het Besluit bouwwerken leefomgeving (de opvolger van het Bouwbesluit 2012 onder de Omgevingswet). Hiermee krijgen gemeenten maatwerkmogelijkheden om het duurzaam gebruik van daken, van gebouwen die nog niet onder landelijke energieprestatie-eisen vallen, lokaal te verplichten. Het duurzaam gebruik kan bereikt worden door het plaatsen van zon-PV, maar bijvoorbeeld ook een groen dak of wateropslag in het kader van klimaatadaptatie of een combinatie van maatregelen is mogelijk. De inwerkingtreding hangt samen met de Omgevingswet en is voorzien op 1 januari 2022.
6.03	Steun bedrijven financieel die hun dak willen verstevigen, zodat er zonnepanelen opgelegd kunnen worden. Inspreker: 254, 255	We zullen de haalbaarheid van deze oplossingsrichting onderzoeken.
6.04	Waarom alleen een waterstofstation voor vracht- en busvervoer? Voor personenauto's is zo'n voorziening ook nodig. Inspreker: 261	Indien een marktpartij het waterstofstation ook toegankelijk wil maken voor personenauto’s, dan staan wij hiervoor open. Wij zien echter dat het veel efficiënter is om duurzaam opgewekte energie direct in de accu te laden. Bij de omzetting van elektriciteit naar waterstof en andersom en het op hoge druk brengen van waterstof gaat energie verloren. Het is dan ook door schaalvergroting voornamelijk voor vracht- en busvervoer een interessante energiedrager.
6.05	CO2 bijdrage van industrie en bedrijven is 20% en kan makkelijk naar beneden. Inspreker: 202, 254	De energievisie stelt als doel de uitstoot van industrie en bedrijven voor 2030 te halveren en daarna in 2050 richting nul te brengen. Dit is gebaseerd op landelijk beleid uit o.a. het Klimaatakkoord. Bedrijven zijn grotendeels zelf verantwoordelijk voor deze energietransitie. In de Energievisie neemt de gemeente zich voor om dit proces te ondersteunen.

6.06	Kijk naar zonne-overkappingen over industriehallen. Inspreker: 306	Die hebben wij inderdaad in het vizier.
6.07	Kijk naar: - Flankerend beleid om van industrie- en bedrijventerreinen energieproductielocaties te maken; - Ondersteuning voor versterking van daken; - Landelijk beleid bij nieuwbouw die zorgt dat daken voldoende draagkracht hebben, dat moet niet afhankelijk zijn van lokale afweging; - Energiebelasting voor grootverbruikers inzetten als sturingsinstrument; - OZB inzetten als sturingsinstrument voor alle ondernemers, ook agrariërs. Inspreker: 305	Uw pleidooi voor concrete uitvoeringsmaatregelen valt bij ons in goede aarde. Voor een deel hebben de door u voorgestelde maatregelen in de Energievisie al een plek gekregen, zoals uw voorstel om flankerend beleid te ontwikkelen voor bedrijvenlocaties. Voor andere maatregelen, zoals uw voorstel om de OZB in te zetten om de benutting van het potentieel aan zon op dak te stimuleren, geldt dat de gemeente van plan is te onderzoeken of het zinvol en haalbaar is om eigen financiële instrumenten in te zetten. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om sturing met OZB-middelen (korting als incentive, bijdrage aan ondernemers-/bedrijventerreinenfonds), (groene) leges of een variabele grondprijs. Voor uw suggesties ten aanzien van de energiebelasting en de regelgeving voor zon op dak, echter geldt dat niet de lokale overheid, maar de Rijksoverheid aan zet is.
6.08	Zorg ervoor dat in 2030 op elk industrieterrein minimaal 70% van het energieverbruik, opgewekt wordt op het industrieterrein zelf. Dit kan d.m.v.: zonne-energie op daken, zonne-energie op parkeerplaatsen, (kleine) windturbines, restwarmte, WKO bronnen, etc. Hef lagere leges voor diensten aan duurzame bedrijven. Inspreker: 242	De Energievisie stelt als doel de uitstoot van industrie en bedrijven voor 2030 te halveren en daarna in 2050 richting nul te brengen. Dit is gebaseerd op landelijk beleid uit o.a. het Klimaatakkoord. Bedrijven zijn grotendeels zelf verantwoordelijk voor deze energietransitie. In de energievisie neemt de gemeente zich voor om dit proces te ondersteunen. Gebiedsgericht onderzoeken we, mede vanuit de Transitievisie warmte die wordt opgesteld voor de gebouwde omgeving, welke oplossingen het meest geschikt zijn. Ook regels om zonnepanelen op de bedrijfsdaken te bevorderen (en waar mogelijk te verplichten) horen hierbij (zie hiervoor ook 6.07). De gemeente wil ondernemers helpen door te onderzoeken welke financiële instrumenten een bijdrage kunnen leveren. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om sturing met OZB-

		middelen (korting als incentive, bijdrage aan ondernemers-/ bedrijventerreinenfonds), (groene) leges of een variabele grondprijs. Zodra het juridisch mogelijk is, gebruiken we de mogelijkheid om met het (juridisch) instrumentarium te sturen op energie-eisen voor nieuwbouw. We bepalen waar en hoe we energie (duurzaamheid) als vestigingsfactor gaan inzetten, ook aansluitend op gebiedsenergieprofielen.
6.09	Energie-opwek voor grote bedrijven moet meer regionaal verdeeld worden. Inspreker 291	In het Klimaatakkoord is gekozen voor een regionale aanpak, omdat sommige oplossingen voor het klimaatprobleem de gemeentegrens overstijgen. Dat speelt zowel bij de opwek van hernieuwbare elektriciteit (afstemming over locaties voor grootschalige opwek) als bij de verdeling van warmte uit bovenlokale warmtebronnen.
6.10	Er wordt aangegeven dat de haalbaarheid van toepassing van alternatieve energiebronnen binnen de regio nog niet bekend is en daarom (in overeenstemming met de opgave) nog niet wordt meegenomen voor 2030. Daar kunnen wij ons volledig in vinden. Welke stappen worden er wel al ondernomen om zo spoedig mogelijk deze haalbaarheid duidelijk te krijgen zodat deze bronnen voor de periode 2030 tot 2050 mogelijk wel kunnen worden meegenomen? Is bij de Gemeente Enschede voldoende duidelijk dat gezien de tijd die dergelijke ontwikkeltrajecten kosten het ook voor deze methoden nu al nodig is om hierin te investeren? We missen concrete en SMART geformuleerde doelstelling hier omtrent. Inspreker: 338	In de Energievisie hebben we opgetekend dat we in de periode tot 2030 geen grote doorbraken rondom opslag of de grootschalige productie van energie voorzien, maar ook dat: • innovaties vaak in een nationale en internationale setting tot stand komen; • de invloed van een lokale overheid daarop beperkt, maar niet verwaarloosbaar is. We onderschrijven uw visie dat de ontwikkeling van nieuwe technieken vaak een lange doorlooptijd kennen en dat, als we daarin een rol willen spelen, we daarmee niet kunnen wachten. Dit geldt echter ook voor een heleboel andere onderwerpen, die in de Energievisie worden aangesneden. We zijn van plan om een uitvoeringsprogramma op te stellen, waarin we concreet en specifiek zullen uitwerken wat we de komende 2 jaar precies gaan doen en wat we daarmee denken te bereiken.

Landbouw en grondgebruik

No	Samenvatting zienswijze	Antwoord

7.01	Voor buitengebied zijn er veel ontwikkelingen te verwachten. Zoek naar koppelkansen. Inspreker: 202	Het voorgestelde beleid gaat uit van een zuinig en efficiënt gebruik van de ruimte. Dat vraagt om combinaties van opgaven, waardoor inderdaad koppelkansen kunnen ontstaan.
7.02	Zorg ervoor dat er een grondbank komt en eventuele herinrichting van landbouwgronden. Ga als gemeente zelf zonnevelden/wind aanleggen, dan zijn de inkomsten ook voor de gemeente. Inspreker: 222	De Gemeente wil dat zonnevelden groter dan 2 ha altijd via een integrale gebiedsaanpak tot stand komen. In die integrale gebiedsaanpak wordt het initiatief voor een zonneveld onderzocht en afgewogen ten opzichte van andere opgaven in het gebied. Daarbij kan de beste locatie voor de verschillende opgaven worden gezocht en daarbij kan ook de conclusie zijn een ruil van gronden gewenst is. Een grondbank of herinrichting kan een middel zijn om die ruil te realiseren. Of de Gemeente ook zelf zonnevelden en windturbines aanlegt en exploiteert is een vraag van een heel andere orde. De inkomsten vallen dan ook aan de gemeente (en dus de gemeenschap) toe. Dat geldt echter ook voor de risico's. Ook krijgt de gemeente dan een heel andere rol, namelijk die van ontwikkelaar naast die van overheid in het algemeen belang. In de afweging tussen voor- en nadelen heeft de gemeente gekozen om niet zelf als ontwikkelaar van energieprojecten te gaan optreden. In januari 2020 hebben wij een quick-scan verkenning gemeentelijk energiebedrijf uitgevoerd en deze bij brief van 5 februari 2020 aan de gemeenteraad aangeboden. Voor een verdere motivering verwijzen wij naar deze brief en verkenning: https://ris2.ibabs.eu/Agenda/Details/enschede/292ba85e-0bd4-4747-b576-cdde4a0ba1b1 onder punt 2020.0205.
7.03	In de visie wordt op pagina 52 de doelstelling van 30kWH per 1000 liter geproduceerde melk benoemd. Waarom wordt er nu opeens specifiek naar alleen de melkveehouderij gekeken en wat is de onderbouwing hiervan? Energiereductie per 1000 liter melk rekenen werkt intensieve landbouw in de hand. Niet doen, we willen toch kringlooplandbouw	De melkveehouderij is veruit de grootste agrarische tak in Enschede. Dat is de reden voor het opnemen van een opgave voor de melkveehouderij. Volgens het rapport 'Energieneutrale Melkveehouderij' (Utrecht december 2019 – zie ook lami.nl) is het gemiddelde elektriciteitsverbruik op de melkveehouderijbedrijven in Nederland ruim 45 kWh / 1.000 kg melk en op de 10% best scorende bedrijven gemiddeld 26 kWh/ 1.000 kg melk. Als opgave voor de innovatie op de bedrijven in Enschede is dit verbruik op de best scorende bedrijven, afgerond op 30 kWh/ 1.000 kg melk gesteld voor de komende tien jaar.

	Inspreker: 180, 255, 305	Zie aanvullend onze reactie bij 7.07 over kringlooplandbouw.
7.04	Wie betaalt voor het herstel van landbouwgrond nadat zonneparken niet meer functioneren? Inspreker: 48	De kwaliteit van de bodem verslechtert niet per definitie door de aanleg van een zonneveld. Als de uitgangssituatie bestaat uit intensief gebruikte landbouwgrond, dan kan een ecologische inrichting van een zonneveld, met extensief beheerde vegetatie ook een positief effect hebben op de structuur en kwaliteit van de bodem. En *als* de plaatsing van zonneparken leidt tot verminderde vruchtbaarheid van de bodem, dan kan de bodemkwaliteit weer verbeteren, nadat de panelen zijn verwijderd, hoewel dit lange tijd kan duren. De verminderde grondopbrengst komt in beginsel voor rekening van de grondeigenaar. Dit zal in de meeste gevallen ook degene zijn die geprofiteerd heeft van het gebruik van de grond voor de productie van hernieuwbare elektriciteit.
7.05	De aanwijzing van zoekgebieden voor grootschalige opwek zonne-energie leidt tot verstoring van de grondmarkt/verhoging grondprijzen. Dit vormt een belemmering voor de verduurzaming/het voortbestaan van agrarische bedrijven. Inspreker: 201, 204, 224, 252, 251, 255, 311	De gemeente onderkent dat veel opgaven op het landelijk gebied afkomen en dat deze opgaven een behoefte aan grond met zich meebrengen. Méér ruimte maken is echter niet mogelijk, wel kan ruimte slimmer worden gebruikt door functies te combineren en door keuzen te maken. In gebiedsprojecten wil de gemeente verschillende opgaven met elkaar verbinden om zo de ontwikkeling in goede banen te leiden en met meervoudig grondgebruik de gronddruk wat te beperken. Uit onderzoek van de Universiteit Wageningen blijkt dat de behoefte aan landbouwgrond door zonnepanelen beperkt qua omvang is, maar dat lokaal een prijsopdrijvend effect inderdaad niet kan worden uitgesloten.
7.06	In het hoofdstuk over de landbouw wordt het ‘On the way to PlanetProof’ keurmerk genoemd. Dit is een breed keurmerk en niet alleen van Friesland Campina, zoals de tekst suggereert. Overigens heeft Friesland Campina besloten dat Twentse boeren hiervoor niet meer in aanmerking komen vanwege logistieke overwegingen.	De tekst van de Energievisie wordt op dit punt aangepast.

	Inspreker: 305	
7.07	Het in 'evenwicht brengen van de energiebalans' heeft een kostenplaatje wat niet beschreven wordt in de visie: het kan niet echt uit. De route van hogere productie/efficiëntie leidt wel tot lagere emissies. Hiermee komt de biodiversiteit echter in het gedrang. Overheid, maak een keuze. Inspreker: 311	Kringlooplandbouw is een belangrijke pijler onder het landelijk beleid voor de agrarische sector. In de Energievisie wordt gesteld dat het streven om de kringloop te sluiten ook de energiebalans van een agrarisch bedrijf meer in evenwicht brengt, doordat de import van energie (verstopt in krachtvoer en kunstmest) omlaag gaat en de bedrijfsvoering extensiever wordt. De gemeente gaat echter niet op de stoel van de ondernemer zitten bij het maken van de keuzes op zijn bedrijf.
7.08	Maak nu een toekomst bestendig plan voor de lange termijn waarbij ook ruimte en aandacht is voor agrarisch ondernemen en wek de energie die nodig is voor de stad ook binnen de bebouwde kom op. Inspreker: 312 Er is meer onderzoek naar gevolgen voor de ontwikkelingsmogelijkheden voor landbouw. Inspreker: 252	Een deel van de oplossing van de klimaatcrisis bestaat uit de productie en het gebruik van duurzame energie. Het produceren van hernieuwbare elektriciteit vraagt om ruimte. Die ruimte is in het landelijk gebied meer voor handen, dan in het stedelijk gebied. En hoewel het beleid van de gemeente erop gericht is om zoveel gebruik te maken van de mogelijkheden om elektriciteit op te wekken in het stedelijk gebied (daken, parkeerterreinen en andere niet-bebouwde ruimtes), is het toch onvermijdelijk dat er ook in het landelijk gebied op een duurzame manier elektriciteit wordt opgewekt. In het landelijk gebied liggen gebieden die volgens HNS Landschapsarchitecten over een basiskwaliteit beschikken en zich daarom voor transformatie lenen. Een ontwikkelingsperspectief voor die gebieden zou kunnen bestaan uit de aanleg van één of meer zonnevelden. In de Beleidsregels zonne-energie hebben we beschreven dat bij het voornemen om een zonneveld met een oppervlakte van 2 hectare of meer aan te leggen, een gebiedsgerichte aanpak hoort. Kenmerkend voor die aanpak is dat daarbij de verschillende opgaven, kansen en beperkingen in een gebied naast elkaar gezet om daarmee vervolgens tot goed onderbouwde keuzen te komen. De wensen en mogelijkheden voor de landbouw zijn daarin een belangrijk onderdeel.

Financiële participatie

No	Samenvatting zienswijze	Antwoord

8.01	Wanneer is er sprake van lokaal eigenaarschap? Aan welke andere vormen van financiële participatie wordt gedacht? Inspreker: 261	Belangrijke kenmerken van eigenaarschap zijn voor ons zowel het eigendom, in de zin van het burgerlijk wetboek, als de zeggenschap die daarmee gepaard gaat. Voor het antwoord op uw tweede vraag verwijzen we kortheidshalve naar de toelichting bij artikel 4, respectievelijk 10 van de beleidsregels voor wind-, respectievelijk zonne-energie.
8.02	De artikelen over financiële participatie in de beleidsregels over zonne- en windenergie reppen over een eerlijke verdeling van de lasten en de lusten. Waaruit bestaan die lusten en die lasten? Wat is eigendom? Waarom zet u in op 50 % lokaal eigendom? Inspreker: 299	Over het algemeen wordt er bij de lusten gedacht aan de opbrengsten van een energieproject, terwijl bij lasten meestal gedacht wordt aan de inperking van het woongenot. Het onderwerp lokaal eigendom is op nationaal niveau al langer onderwerp van gesprek. De daarbij nagestreefde ambitie (50 %) is overgenomen uit het Klimaatakkoord. Zie ook het antwoord onder 8.01 en 8.03.
8.03	Minimaal 50% eigendom in de vorm van een lokale coöperatie, liefst meer. Inspreker: 201, 202, 204, 224, 254, 255	Met de Energievisie en de Beleidsregels voor zonne- en windenergie zetten we in op een eerlijke verdeling van de lusten en de lasten. In de praktijk wordt er op verschillende manieren een invulling gegeven aan de wens om de omgeving te laten delen in de baten van een project, zoals: - mede-eigendom; - financiële deelneming (d.m.v. obligaties of aandelen); - een omgevingsfonds (volledig of gedeeltelijk) gevuld door de initiatiefnemer; - een omwonendenregeling, in de vorm van verduurzaming bijvoorbeeld van de woning of korting op - groene stroom. In artikel 4 wordt conform de wens van de gemeenteraad tot uitdrukking gebracht dat ten minste 50 procent van de opbrengst van energieprojecten ten goede van de gemeenschap moet komen. Lokaal eigendom is daarbij het uitgangspunt. Dit kan

		bewerkstelligd worden door samenwerking met een lokale energiecoöperatie.
8.04	Kan de gemeente waarborgen dat een eerlijke verdeling van lusten en lasten en 50% eigenaarschap alleen gaat gelden voor grootschalige energie-opwek? Gaat hier geen precedentwerking vanuit voor andere thema's en initiatieven die ook minder leuk zijn? Inspreker: 269	Tot op heden wordt het streven naar lokaal eigendom alleen in verband gebracht met het thema energie. Mocht dezelfde vraag ook in andere domeinen gaan voordoen, dan vinden we het niet vanzelfsprekend dat die roep altijd moet worden gehonoreerd, maar onderwerp moet zijn van een zorgvuldige belangenafweging.
8.05	Er zijn voorbeelden waarin de opbrengsten van windmolens volledig ten goede komen van grondeigenaren. Dat is een goede stimulans voor goedkoop produceren van voedsel. Uiteindelijk komt dit ook ten goede aan de gemeenschap Inspreker: 269	Wij zien daar in Enschede geen ruimte meer voor. Voor een motivatie van dit standpunt verwijzen wij kortheidshalve naar de gegeven toelichting bij de artikelen 4 en 9 van de beleidsregels voor wind-, respectievelijk zonne-energie.
8.06	De artikelen over financiële participatie in de beleidsregels over zonne- en windenergie reppen over een eerlijke verdeling van de lasten en de lusten. Eerlijk is een subjectief begrip. Daar krijg je discussies over. Volsta met de tekst uit het Klimaatakkoord (50 % lokaal eigendom). De huidige tekst van artikel 4 kan zo worden uitgelegd, dat 50% van de omzet of winst aan de omgeving moet worden gegeven. Die uitleg leidt per definitie tot een onhaalbare business case. Inspreker: 277	De tekst van de betreffende bepaling wordt aangescherpt.
8.07	Bent u zich ervan bewust dat 50 % lokaal eigendom risicodragend investeren inhoudt? Inspreker: 315 Beschrijf in de toelichting dat 50 % lokaal eigendom betekent dat er risicodragend moet worden geïnvesteerd.	De gemeente is zich bewust van de verschillende stadia en de verschillende risicoprofielen die daarbij horen. Tegenover dat hogere risico staat ook een mogelijk hoger rendement op de investeringen. De Coöperatie Enschede heeft niet de ervaring dat inwoners hierin een belemmering zien, terwijl leden van de coöperatie over dat risico wel adequaat worden voorgelicht.

	Inspreker: 277	De tekst van de toelichting wordt op dit punt aanscherpt.
8.08	- Eis als gemeente minimaal 50% lokaal eigendom, anders wordt een project niet in behandeling genomen. - Ontwikkeling volgens het coöperatieve model: niet alleen de grondeigenaar profiteert, maar ook omwonenden delen mee in de opbrengsten Inspreker: 305	Er zijn grenzen aan het beleid en het stellen van regels. Decentrale overheden (gemeenten en provincies) kunnen de wens van financiële participatie van de lokale omgeving in projecten voor hernieuwbare energie stimuleren, maar niet afdwingen. We verwachten niet dat er hierdoor problemen gaan ontstaan, omdat de leden van de branches NWEA, Holland Solar en NVDE hebben zich hebben gecommitteerd aan financiële participatie bij een project, inclusief het streven naar 50% lokaal eigendom. Dit is geregeld via de eigen sectorale gedragscodes. Ontwikkeling volgens een coöperatief model ligt hierbij naar ons idee het meest voor de hand.
8.09	Als het gaat om de lasten en lusten eerlijk te verdelen, hoe gaat de gemeente dit waarborgen dat dit ook gebeurt en dat dit niet alleen via Enschede Energie loopt voor direct omwonenden? Inspreker: 233	De initiatiefnemer krijgt een rapportageverplichting richting de gemeente. En de door hem/haar aangeleverde informatie is openbaar, zodat daarop ook controle mogelijk is. Zie ook het antwoord onder 8.08
8.10	De gemeente kan niet verplichten tot 50% lokaal eigendom. Formeel juridisch niet. Maar het kan ook niet als resultaatsverplichting aan de initiatiefnemer worden opgelegd. Dit lukt alleen als de omgeving bereid is risicodragend te investeren en te ondernemen. Inspreker: 277, 315	Zie het antwoord onder 8.07 en 8.08
8.11	U spreekt over het streven naar een eerlijke verdeling van die lasten en lusten. In hoeverre bent u gehouden aan dit streven? Wat als u dit niet kunt halen? Wat	Zie het antwoord onder 8.08

	zijn dan de consequenties? Voor u? En voor de lokale omgeving? Inspreker: 299	
8.12	De passage 'Te denken valt aan [..] is gebaat' is onduidelijk. Beschrijf in plaats daarvan dat afwijken van het streven van 50 % lokaal eigendom en dat in samenspraak met de omgeving wordt bepaald welke participatievormen mogelijk of gewenst zijn. Inspreker: 277, 315	Bij financiële participatie geven wij de voorkeur 50 % lokaal eigendom. Dit hebben we tot uitdrukking willen brengen met de zin waaraan u refereert. In uitzonderingssituaties kunnen andere oplossingen aan de orde zijn.
8.13	In de Beleidsregels staat dat bij een opgesteld vermogen van 2 MW of meer, 50% eigendom voor de lokale omgeving het uitgangspunt is. Wat wordt verstaan onder de lokale omgeving. Inspreker: 299	Met het begrip lokale omgeving hebben we op de eerste plaats gedacht aan de omwonenden. Maar ook andere inwoners van Enschede zouden hier wat ons betreft toe gerekend kunnen worden.
8.14	Lokale initiatieven (waarbij de winst ook lokaal terecht komt) dienen voorrang te krijgen boven grootschalige projecten (zorgen omtrent energie slurpende datacenters vallen hier ook onder). Inspreker: 8, 18	We onderschrijven uw visie, voor zover het gaat om het leggen van zonnepanelen op daken, of de plaatsing van een -enkele- mini-windturbine bij een boerderij. Een kleinschalige aanpak bij energieprojecten kan ook tot problemen leiden. Denk daarbij aan: - Kleine projecten leveren ook maar een kleine bijdrage aan de energie-opgave. Een consequent doorgevoerde voorkeur voor kleinschalige projecten leidt -bij een gelijkblijvende doelstelling- tot spreiding en versnippering van de opgave, waardoor per saldo een veel groter deel van het landelijk gebied de nadelige gevolgen van de energietransitie ondervindt. - Als de energieproductie van een installatie laag is, genereert ze ook weinig opbrengsten. De levensvatbaarheid van kleine projecten kan daardoor al snel een probleem worden. - De aansluitkosten van kleinschalige projecten zijn verhoudingsgewijs hoog.

		- In bepaalde delen van het landelijk gebied, namelijk de gebieden die volgens de Waarderingskaart buitengebied Enschede beschikken over een basiskwaliteit, is juist een groot gebaar nodig om het landschap van een nieuwe structuur te voorzien. Daar willen we juist grotere eenheden en geen kleine veldjes. De gemeente Enschede hecht eraan dat bij de ontwikkeling van locaties voor het opwekken van zonne- en windenergie gestreefd wordt naar een eerlijke verdeling van de lasten en de lusten. Bij een opgesteld vermogen van 2 MW (zonneveld van circa 2 ha) of meer, is 50% eigendom voor de lokale omgeving het uitgangspunt.
8.15	Er wordt gestreefd naar een eerlijke verdeling van lasten en lusten, daarom wordt aangegeven dat 50% van de opbrengst van energieprojecten ten goede van de gemeenschap moet komen. Op welke wijze wordt hier concreet invulling aan gegeven en wordt deze 50% gewaarborgd? Het blijkt nu al dat veel grote energiemaatschappijen en ontwikkelaars hier op creatieve wijze onderuit proberen te komen. Daarnaast laat "ten goede van de gemeenschap" nog veel ruimte voor interpretatie over. Inspreker: 338	In de beleidsregels voor zonne- en windenergie staat dat de gemeente Enschede eraan hecht dat bij de ontwikkeling van locaties voor het opwekken van zonne-energie gestreefd wordt naar een eerlijke verdeling van de lasten en de lusten. En dat bij een opgesteld vermogen van 2 MW of meer, 50% eigendom voor de lokale omgeving het uitgangspunt is. Zie ook het antwoord onder 8.08.

Overig

No	Samenvatting zienswijze	Antwoord
9.01	Ik heb een positieve grondhouding ten opzichte van verduurzamen en het nemen van maatregelen. *Bijvoorbeeld:* - Ik ben voorstander van een duurzame samenleving.	Uw positieve grondhouding wordt gewaardeerd. En u staat daarin ook niet alleen. Uit een in 2020 in opdracht van het Planbureau voor de Leefomgeving uitgevoerd onderzoek (Balans van de Leefomgeving 2020) blijkt dat het gros van de bevolking zich zorgen maakt

	- Verduurzamen van energie is een relevant thema, ik ben voorstander van groene energie. - We begrijpen dat Enschede bezig is met het verduurzamen van energie. We hopen dat het voor veel bedrijven en mensen mogelijk wordt gemaakt (...), waarbij we een stukje eigen verantwoording niet meer dan logisch vinden. - De doelstelling van de Energievisie is terecht en ambitieus. - Wij onderschrijven het belang van de energietransitie. Samen met de biodiversiteitscrisis is de klimaatverandering de grootste bedreiging voor het landschap. Inspreker: 2, 4, 5, 7, 8, 16, 19, 23, 34, 46, 48, 54, 64, 72, 80, 90, 106, 114, 130, 170, 212, 233, 245, 254, 255, 272, 291, 308, 316	over de gevolgen van klimaatverandering.
9.02	De gemeente dient rekening te houden met het voorzorgsprincipe. Insprekers: 11, 21, 24, 25, 27, 28, 32, 35, 36, 37, 43, 44, 46, 49, 50, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 183, 187, 197, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 223, 227, 235, 236, 238, 259, 262, 264, 270, 274, 275, 280, 281, 282, 284, 287, 288, 290, 291, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 327, 329, 330, 331, 332, 333	Het voorzorgsbeginsel houdt in dat de overheid maatregelen kan nemen als er gegronde redenen zijn om te vrezen dat activiteiten negatieve gevolgen kunnen hebben. De Europese Unie en het Rijk hebben bij het opstellen en ontwikkelen van normen al rekening gehouden met voorzorg. Dat geldt ook voor de in het Activiteitenbesluit neergelegde geluidsnormen.
9.03	De gemeente handelt in strijd met de Grondwet (artikelen 21 en 22). Inspreker:	In artikel 21 van de Grondwet is neergelegd dat de zorg van de overheid is gericht op de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en

	216, 221, 228, 235, 236, 237, 303, 319, 322	verbetering van het leefmilieu. En in artikel 22 van de Grondwet staat dat de overheid maatregelen treft ter bevordering van de volksgezondheid. Beide artikelen voorzien in een inspanningsplicht voor de overheid. De keuze om in Enschede ruimte te bieden voor windenergie is niet met deze bepalingen in strijd, omdat voorop staat dat er voor windturbines slechts plaats is, als voldaan kan worden aan wetgeving (die door de kamer al getoetst is op verenigbaarheid met de Grondwet). Ook wijzen we er in dit verband op dat de rechter in het Urgenda-arrest oordeelde dat klimaatmaatregelen behoren tot de zorgplicht van de overheid.
9.04	Klimaatverandering is van alle tijden en de mens heeft daar geen invloed op. Inspreker: 13, 74	Wij gaan uit van de noodzaak tot aanpak van klimaatverandering op basis van het nationale Klimaatakkoord, het Klimaatakkoord van Parijs en de daaraan ten grondslag liggende wetenschappelijke IPCC rapporten.
9.05	Landschappelijke waarden en ecologische impact moeten ten alle tijden meegenomen worden in afwegingen rondom opwek. Inspreker: 18	Dat is juist. Dit gebeurt dan ook.
9.06	Er wordt in de ontwerpvisie nauwelijks gesproken over risico's. Zijn er geen risico's, zoals bijvoorbeeld energienetwerk overbelasting, mogelijke gevolgschade bij windenergie, etc? Of ook als de gestelde op deze manier niet afdoende blijken te zijn, wat zijn dan de mogelijke stappen om dit alsnog te behalen? Inspreker: 19, 23, 298	Het klopt dat de Energievisie geen risicoparagraaf bevat. Maar de door u aangestipte onderwerpen komen wel degelijk aan de orde. Zo gaat hoofdstuk 3 in op het onderwerp stabiliteit van het energiesysteem, beschrijft hoofdstuk 8 de noodzaak van tussentijdse evaluatie en besteedt het milieu-effectrapport (bijlage 3 Energievisie) aandacht aan de

		risico's die samenhangen met het produceren van windenergie.
9.07	Hoe zal afbreuk aan woongenot door de energietransitie worden gecompenseerd? Compensatie van eventuele schade van plannen moet ten alle tijden een voorwaarde zijn voor ontwikkeling. Inspreker: 19, 23, 179, 180, 181, 182, 215, 221, 235	De voorgestelde beleidsregels voor zonne-energie bevatten allerlei waarborgen om aantasting van het woongenot en de recreatieve waarde van het landschap te voorkomen, zoals: - de voorwaarde dat verlies van ecologische en/of landschappelijke waarden moet in voldoende mate worden gecompenseerd (artikel 2); - de voorgeschreven strategieën bij landschappelijke inpassing van zonnevelden (artikel 3); - het voorgeschreven overleg met de omgeving (artikel 9). Met het voorgestelde beleid zet de gemeente bovendien in op een eerlijke verdeling van de lasten en de lusten. Bij een opgesteld vermogen van 2 MW of meer, is 50% eigendom voor de lokale omgeving het uitgangspunt. Het is niet uitgesloten dat een inwoner, ondanks de hiervoor genoemde waarborgen, door de realisatie van een energieproject niettemin schade lijdt. Als die situatie zich aandient en daarbij vast komt te staan dat de schade redelijkerwijs niet voor rekening van de aanvrager behoort te blijven en een tegemoetkoming in die schade anderszins niet voldoende is verzekerd, dan kan er bij het college van burgemeester en wethouders een verzoek om tegemoetkoming in die schade worden ingediend.
9.08	Deze inspreker wil graag met de gemeente in gesprek over mogelijkheden om de grond te gebruiken voor energieopwekking Insprekers: 40	Een medewerker van de gemeente zal met u contact opnemen.

9.09	Grootschalige opwek moet volgens de NOVI geclusterd worden. Enschede lijkt daarvoor, gelet op het beperkte windaanbod in de oostelijke gemeenten van Overijssel, niet het meest geschikt. In de visie ontbreekt een opgave van de rijks dan wel provinciale overheid van het aantal TJ dat Enschede tot 2030 zou moeten opwekken. Inspreker 206	Voor clustering valt inderdaad veel te zeggen. Grootschalige clustering van de productie van duurzame energie (door windmolens, eventueel in combinatie met zonnevelden) vermindert de ruimtelijke afwenteling en draagt bij aan kostenreductie. De provinciale en Rijksoverheid hebben daarvoor ook locaties aangewezen. De nationale klimaatdoelen kunnen daarmee echter niet gehaald worden. Daarom is bij het Klimaatakkoord afgesproken dat lokale overheden in regionaal verband zogenaamde energiestrategieën moeten opstellen. Ook voor Twente moet er een regionale Energiestrategie (RES) worden opgesteld. Bij de voorbereiding van de RES Twente heeft er een verkenning plaatsgevonden van locaties in Twente die geschikt zijn voor het grootschalig opwekken van energie. De resultaten van die studie zijn gebruikt als bouwsteen bij het opstellen van de concept-RES Twente en de Energievisie. De energieopgave voor Enschede is dus niet door het Rijk of de provincie opgelegd. Van de gemeente wordt verwacht dat zij daarover in regionaal verband afspraken maakt.
9.10	Klimaatverandering moet landelijk worden aangepakt Insprekers: 51	In het Klimaatakkoord wordt van regio's gevraagd om strategieën op te stellen, die leiden tot de productie van 35 TWh aan zonne- en windenergie in 2030. In 30 regio's worden op dit moment aan zogenaamde regionale energiestrategieën (RES'en) gewerkt. Met de Energievisie beogen we een invulling te geven aan datgene wat het Klimaatakkoord van gemeenten vraagt.
9.11	De druk op het landschap neemt nog verder toe, als er ook na 2030 nog zonne-	We kunnen inderdaad niet uitsluiten dat er in de periode 2030 – 2050

	en windprojecten in Enschede mogelijk gemaakt moeten worden. Zorg ervoor dat de Enschedese opgave ook op het IJsselmeer of de Noordzee mag worden gerealiseerd. Inspreker: 206 De Energievisie biedt geen perspectief voor het energietransitietraject na 2030. Inspreker: 308	nieuwe locaties voor het opwekken van zonne- en windenergie gevonden moeten worden. U stelt voor om die aanvullende opgave op water in te vullen. Een discussie daarover lijkt ons op dit moment weinig zinvol, omdat die periode nog ver voor ons ligt en om besluitvorming op nationaal niveau vraagt.
9.12	De focus moet niet liggen op opwek van energie, maar op de opslag van energie en energieneutraal bouwen. Menig woning is al energieneutraal dus focussen op opwek is verspilde moeite Inspreker: 52, 200	Uw stelling dat opslag van energie en energieneutraal bouwen belangrijk zijn, onderschrijven wij. Energieneutraal bouwen voorkomt dat de behoefte aan (hernieuwbare) energie door de bouw van het bouwwerk toeneemt. En opslag van energie wordt belangrijker naarmate ons energiesysteem steeds weerafhankelijker wordt. Maar we ook meer duurzame energie gaan produceren. Niet alleen om die gebouwen van energie te voorzien, die nog niet energieneutraal zijn, maar ook met het oog op de verduurzaming van onze bedrijven en de mobiliteitssector.
9.13	De energievisie is zo ruim opgezet dat het praktisch gezien mogelijk is om overal windmolens en zonnepanelen neer te leggen. Dat is op lang niet alle plekken een goed idee. Inspreker: 109, 265	Het is niet juist dat de Energievisie en de daarbij behorende beleidsregels voor zonne- en windenergie praktisch overal de plaatsing van zonnepanelen en windturbines mogelijk maakt. Zo wordt bijvoorbeeld de aanleg van zonnevelden binnen het Natuurnetwerk Nederland uitgesloten en zijn grote windturbines alleen toegestaan binnen een daarvoor aangewezen zoekgebied. En daar waar het voorgestelde beleid wel mogelijkheden biedt voor het opwekken van hernieuwbare elektriciteit, vindt dit plaats onder voorwaarden om ongewenste effecten zoveel mogelijk te voorkomen.

9.14	De kaarten waarop o.a. wind is aangemerkt zijn vaak onduidelijk en onleesbaar. Dit maakt het lastig om de impact van plannen goed in te schatten Inspreker: 179, 180, 181, 182, 233, 243 De kaarten waarop zon zijn ook onduidelijk, nu lijkt het net of onze woning recht in een zonneweide komt te liggen. Inspreker: 307	Het zoekgebied voor windenergie is inderdaad indicatief aangegeven. De (mogelijke) bouwlocatie van de windturbines is nog niet bepaald.
9.15	Focus op gebouwde omgeving, en industrie. En mobiliteit. Wij verwachten concrete doelstellingen. Er zijn vele oplossingen in het stedelijk gebied Inspreker: 201, 204, 206, 212, 224, 316	De gemeente wil met de Energievisie een bijdrage leveren aan de nationale klimaatdoelen. Onze focus ligt daarbij op het verminderen van de uitstoot aan koolstofdioxide (CO2) in de lucht. CO2 is immers het belangrijkste broeikas-gas. Om de uitstoot daarvan te verminderen, kiezen we voor een beleid dat resulteert in: - energiebesparing, - de overschakeling van fossiele naar duurzame bronnen van energie en - de opslag en vastlegging van CO2 in de bodem en gewassen.
9.16	Verplicht initiatiefnemers om bij overbelasting van het netwerk stroom duurzaam te laten opslaan (waterstof of accu). Inspreker: 299	Ons energiesysteem wordt door de energietransitie afhankelijker van het weer. Om vraag en aanbod onder alle omstandigheden op elkaar af te stemmen, moet ons energiesysteem flexibeler worden. Dat kan op verschillende manieren: door de opslag van elektriciteit in batterijen, door de productie van waterstof, door de beïnvloeding van de vraag naar elektriciteit (via zogenaamde smartgrids), door regelbare productie en door uitwisseling van elektriciteit met het buitenland. Deze oplossingsrichtingen moeten voor een belangrijk deel nog worden

		uitgewerkt en geconcretiseerd, voordat ze op grote schaal kunnen worden geïmplementeerd. Een verplichting aan initiatiefnemers is om die reden op dit moment niet aan de orde.
9.17	In de Eschmarke lopen we qua projecten al voor op het stedelijke gebied en alle andere buurtschappen. Nóg meer doen is niet mogelijk. Inspreker: 201, 204, 210, 224	In de Eschmarke wordt op dit moment een zonneveld aangelegd van 15 hectare en bij de Raad van State loopt er nog beroep tegen een eerder afgegeven omgevingsvergunning, die voorziet in drie wat kleinere zonnevelden met een oppervlakte van in totaal 12 hectare. Dat is een substantiële bijdrage aan de stedelijke doelstelling, maar daarmee staat wat ons betreft niet vast dat er in de Eschmarke niets meer mogelijk zou zijn.
9.18	Ik maak mij zorgen over de leefbaarheid van mens en dier in de Eschmarke, vanwege de geplande zonnevelden en windturbines in combinatie met de al bestaande hoogspanningsmasten en snelwegen. Inspreker 207, 210	Wij hebben er bij de afgifte van omgevingsvergunningen voor zonnevelden in de Eschmarke op toegezien dat de daar geplande zonnevelden ruimtelijk goed worden ingepast, zodat er voor mens en dier een prettig verblijfsklimaat resteert. De Energievisie voorziet niet in de bouw van grote windturbines in de Eschmarke.
9.19	Er moeten geen zonneparken en windmolens komen in een landschap van hoge kwaliteit en men moet de voedselproduktie in stand houden. Gaat om zonneweides en 5 windmolens in de Eschmarke (op gebied rond Lappenpad). Inspreker: 252	In de Beleidsregels zonne-energie hebben we de mogelijkheden voor de aanleg van een zonneveld afhankelijk gemaakt van de kwaliteit van het landschap. Daarbij geldt dat er binnen gebieden met een hoge landschappelijke kwaliteit minder mogelijkheden bestaan voor de aanleg van een zonneveld, dan in gebieden met een basiskwaliteit. En als het tot de aanleg van een zonneveld komt, dan worden er in gebieden met een hoge of zeer hoge kwaliteit, strengere eisen gesteld aan de landschappelijke inpassing van dat zonneveld. Nederland heeft de afgelopen decennia geleerd om landbouwproducten tegen

		lage kosten te produceren. Dat heeft er toe geleid dat Nederland zich, na de Verenigde Staten, de grootste landbouwexporteur ter wereld mag noemen. Voor voedselproductie zal er nu en in de toekomst voldoende ruimte over moeten blijven. Noodzaak om de op een na grootste landbouwexporteur te zijn, is er niet. We realiseren ons overigens wel dat het Rijk aan de landbouwsector vraagt om meer circulair te worden en dat ook daarvoor ruimte nodig is. De Energievisie voorziet niet in de bouw van windturbines in de Eschmarke.
9.20	Volledig energieneutraal in 2050 is niet mogelijk, stel een reële doelstelling op. Insprekers 201, 204, 224, 242, 255, 305 Ook met reële regionale samenwerking (gemeenten met meer buitengebied moeten meer doen) Inspreker: 254, 305	Enschede wil in 2050 klimaatneutraal zijn. In de Energievisie constateren we echter dat het onwaarschijnlijk is, is dat Enschede die doelstelling op eigen kracht bereikt. Enschede kent namelijk een groot energieverbruik en beschikt over beperkte mogelijkheden om op een duurzame wijze in haar eigen energiebehoefte te voorzien, dan wel de uitstoot aan CO2 bij de verbranding van fossiele brandstoffen af te vangen en op slaan, of vast te leggen in bomen, struiken of gewassen. Klimaatneutraliteit kunnen we dus alleen bereiken door samen te werken met anderen, als onderdeel van een groter geheel.
9.21	De Energievisie is sterk procedureel en juridisch ingestoken. Er ontbreekt: - uitvoering en realisatie; - noodzakelijke samenwerking met partijen in de samenleving. Mogelijkheden voor verbetering: - Benoem en betrek partijen en bewoners, zoals Coöperatie Enschede Energie (CEE). - Maak de visie uitvoeringsgericht. - Lokaal eigendom goed borgen.	Uw reactie bevat een aantal rake observaties. Het klopt dat de Energievisie nog geen uitvoeringsprogramma bevat. In hoofdstuk 8 van de Energievisie constateren we dat de omvang en complexiteit van de opgave en de noodzaak tot coördinatie vragen om een programmatische aanpak en een uitvoeringsprogramma. Ook uw stelling dat de realisatie van de beleidsdoelen om samenwerking met

	- Betrek inwoners nog beter, en faciliteer dat. - Zie CEE als volwaardige partner - Zet groene leges in voor realisatie zonneprojecten - Versnel gemeentelijke besluitvorming Inspreker: 202	partijen uit de samenleving vraagt, onderschrijven we van harte. In de Energievisie wordt dit ook op verschillende plekken benoemd. Voor zover daarover bij u nog twijfels mochten bestaan: wij zien CEE als volwaardige partner. En wij zijn ons er ook van bewust dat het tempo van de gemeentelijke besluitvorming omhoog moet. En we gaan er vanuit dat het tempo ook omhoog kan, als de gemeenteraad overgaat tot de vaststelling van de Energievisie en de beleidsregels voor zonne- en windenergie. Het betrekken van inwoners bij de voorbereiding van energieprojecten is mensenwerk en moet in de praktijk gestalte krijgen, maar we hebben niettemin gemeend daar in de beleidsregels voor zonne- en windenergie eisen aan te moeten stellen. Dit schept niet alleen duidelijkheid richting de initiatiefnemers, maar ook richting inwoners. We denken lokaal eigendom –binnen de gegeven randvoorwaarden- goed in de beleidsregels te hebben verankerd. Zie ook het antwoord onder 8.08. In uw reactie bepleit u de uitsluiting van buitenlandse partijen bij de uitvoering van energieprojecten. Ook noemt u de oprichting van nieuwe coöperaties ongewenst. Wij hebben begrip voor dit soort geluiden, maar stellen tegelijkertijd vast dat het eerste punt strijdig is met de Europese regels inzake het vrij verkeer van diensten en het tweede punt met het beginsel van contractsvrijheid. Enkele jaren geleden was de gemeente Enschede één van de eerste gemeenten

		die haar legesverordening vergroende. Daarmee hebben we fraaie resulaten geboekt. De budgetten die we daarvoor ter beschikking stelden, waren echter echter vrij snel uitgeput. Om die reden zijn we in Enschede, vooruitlopend op de invoering van de zogenaamde BENG-normen per januari 2021, van groene leges overgestapt op de groene norm: verlaagde energieprestatiecoëfficiënt voor woningen. Ook hiermee hebben we veel inwoners/ondernemers tot duurzaam gedrag aan kunnen zetten. In uw pleidooi zien we nu geen aanleiding om het stelsel van groene leges opnieuw in te voeren. Met het oog op de Omgevingswet, die naar verluidt op 1 januari 2022 zal worden ingevoerd, kijken we op dit moment wel naar het kostenverhaal voor onze diensten. We sluiten niet uit dat de gemeenteraad, te zijner tijd met uw pleidooi nog in gedachten, daarbij toch nog tot een maatwerkoplossing voor energieprojecten komt.
9.22	Er mist een concrete aanpak vanaf nu. Gemeente wacht te veel af. Inspreker 212, 308, 309, 316	Dat klopt. In hoofdstuk 8 van de Energievisie constateren we dat de omvang en complexiteit van de opgave en de noodzaak tot coördinatie vragen om een programmatische aanpak en een uitvoeringsprogramma.
9.23	Geef zelf het goede voorbeeld: de Gemeente moet een voorbeeldrol innemen. Inspreker: 202, 321	De gemeente is zich van haar voorbeeldrol bewust. We willen daar onder meer een invulling aan geven met de verduurzaming van ons eigen vastgoed en wagenpark.
9.24	Accepteer dat het streven naar volledig energieneutraal in 2050 niet haalbaar is, en stel een reële doelstelling op, wek lokaal energie op waar het gebruikt wordt, of koop elders in, maar bescherm het kleine buitengebied van Enschede. Kijk eerst naar oplossingen in het stedelijke gebied.	Zie antwoord 9.20 over de doelstelling. De weg naar LED-armaturen hebben we in Enschede al ingezet. Maar we nemen wel wat meer tijd om alle lantaarnpalen van LED-armaturen te voorzien. Die keuze is enerzijds door financiële overwegingen ingegeven (binnen 5 jaar

	Voor de gemeentelijke/overheids bedrijfsvoering stelt inspreker o.a. voor: - Minimaal 80% van het gemeentelijke vastgoed is in 2030 voorzien van zonnepanelen. - Uiterlijk in 2023 is de volledige openbare ruimte in het volledige stedelijk gebied onderzocht op geschiktheid voor de opwek van duurzame energie. (incl. openbare gebieden, en parkeerplaatsen) - Alle lantaarnpalen in de Gem. Enschede zijn in 2025 voorzien van LED-verlichting. - Emissieloos openbaar vervoer, waarbij de energie van de bussen opgewekt wordt bij de (nachtelijke) stalling. (Stroom niet betrekken van bijv. windmolens of zonnevelden in het buitengebied!) - een tankstation voor waterstof (beschikbaar in 2024). - Energie neutrale afvalwaterverwerking. Inspreker: 242	alles afschrijven is financieel niet haalbaar), maar wordt door ons vanuit een ander perspectief, namelijk die van de circulaire economie, eveneens afgewezen. Het gemeentelijke vastgoed willen we in 2040 energieneutraal en aardgasvrij hebben. Voor ons eigen wagenpark geldt dat dat in 2030 geheel duurzaam (elektrisch) moet zijn. Zoals in hoofdstuk mobiliteit te lezen is zetten wij in op emissieloos openbaar vervoer en de realisatie van een waterstoftankstation. Wij vinden het belangrijk dat de energie die hiervoor nodig is duurzaam wordt opgewekt. De praktische uitvoering hiervan wordt later bepaald. Het waterschap Vechtstromen zet al in op een energie neutrale toekomst. In dat kader vergisten zij slib, waaruit biogas wordt gevormd. Dit biogas wordt gebruikt als brandstof voor de warmte-kracht-installatie die elektriciteit opwekt. Dit wordt geleverd aan de rioolwaterzuiveringsinstallatie die voor een belangrijk deel op deze stroom draait. En dit zal de komende jaren, door zonnepanelen toe te voegen, alleen maar een grotere vlucht krijgen. Het waterschap Vechtstromen wil in 2025 energieneutraal zijn.
9.25	De visie biedt weinig houvast als je zoekt naar heldere voorwaarden waaraan ontwikkelingen moeten voldoen. Ook is er te weinig aandacht voor efficiëntie van een installatie. Inspreker 308	Die voorwaarden hebben we een plek gegeven in de beleidsregels voor zonne- en windenergie. In uw reactie beschrijft u terecht dat de productie van windenergie in verschillende opzichten efficiënter is, dan de productie van zonne-energie. Tegelijkertijd constateren we dat er, gelet op de kaderstellende besluiten van de raad en de aanwezige juridische beperkingen, maar weinig

		mogelijkheden zijn om in Enschede windenergie op te wekken.
9.26	Hoe verhoudt de groeiambitie van de stad zich tot het beperken van energiegebruik. Er komt een moment waarop een beperkt medegebruik van het landelijk gebied voor het opwekken van energie overgaat in een groene kolonisatie van het buitengebied. Wanneer wordt die grens bereikt? Inspreker: 206	Als Enschede groeit, dan zal dat duurzaam moeten gebeuren. In de Energievisie stellen we ons ten doel het aandeel hernieuwbare energie in de periode 2021 – 2030 met tenminste 8 procent uit te breiden. Daarvoor zijn zowel in het stedelijk als in het landelijk gebied maatregelen voor nodig. We gaan er vanuit dat het landelijk gebied daar in deze periode met (tenminste) 120 hectare aan zonnevelden en de bouw van 2 windturbines aan moet bijdragen. Het landelijk gebied heeft een oppervlakte van circa 10.000 hectare. We kunnen niet anders concluderen dan dat er van een groene kolonisatie van het buitengebied nog lang geen sprake is, ook niet als daarbij in de overweging wordt betrokken dat er op de Boeldershoek al 2 zonevelden aanwezig zijn, met een gezamenlijke oppervlakte van 24 hectare.
9.27	We missen iets over opslag, inzet lege zoutcavernes? Inspreker 206	Onder invloed van de energietransitie wordt de productie van elektriciteit weersafhankelijk. Om vraag en aanbod onder alle omstandigheden op elkaar af te stemmen, moet ons energie-systeem flexibeler worden. Dat kan op verschillende manieren: door de opslag \van elektriciteit in batterijen, door de productie van waterstof, door de beïnvloeding van de vraag naar elektriciteit (via zogenaamde smart grids), door regelbare productie en door uitwisseling van elektriciteit met het buitenland. In de gemeente Enschede zijn zoutcavernes aanwezig die volgens onderzoek door TNO

		mogelijk geschikt zijn voor energieopslag in de vorm van perslucht en waterstof. Voor zover ons bekend, zijn de cavernes van Nouryon in Enschede en Hengelo door hun relatief geringe diepte en hun vorm niet geschikt om gassen of perslucht in op te slaan. Het is bovendien niet waarschijnlijk dat deze technieken in 2030 toegepast kunnen worden in combinatie met de zoutcavernes in de gemeente Enschede.
9.28	Te leveren prestaties moeten SMART worden beschreven. Inspreker: 212, 308, 316	De Energievisie beschrijft de beoogde aanpak op hoofdlijnen. Het daarop gebaseerde uitvoeringsprogramma zal de te leveren prestaties concreter en specifieker formuleren.
9.29	De capaciteit van het elektriciteitsnet is een bedreiging. Hoe denkt de gemeente om te gaan met de afhankelijkheid van Enexis? Inspreker: 212, 316	Het klopt dat het elektriciteitsnet in zijn huidige staat niet is berekend op de voornemens zoals die zijn uitgewerkt in de Energievisie. Pijler 3.3 van de Energievisie beschrijft hoe we daar mee om denken te gaan.
9.30	Hoe gaat het met onze elektriciteitsvoorziening als het niet waait en er geen zon is? Inspreker: 222	Onder invloed van de energietransitie wordt de productie van elektriciteit weersafhankelijk. Om vraag en aanbod onder alle omstandigheden op elkaar af te stemmen, moet ons energiesy-steem flexibeler worden. Dat kan op verschillende manieren: door de opslag van elektriciteit in batterijen, door de productie van waterstof, door de beïnvloeding van de vraag naar elektriciteit (via zogenaamde smart grids), door regelbare productie en door uitwisseling van elektriciteit met het buitenland.
9.31	In de nota staat: we plegen geen inzet als er geen middelen beschikbaar zijn. Wat moeten we daarvan denken? Waarom kunnen er wel grote budgetten naar het vliegveld? Inspreker:	Met de Energievisie geven we een lokale invulling aan datgene wat het Klimaatakkoord van gemeenten vraagt. De uitvoering van de Energievisie brengt extra taken en daarmee ook kosten voor de gemeente met zich mee. We schatten in dat het daarbij om circa 4

	309	miljoen euro in 2022 gaat en dat dit bedrag in de aanloop naar 2030 zal oplopen tot 7 á 10 miljoen euro. Dat geld is er nu (nog) niet. De zin waaraan u refereert, moet in deze context gelezen worden. Het VNG heeft het Rijk erop gewezen dat gemeenten graag bereid zijn om tot uitvoering van het Klimaatakkoord over te gaan, maar dat ze voor die extra taken wel gecompenseerd moeten worden. Daarvoor ligt er inmiddels een voorstel van de Raad voor het openbaar bestuur bij het Kabinet. We zijn daarom optimistisch over de kans dat de middelen die nodig zijn voor de uitvoering van de Energievisie alsnog beschikbaar komen.
9.32	De Gemeente Enschede behartigt niet belangen van haar inwoners, maar die van haarzelf en energiereuzen als Pure Energie. Inspreker: 235	De gemeente Enschede beschouwt de opwarming van de aarde als een bedreiging voor de mensheid. En zij staat daarin, gelet bijvoorbeeld op het aantal landen dat het Klimaatakkoord van Parijs hebben getekend, bepaald niet alleen. We realiseren ons echter ook dat de maatregelen die we voorstellen ingrijpend zijn en, hoe zorgvuldig we daarbij ook te werk gaan, de belangen van onze inwoners kunnen raken. Wat we met de Energievisie in het algemeen en de beleidsregels voor zonne- en windenergie in het bijzonder hebben willen bereiken dat is dat: - hinder/overlast voor inwoners zoveel mogelijk wordt voorkomen; - inwoners betrokken worden bij de ontwikkeling van plannen; - er voor inwoners ook een mogelijkheid bestaat om financieel te profiteren van energieprojecten die in de nabije omgeving worden ontwikkeld.

9.33	De gemeentelijke ambities voor 2030 (Enschede energieneutraal) reiken verder dan Rijksoverheid van haar vraagt. Inspreker: 235	In de Energievisie stellen we ons ten doel het aandeel hernieuwbare energie in de periode 2021 – 2030 met tenminste 8 procent uit te breiden. En in 2050 willen we klimaatneutraal zijn. Met die doelstelling sluiten we aan de doelen, zoals die op nationaal en Europees niveau zijn vastgesteld.
9.34	De gemeente heeft de torenhoge ambitie om in 2030 klimaatneutraal te zijn. Dat hoeft niet van provincie of rijk. Insprekers: 216, 219, 221, 235	Zie het antwoord onder 9.20. We richten ons op klimaatneutraliteit per 2050.
9.35	De toepassing van de beleidsregels voor zon en wind zouden 'borg staan' voor zorgvuldige locatiekeuze en goede ruimtelijke inpassing. Deze mening delen insprekers niet. Inspreker: 146	De keuzes die in de beleidsregels zijn gemaakt zonder onder meer terug te voeren op onderzoek en studies. De gemeente is zorgvuldig te werk gegaan bij het opstellen van deze beleidskaders.
9.36	Energievisie beschrijft contraproductieve maatregelen in de strijd tegen de klimaatverandering: - Plantaardige oliën gebruiken als brandstof in verbrandingsmotoren. - Het kappen van bomen. - Het transporteren van energie of energiedragers over grote afstanden als lokaal voldoende energie beschikbaar is omdat zo aanzienlijke transportverliezen optreden. - Vergroting van de veestapel. - Tegengaan van het verstrekken van voorbehoedmiddelen. Een efficiënt en effectief en betaalbaar alternatief voor burgers in de strijd tegen de klimaatverandering bestaat uit: - De uitkeringen en lonen zodanig te verhogen dat mensen hun leven ervaren als leven en niet als overleven. - Energiebesparing	U meldt uw reactie aan als zienswijze op de RES. Maar aangezien het ontwerp energievisie en niet de ontwerp-RES ter inzage heeft gelegen gaan wij er van uit dat uw zienswijze de energievisie Enschede betreft. U stelt dat de doelstellingen van de RES - een bijdrage leveren aan de strijd tegen de klimaatverandering - onbereikbaar is. U onderbouwt dit door verschillende data en bronnen. Wij hebben uw onderbouwing met veel interesse gelezen maar zijn van mening dat wij – net als alle andere ondertekenaars van het Klimaatakkoord (zie alinea hieronder) - onze bijdrage moeten leveren aan de gemaakte afspraken. U noemt een aantal contraproductieve maatregelen in de strijd tegen de klimaatverandering. Wij constateren dat deze opsomming niet raakt aan de inhoud van de ontwerp- energievisie.

	- Energiebelasting voor burgers en bedrijfsleven per kWH gelijk te stellen. - Isoleren van woningen en gebouwen. - Vleesbelasting invoeren. - Veestapel aanpassen aan nationale behoefte. - Vastrecht warmte, kou, water, gas en elektriciteit afschaffen. - Waterstofgas door het aangepaste aardgasnet laten stromen. Inspreker: 247	Ook noemt u een aantal alternatieven voor burgers in de strijd tegen de klimaatverandering. Ook hiervan betreft een deel maatregelen die buiten de invloedsfeer van de lokale overheid te boven gaan. Voor wat betreft uw ideeën over energiebesparing en isolatie van woningen en gebouwen verwijs ik u graag naar de transitievisie warmte, die na de zomer ter inzage zal worden gelegd. Op de buitengewone algemene ledenvergadering van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) van 29 november 2019 heeft een overgrote meerderheid van de gemeenten, waaronder ook de gemeente Enschede, ingestemd met het Klimaatakkoord. De nu voorliggende Enschedese Energievisie geeft voor een belangrijk deel invulling aan de verplichtingen die voor de gemeente uit het Klimaatakkoord voorvloeien binnen de diverse sectoren. Hoewel er ook nog verschillende andere thema's en maatregelen aan bestrijding van klimaatverandering verbonden kunnen zijn ligt daarin niet de eerste verantwoordelijkheid van de gemeente Enschede om zich daarin te begeven in het kader van de Energievisie en houden wij vast aan de invulling van de primaire gemeentelijke opgaven volgens het Klimaatakkoord.
9.37	Er moet meer energie op een duurzame manier worden opgewekt. Zorg daarbij wel voor voldoende rendement en zorg ervoor dat dit niet ten koste gaat van een goed woon- en leefklimaat. Inspreker: 248, 249, 254, 255, 256, 285	Goed om te lezen dat u met ons van mening bent dat er meer duurzame energie moet worden opgewekt. En onze inzet zal er inderdaad op zijn gericht om dat zo min mogelijk ten koste te laten gaan van een goed woon- en leefklimaat. Helemaal voorkomen dat er individuele belangen worden geraakt, is helaas niet mogelijk. Daarvoor is de opgave te omvangrijk.

9.38	De intenties uit de Energievisie lijken niet onredelijk, maar de juridische vertaling is onvoldoende en biedt geen borging. Het lijkt erop dat de Energievisie een verhaal voor de bühne is. Ondertussen wordt wel de wind- en zonlobby in de kaart gespeeld. Inspreker: 246	Fijn dat u in ieder geval de intenties uit de Energievisie onderschrijft. De juridische vertaling vindt u onvoldoende. Daarbij wijst u onder meer op: 1. de wijze waarop in de beleidsregels voor zonne-energie vorm wordt gegeven aan de zonneladder; 2. dat de beleidsregels voor zonne-energie te veel mogelijkheden bieden voor de aanleg van zonnevelden in gebieden met een hoge of zeer hoge kwaliteit. De aanwijzing van voorkeurlocaties impliceert inderdaad geen volgtijdelijkheid. De voorkeur voor deze locaties sluit het gebruik van andere, in de groene ruimte gelegen locaties niet uit. Overnemen van uw suggestie zou tot een onaanvaardbare vertraging leiden bij de uitbreiding van de productiecapaciteit voor duurzame energie in Enschede. De zonneladder is richtinggevend, niet leidend. De gemeenteraad heeft dit willen benadrukken, toen hij 7 september 2020 het amendement 'Realiseren minimale ambitie duurzame energie per 2022' aannam. De voorkeur voor de benutting van de in artikel 1 genoemde locaties komt tot uitdrukking in stimuleringsbeleid, zoals dat in pijler 4.1 van de Energievisie is beschreven. Aan het tweede punt dat u aanvoert ligt een geschil van opvatting ten grondslag over de ruimte die aan de productie van zonne-energie kan worden geboden in gebieden met een hoge tot zeer hoge kwaliteit. Ons inziens kan daar wel degelijk ruimte voor worden geboden en borgen de beleidsregels (en de daarin voorgeschreven landschapsstrategieën) in voldoende mate dat de realisatie van projecten in die gebieden per saldo tot een toename

		van de landschappelijke en natuurlijke waarden van het landschap leiden.
9.39	De afbeelding op pag. 27 wekt ten onrechte de indruk dat het Klimaatakkoord een techniekkeuze aan gemeente oplegt. In werkelijkheid is het Klimaatakkoord techniekvrij en gericht op de meest effectieve bijdrage aan de emissiereductie. Inspreker: 249, 254, 255, 256, 285	Dit is correct.
9.40	Particuliere opwekking en de opwekking van Twence moet worden meegeteld met bij de doelen van 2030 Insprekers: 11, 15, 21, 24, 25, 27, 28, 32, 35, 36, 37, 41, 43, 44, 49, 50, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 66, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 87, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 183, 197, 217, 218, 223, 238, 259, 262, 264, 275, 282, 284, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 329, 330, 331, 332, 333	In de Energievisie staat dat de gemeente Enschede in de periode 2021 – 2030 een toename van het aandeel hernieuwbare energie in het totale energieverbruik nastreeft van 8 procent. Bij die realisatie van die doelstelling telt ook de elektriciteit mee die wordt geproduceerd met zonnepanelen op (particuliere) daken. De door Twence geproduceerde energie telt ook mee, naar rato van ons aandeel in het aandelenkapitaal van Twence (24,2 procent).
9.41	Kerncentrales zijn een bijzonder slecht idee daarom moet het college negatief antwoorden op de vraag van adviesbureau KPMG over een kerncentrale binnen de gemeentegrenzen. Kernenergie is niet groen/duurzaam en heeft tal van problemen Inspreker: 263, 304, 335, 336, 337	Wij hebben kennisgenomen van de brief van de minister van EKZ van 11 februari 2021 (Kamerstukken II vergaderjaar 2020-2021, 32645,nr.94) waarin de start van de marktconsulatie kernenergie is aangekondigd en een opdracht daartoe gegeven aan KPMG. Wij hebben tot nog toe echter van KPMG noch anderszins een concreet verzoek ontvangen waarin de gemeente Enschede is gevraagd naar de belangstelling voor realisering van een kerncentrale. Voor ons standpunt omtrent kernenergie verwijzen wij naar

		ons antwoord op zienswijzereactie nummer 2.01 onder f. Ten overvloede wijzen wij er ook nog op dat de realisering van een kerncentrale ter plaatse veel planologisch in te passen industrieel ruimtebeslag én de aanwezigheid van een grote hoeveelheid koelwater vereist. Omstandigheden die voor de realisering van kernenergie in de gemeente Enschede problematisch zijn.
9.42	Maak opwek duurzame energie mogelijk op plekken waar de grootste vraag is. Dus rand van de stad en bij industriegebieden Inspreker: 254	Vanuit een oogpunt van systeemefficiëntie bezien zijn dit inderdaad goede locaties. Bij de keuzes die we in de Energievisie en de beleidsregels voor zonne- en windenergie hebben gemaakt, hebben we echter ook andere factoren in ogenschouw genomen, zoals de kwaliteit van het landschap en eerdere besluiten van de gemeenteraad.
9.43	Opwekken van elektriciteit vooral in zuidwestelijke deel. Onevenredig zware lasten, ook in relatie tot het verbruik van dat gebied. Inspreker 291	De mogelijkheden voor het opwekken van duurzame energie verschillen per stadsdeel. De gemeente heeft daarmee bij ontwikkeling van de beleidsregels voor zonne- en windenergie rekening gehouden. De keuze voor de windturbinelocaties langs de N18 is terug te voeren op planologische overwegingen en bestuurlijke afwegingen (in het bijzonder het raadsbesluit van 10 december 2018).
9.44	Enschede zuid wordt onevenredig veel belast met de lasten die de gemeente moet dragen Inspreker 227, 274,	Zie het antwoord onder 9.43
9.45	Nu worden mensen - die vaak zelf al energievoorzienend - zijn opgezadeld met velden en windmolens voor grote industrie als de Grolsch waar nog geen paneel op het dak te vinden is. Inspreker	Niet alleen de industrie maar ook de gebouwde omgeving en -in toenemende mate- de sector mobiliteit kennen een grote elektriciteitsbehoefte. Voor de goede orde merken we op dat er bij Grolsch inderdaad nog geen

	291	zonnepanelen op het dak liggen, maar Grolsch is de mogelijkheden daarvoor wel aan het onderzoeken.
9.46	We moeten meer inzetten op energiebesparing en opslag. Inspreker 106, 291, 321	We merken op dat energiebesparing een belangrijk onderdeel uitmaakt van het maatregelenpakket waarin de Energievisie voorziet. Ons energiesysteem wordt door de energietransitie afhankelijker van het weer. Om vraag en aanbod onder alle omstandigheden op elkaar af te stemmen, moet ons energiesysteem flexibeler worden. Dat kan op verschillende manieren: door de opslag van elektriciteit in batterijen, door de productie van waterstof, door de beïnvloeding van de vraag naar elektriciteit (via zogenaamde smartgrids), door regelbare productie en door uitwisseling van elektriciteit met het buitenland.
9.47	Hoe wordt ervoor gezorgd dat de GvO's die op het grondgebied van Enschede worden 'verdiend' ook ten gunste blijven komen van de inwoners van de gemeente Enschede? Inspreker: 299	Energieleveranciers kunnen via Garanties van Oorsprong bewijzen dat (een deel van) hun energie afkomstig is van hernieuwbare energiebronnen. Hiermee kunnen contracten worden gesloten voor de levering van duurzame energie. GvO's spelen geen rol in de relatie tussen een energieproducent en de omgeving waarin de energie wordt opgewekt.
9.48	De impact van de energievisie is dat wij als bewoners van het buitengebied ernstig en voor lange tijd geschaad worden in ons woongenot en dat de natuur en landschappelijke waarden worden aangetast. Inspreker 306	We realiseren ons dat de maatregelen die we voorstellen ingrijpend zijn en, hoe zorgvuldig we daarbij ook te werk gaan, de belangen van onze inwoners kunnen raken. Wat we met de Energievisie in het algemeen en de beleidsregels voor zonne- en windenergie in het bijzonder hebben willen bereiken dat is dat:

		- hinder/overlast voor inwoners zoveel mogelijk wordt voorkomen; - inwoners betrokken worden bij de ontwikkeling van plannen; - er voor inwoners ook een mogelijkheid bestaat om financieel te profiteren van energieprojecten die in de nabije omgeving worden ontwikkeld. -
9.49	Bij de inpassing van hernieuwbare opwek in het landschap moet een zorgvuldige belangenafweging plaatsvinden. De Visie Landelijk Gebied met daarin de Gebiedsaanpak moet daarin leidend zijn. Inspreker: 305	De Visie landelijk gebied en de Energievisie zijn tegelijkertijd ontwikkeld. Dit bood de mogelijkheid om de inhoud van beide visies goed op elkaar af te stemmen. Initiatieven voor het opwekken van hernieuwbare elektriciteit moeten worden getoetst aan de beleidsregels voor zonne- en windenergie, met inbegrip van de daarin opgenomen gebiedsgerichte aanpak, die ook in de Visie landelijk gebied wordt beschreven.
9.50	De keus kan niet zijn of zon of wind, de vraag aan bewoners is meer welke vorm in de directe omgeving wordt geaccepteerd. Dit met een prijskaartje erbij. Burger zal de consequenties van de keus in eigen portemonnee moeten voelen en accepteren. Inspreker: 308	Windenergie is op dit moment één van de meest kosteneffectieve vormen van de productie van duurzame energie. Voor de meerkosten van alternatieven (zoals ook die van zonne-energie) draait de samenleving in zijn geheel op en worden via de energierekening of belastingheffing weer zichtbaar. Vanwege (oa) dit collectieve belang vraagt de samenstelling van de energiemix om een weging door de overheid. We delen uw opvatting dat dit aspect beter onder het voetlicht moet worden gebracht.
9.51	We doen het samen...klinkt mooi, maar gaat alleen lukken met sturing van bovenaf. Gemeente moet proactief zijn. Niet afwachten ga PPS aan. Inspreker: 309	Dit standpunt onderschrijven wij. En dat kan inderdaad uitmonden in PPS-achtige constructies.

9.52	- Stimuleer ontwikkeling van energiedragers; - Werk samen in Euregionaal verband. Inspreker: 305	In het Factsheet Innovatie bij de Energievisie is een onderscheid gemaakt tussen hernieuwbare energiebronnen enerzijds en energiedragers voor onder meer voor transport en opslag anderzijds. De Energievisie richt zich op de eerste plaats op het vergroten van het opwekken van energie met de meest kansrijke hernieuwbare bronnen. Echter ook energiedragers voor transport en opslag zoals waterstof hebben onze aandacht. Wat dit laatste betreft zijn nog veel technologische innovaties en efficiency verbeteringen nodig die niet in de eerste plaats tot een gemeentelijke beleidsinspanning behoren maar die wij wel willen en kunnen stimuleren. In Euregionaal verband werken wij samen in de Euregio die een nieuwe Euregio Strategie 2030 heeft ontworpen waarin duurzame ruimtelijke ontwikkeling met een euregionaal energieconcept een belangrijk pijler is. In de loop van 2021 worden op basis hiervan de verdere werkprogramma's ontwikkeld.
9.53	Het blijkt dat de projecten/ velden/molens vaak na oplevering en installatie worden doorverkocht aan buitenlandse, Chinese, investeerders. Daarmee verdwijnt er veel geld naar buiten de 'BV Nederland' en zijn we ook geen baas meer in eigen land of gemeente. Hou hiermee bij de vergunningverlening rekening door maatregelen te treffen in de voorwaarden. Daarnaast zouden we graag zien dat de SDE++ beschikking op naam gesteld wordt en niet overdraagbaar is aan een derde partij; dat de rijksbijdrage alleen betaald wordt aan de initiële aanvragers van de subsidie.	In de Omgevingsvergunning kunnen wij dit onderwerp niet regelen. Uw suggesties ten aanzien van de SDE++-subsidie hebben wij in overweging gegeven aan de Rijksdienst voor ondernemend Nederland.

	Inspreker: 311	
9.54	Ik wens een nulmeting en onafhankelijke notariële waardebepaling van mijn eigendommen voorafgaand aan de mogelijke realisatie van opwekking van duurzame energie, mochten deze plannen ooit navolging krijgen. Inspreker: 242, 320, 324	De Wet ruimtelijke ordening voorziet in een regeling voor de tegemoetkoming bij schade door planologische beslissingen. Deze regeling is verder uitgewerkt in het Besluit ruimtelijke ordening. Verzoeken om tegemoetkoming bij schade worden in voorkomende gevallen conform deze regels gehandeld.
9.55	Mijn idee voor de energietransitie: - zon op dak en alleen op land als strikt noodzakelijk; - geen windmolens; - wel geothermie; - zonneboilers/opslag van warm water; - opslag is het belangrijkste; - beprijzing van CO2. Verder moeten we meer investeren in wetenschap, cultuur en gezondheid recyclen, i.p.v. subsidies geven aan bedrijven die niet duurzaam wensen te werken. Inspreker: 323	Fijn dat u de tijd genomen heeft om uw visie met ons te delen. In de Energievisie hebben wij echter andere accenten gelegd in ons beleid. Voor de daaraan ten grondslag liggende overwegingen verwijzen wij u kortheidshalve naar de hoofdstukken 1,2 en 3 van de Energievisie. Verder wijzen wij u op de antwoorden die in dit verslag zijn gegeven bij punt: - 2.01 (algemeen en onder n in het bijzonder); - 2.23. Verder merken wij op dat de Rijksoverheid al een CO2-heffing in het leven heeft geroepen.
9.56	Inspreker raadt de gemeente aan om de omgeving te laten bepalen hoe het gebiedsfonds wordt besteed. Inspreker: 315	De Visie landelijk gebied geeft aan voor welk type maatregelen de middelen van het Fonds landelijk gebied kunnen worden besteed. Veelal zal bij de inzet van de middelen overleg plaatsvinden met de betrokkenen.
9.57	Waarom krijgen landgoederen een aparte vermelding vwb bijdrage aan beheer en onderhoud in de visie? Het zou niet uit moeten maken of het om een landgoed, agrarisch bedrijf of particulier gaat Inspreker: ??	De ontwikkeling en exploitatie van een energieproject staat uiteraard niet alleen open voor landgoedeigenaren. Dat in de beleidsregels specifiek aan deze doelgroep wordt gerefereerd houdt verband met het feit dat beheer en instandhouding van landgoederen niet zelden een grote financiële inspanning vragen en dat de

		opbrengsten uit een energieproject daaraan kunnen bijdragen.
9.58	Voor afdracht aan omgevingsfonds wordt verwezen naar het genoemde bedrag in de Gedragscode Wind op land. Inspreker: 277	Wij zijn voornemens initiatiefnemers voor de bouw van een windturbine te verplichten tot een afdracht aan een landschapsfonds. Daarbij zullen we aansluiting zoeken bij de regeling in de Gedragscode Wind op land.
9.59	Twente produceert in 2030 ca. 1,5 TWh aan hernieuwbare elektriciteit, Enschede draagt hieraan ca. 193 GWh bij. Dat betekent dat Enschede ca. 13% van de opgave voor haar rekening neemt, terwijl Enschede ca. 25% van de inwoners van Twente heeft (160.000/620.000). In welk licht kan deze constatering worden gezien, zou de opgave in Enschede op basis hiervan niet vergroot moeten worden naar ca. 375 GWh in 2030? Inspreker: 338	De productie van duurzame energie is in belangrijke mate een ruimtelijk vraagstuk, omdat de daarbij in te zetten bronnen op dit moment vooral uit zonne- en windenergie bestaan. We vinden een verdeling van de energie-opgave naar rato van het inwoneraantal daarom geen goede maatstaf.
9.60	Er wordt een ambitie uitgesproken om het aandeel hernieuwbare energie in de periode 2021-2030 met minimaal 8% te laten toenemen. Er wordt aangegeven dat in 2018 9,9% van de energie op duurzame wijze binnen de gemeentegrenzen opgewekt. Een toename met 8% zou dus betekenen dat de gemeente streeft naar een aandeel van 10,6% in 2030, dat lijkt ons een zeer bescheiden ambitie. Waarom wordt hier niet een veel grotere ambitie uitgesproken? Inspreker: 338	Hier is sprake van een misverstand. Onze energiedoelstelling legt een verband tussen het totale energieverbruik en de op Enschedees grondgebied geproduceerde energie. De cijfers over energieproductie en energieverbruik komen met enige vertraging via de Klimaatmonitor van Rijkswaterstaat beschikbaar. Volgens de laatst bekende cijfers bedraagt het aandeel hernieuwbare energie in het totale energieverbruik 9,9 procent. Maar omdat deze getallen betrekking hebben op het jaar 2018, zal het werkelijke aandeel hernieuwbare energie waarschijnlijk iets groter zijn. Maar als we uitgaan van dit percentage, koersen we niet op een stijging van 9,9 naar 10,6, maar van 9,9 naar 17,9 procent.